

“Jokainen paikka on omalla tavallaan kodikas”

Murmanskilaisten nuorten paikkakokemuksia tutkimassa taidekasvatuksen keinoin

Kuva: Pisarenko, 2009.

Heidi Hänninen
Kuvataidekasvatus
Pro Gradu
2017
Ohjaus: Timo Jokela

1. 1 Minun ja muiden Murmansk.....	4
1. 2 Tutkimukseni osana Lapin yliopiston yhteistyöhankkeita Barentsin alueella.....	7
1. 3 Kokemusta tutkivan ymmärtävä ja intentionaalinen suhde maailmaan	12
2. PAIKKA JA IHMINEN.....	14
2. 1 Paikka.....	14
2. 1. 1 Sosiaalinen pa.....	17
2. 1. 2 Kaupunki paik.....	20
2. 1. 3 Epäpaikoista epätäydellisiin paikko	27
2. 2 Paikan kokeminen.....	35
2. 2. 1 Merkityksellinen paikan kok.....	35
2. 2. 2 Erilaisia lähestymistapoja paikan kokemuk	37
2. 2. 3 Mielikuvien pa	41
2. 2. 4 Paikan tunnelma ja h	44
2. 3 Taide- ja paikkakasvatus	47
2. 3. 1 Taiteen ja taidekasvatuksen suhde paik.....	47
2. 3. 2 Arkkitehtuurikasvatuks	54
2. 3. 3 Yhteisöllinen taidekasvatus ja sosiokulttuurinen innostami	58
3. TARKENNETUT TUTKIMUSKYSYMYKSET	61
4. TUTKIMUSMENETELMÄT.....	64
4. 1 Tapaus, toiminta ja taide: taideperustainen tutkimus	64
4. 2 Kokemuksen tutkimuksen erityispiirteet.....	71
4. 3 Moninaiset keinot aineiston hankinnassa	74
4. 4 Aineiston analyysia	79
5. TOIMINNASTA ANALYYSIIN.....	83
5. 1 Tutkimuksen suunnittelu.....	84
5. 2 Työpajan toteutus ja aineiston keruu.....	86
5. 2. 1 Paikka-analyysijä ja alkupohdi.....	86
5. 2. 2 Animaatioiden tekemistä ja loppuj.....	91
5. 3 Tutkimusaineiston kuvaus.....	94
5. 3. 1 Aineistoni kuin laiva merellä, purjeinaan tutkimuskysymy	94
5. 3. 2 Meidän Murmansk ja muut kaupu.....	98
5. 3. 3 Viihtyisiä ja epäviihtyisiä Murmansk nuorten si	102
5. 3. 4 Epämiellyttävät paikat animaatioi	107
5. 3. 4. 1 Ajanviettokompleksi na.....	107
5. 3. 4. 2 Vanha puutaloalue ulkohuu.....	112
5. 3. 4. 3 Vanha puutaloalue pu.....	117
5. 3. 5 Mukavampi Murm	121
6. KOLME ERILAISTA PAIKAN KOKEMUSTA.....	124
6. 1 Paikkakokemuk	125
6. 2 Epämiellyttävät paikat ja paikan muuttamis.....	127
6. 3 Muuttunut paika	130
7. POHDINTAA.....	132
Lähteet.....	136
Liitteet.....	142

1. Kyselylomakkeet (suomeksi)
2. Kyselylomakkeet (venäjäksi)
3. Tutkimuslupa (venäjäksi)

1. JOHDANTO

1.1 Minun ja muiden Murmansk

Löydän itseni vapisemassa kaikkine ennakkoluuloineni Suomen ja Venäjän pohjoisella rajalla kevättalvella 2007. Tuijotan pelonsekaisesti lumihangessa seisovaa kylttiä. Yritän tavata kyrillisin kirjaimin kirjoitettua tekstiä: Россия (Venäjä). Tämä on ensimmäinen kertani Venäjällä, ja matkani suuntautuu suurimpaan kaupunkiin pohjoisen napapiirin yläpuolella, Murmanskiin. Matkaa tähän Venäjän pohjoisimpaan kaupunkiin kertyy Rovaniemeltä 12 tunnin (vessatauottoman) ajomatkan verran, ja se taittuu jännittynein mielin missäs muussakaan kuin aidossa venäläisessä ”marshrutkassa”, eli viininpunaisin verhoihin koristellussa pikkubussissa venäläisen kuljettajan kanssa, joka ei puhu sanaakaan englantia. Olen ainoa matkustaja, enkä minäkään osaa vielä venäjää. Onneksi hiljaisuus saadaan taltutettua perinteisellä venäläisellä musiikilla, ”chansoneilla”, jotka kertovat romanttiseen sävyyn rankasta vodkan ja tupakan maustamasta vankilaelämästä, naisenrakkautta ja korkokenkien kopsetta kaivaten. Pitkän, kuoppaisen ajomatkamme aikana minulla on aikaa pohtia maidemme absurdia suhdetta. Onko pikkuruksella ja puhtoisella Suomella todellakin koko pituudeltaan yhteinen raja tuon suuren ja tuntemattoman mörön kanssa, jota Venäjäksi kutsutaan? Koko siihenastisen elämäni ajan olin jättänyt valtavan naapurimme omaan arvoonsa, niin kuin varmasti moni muukin niistä suomalaisista jotka ennemmin matkustavat joululomallaan etelän lämpöön, kaupunkilomalle Eurooppaan tai ihmettelemään suurta Amerikkaa, kuin hankkivat hintavan viisumin ja uskaltavat rajan itäiselle puolelle, ihan vain hivin vuoksi.

Kuolan niemimaalla, Kuolan vuonon pohjukassa sijaitseva Murmansk tekee minuun välittömästi lähtemättömän vaikutuksen. Keskeltä tuntuu, aivan odottamatta, paljastuu vene- ja autovajojen sekä muiden yhtä epämääräisten hökkeleiden jälkeen yllättävän suuri, koko rannan kattava kaupunki. Se on kuin valtava ja harmaa neuvostoaikaisista elementtitaloista muodostuva meri, jonka suojaudessa ja jäättömässä satamassa seisoskelevat surullisesti päätään riiputtavat nostokurjet. Jostain kaukaa, sieltä todelliselta mereltä, lipuu joitakin yksinäisiä laivoja hiljakseen kohti kaupunkia, joka hievahtamatta odottaa ja odottaa tulevaisuuttaan, joka on vielä avoin. Ylitämme vuonon valtavaa ja valaistua siltaa pitkin. Minä katselen illan tullen hämärtyvää, apeahkoa ja surumielistä uutta tuttavuuttani, kaupunkia, joka kovasti poikkeaa kaikista edellisistä joita olen nähnyt aikaisemmin. Näin lähellä, jotain näin erilaista, yhtä aikaa rumaa ja kaunista, likaista ja kiehtovaa.

Tämä matka ei jäänyt ensimmäiseksi eikä viimeiseksi seikkailukseni karun kauniiseen Murmanskiin. Siitä tuli paikka, joka aukaisi silmäni ja mieleni ja jota jäin tutkimaan pitkäksi aikaa. Matkan jälkeen aloin opiskelemaan venäjän kieltä ja ryhdyin työstämään uusia taideteoksia, jotka olivat Murmanskissa näkemieni ja kokemieni paikkojen virittämiä ja inspiroimia. Vuosien 2008-2013 aikana pidin useita taidenäyttelyitä, joissa nähtiin henkilökohtaisen ja voimakkaasti esteettisen paikkakokemukseni pohjalta valmistuneita teoksia. Yksi näyttelyistäni *Mortus non Multus* (videoinstallaatio ja online-performanssi) oli esillä Petroskoissa Venäjällä keväällä 2009 *Vyhod*-galleriassa. Valokuvateokseni (installaatio) sarjasta *Russian Blues* oli esillä mm. Lapin taiteilijaseuran vuoden 2012 kesänäyttelyssä Arktikumissa Rovaniemellä. Vuonna 2014 valmistui lopulta kokonaisinstallaationi *Surullisten Piknik* (sis. betonisia valokuva- ja videoveistoksia, performansseja, työpajoja ja aiheeseen liittyviä seminaareja), toisinto Murmanskilaisesta hautausmaasta. Vuosien 2014-2015 aikana järjestin näyttelykiertueen, jonka yhteydessä *Surullisten Piknik* oli esillä useissa eri kaupungeissa ja gallerioissa Etelä- ja Keski-Suomen alueella.

Syvenevä kiinnostukseni Venäjää kohtaan vei minut myös vaihto-opiskelijaksi Pietariin, *Stieglitzin* taide- ja muotoiluakatemiaan (2008-2009). Vaikka olinkin Pietarissa, halusin jatkaa työskentelyäni pohjoisessa Neuvostoliittolaisessa sankarikaupungissa, koska juuri siellä sain oman ensikosketukseni Venäjään, sekä paikkojen, että siellä tapaamieni ihmisten ja yhteisen tekemisen kautta. Lähes aina kun otin Murmanskin puheeksi, sekä Suomessa että Venäjällä, tuttujen ja tuntemattomien kanssa, näytti se jakavan mielipiteitä. Monet tuntuivat vieroksuvan Murmanskin kaltaisia kaupunkeja Venäjällä harmaan ja arkipäiväisen betoniarkkitehtuurinsa tähden. Minä olin kuitenkin viehättynyt harmaasta kivikaupungista. Siellä kokemani ja itselleni ennestään tuntematon estetiikka ei vain aukaissut silmiäni ja laajentanut tapaani nähdä paikat yleensä, vaan muutti myös tapani tehdä taidetta ja toi betonin uutena materiaalina työskentelyyni. Paikassa oleminen ja siellä toimiminen vaikutti siis minuun voimakkaasti. Olin käsitellyt paikkaa (Murmanskia) taiteessani ja näin se (paikka) oli muokannut ja muuttanut myös minua, identiteettiäni ja maailmankuvaani. Paikasta oli tullut minulle tuttu ja sitä myöten erityisen tärkeä, oikeastaan siitä oli tullut osa minua.

Oman kokemukseni myötä paikassa olemisen ja siellä toimimisen vaikutus ihmiseen ja identiteettiin alkoi kiinnostamaan minua, aloin pohtia paikkoja ja niiden kokemista yleensä. Pohdin esimerkiksi sitä, millaiset paikat itse koin epäviihtyisiksi: kirkkaasti valaistut ostoskeskukset ja muut liian kliiniset, valmiiksi ajatellut ja rakennetut tilat. Halusin tietää, miten murmanskilaiset itse näkivät ja kokivat oman kaupunkinsa ja miten he sitä haluaisivat mahdollisesti muuttaa. Päätin kysyä sitä vertaisiltani, toisilta nuorilta aikuisilta ja visuaalisen alan opiskelijoilta. Tutkimuksessa muutoksen tekemisen välineenä sai toimia taide. Syksyllä 2009 palasin Murmanskiin tutkivan taidekasvattaja-taiteilijan roolissa. Visuaalisen alan ammattilaisena, taidekasvatuksen ja taiteen opiskelijana, vahva kokemukseni ja herkistymiseni tähän paikkaan sai toimia tienavaajana myös muiden paikkakokemuksille, heille ennestään tutussa ympäristössä.

On tärkeää tutkia paikkakokemuksia, koska niitä kartoittamalla voidaan lisätä ymmärrystä paikkojen vaikutuksesta ihmismieleen, viihtymiseen ja identiteettiin yleensä. Etenkin nuorten kohdalla tämä on tärkeää, koska heidän identiteettinsä on yhä muutoksessa ja murroksessa. Taidekasvattajalle tutkielmani tuo lisää tietoa taidetoiminnan vaikutuksesta toimijan kokemuksiin ja ajatteluun. Se myös valottaa taidetoiminnan ja eri taiteen tekniikoiden käyttöä tutkimusaineiston keruumenetelminä. Tutkimuksen aikana tulin reflektoineeksi myös oman taidekasvattajuuteni kehittymistä ja myös sillä on taidekasvatuksellista merkitystä. Lisäksi tämä tutkielma tuottaa lisätietoa pohjoisesta Murmanskin kaupungista Barentsin alueen viitekehyksessä.

---

*The spaces in between
Two minds and all the places they have been
The spaces in between
I tried to put my finger on it
I tried to put my finger on it
I think I might've inhale you
I could feel you behind my eyes
You gotten into my bloodstream*

Stateless – Bloodstream

1. 2 Tutkimukseni osana Lapin yliopiston yhteistyöhankkeita Barentsin alueella

Toteutin tutkielmani Venäjän pohjoisimmassa kaupungissa, Murmanskissa, Barentsin alueella. Keräsin tutkimusaineistoni suunnittelemassani ja ohjaamassani *Murmansk*

Motion-kaupunkitaidetyöpajassa kolmen päivän aikana (2-4.10.2009) osana **Barents Ideal Cities**-projektin kansainvälistä **Pan Barentz-hanketta**, joka tarkasteli Arktisten kaupunkien arkkitehtuuria, elinkeinoja ja identiteettiä nykytaiteen keinoin. Tutkielmassani pyrin yhdistämään oman ammattitaitoni, Pan Barentzhankkeen tavoitteet, paikallisten tarpeet sekä itseäni kiinnostavat tutkimuskysymykset. (Pikene 2017.)

Samalla kun arkkitehtuuri- aiheista taidetta ja arkkitehtuurikasvatuksellisia työpajoja sisältävä *Pan Barentz*-näyttely oli esillä kaupungissa, järjestin oman työpajani hankkeen osatoimijan, Murmanskin taidekoulun tiloissa kaupungin laita-alueella. Työpajassa tutkin nuorten (aikuisten) omaa lähiympäristöä kaupunki-croquisharjoitusten, piirustusten, paikka-analyysien ja lopulta stop-motion videon (animaation) tekemisen prosessin kautta. Työpajan osallistujat (10 henkilöä, 17-25 vuotiaita) olivat joko nykyisiä tai entisiä **Murmanskin taidekoulun oppilaita**. Osa heistä oli siirtynyt opiskelemaan tai työskentelemään Murmanskin taideinstituuttiin. Kaikki työpajan osallistujat olivat siis jollakin tavalla tekemisissä taiteen kanssa. Opetus Murmanskin taidekoulussa on hyvin klassista, lähinnä asetelma- ja elävänmallin piirustusta ja maalausta.

Käsitykseni mukaan Murmanskin alueella ja Venäjällä yleensäkin on tehty suhteellisen vähän tutkimusta koskien asukkaiden (etenkään nuorten) omakohtaista ja henkilökohtaista suhdetta heidän jokapäiväiseen ympäristöönsä. Murmanskin alueelta on ylipäättään saatavilla niukasti sellaista (englanninkielistä) tutkimustietoa, joka voisi heijastaa tutkielmani pääteemoja, kuten sikäläisten asukkaiden paikkakokemuksia. **Tutkimukseni kontekstia** taustoittava tieto löytyy ennen kaikkea Barentsin alueella tehtyjen kansainvälisten yhteistyöhankkeiden julkaisuista. Pohjoisia hankkeita on kuitenkin ollut rajallisesti ja ilmiö Barentsin alueella tapahtuvasta aktiivisesta yhteistyöstä taiteen ja kulttuurin saralla on varsin nuorta.

Toimintaa ja tutkimusta Barentsin alueella on onneksi kuitenkin enenevässä määrin.

Barents-infon (2017) mukaan **Barentsin alue** nimettiin vuonna 1993 Neuvostoliiton hajoamisen jälkeen poliittisena pyrkimyksenä kansainvälisen yhteistyön luominen. Siihen kuuluvat Barentsin merta ympäröivät maa-alueet Norjan Norrlundista ja

Venäjän Kuolan niemimaalta aina Uralin vuoristolle ja Novaja Zemljalle sekä Pohjanmeren eteläisille alueille saakka. Alueella on asukkaita noin 5,5 miljoonaa, 1,75 miljoonan neliökilometrin alalla ja molemmista luvuista kolme neljäsosaa kuuluu Venäjälle. Alueella asuu enimmäkseen norjalaisia, ruotsalaisia, suomalaisia ja venäläisiä, mutta myös paljon alkuperäiskansoja ja vähemmistöryhmiä, kuten kaikissa neljässä maassa asuvat saamelaiset ja Venäjällä asuvat nenetsit, vepsäläiset ja komit. Barentsin alueellinen yhteistyö aloitettiin Norjan aloitteesta virallisesti jo vuonna 1993. Mukana toiminnassa olivat hallinnolliset alueet Norrland, Troms ja Finnmark Norjassa, Västerbotten ja Norrbotten Ruotsissa, Lappi, Pohjois-Pohjanmaa ja Kainuu Suomessa sekä Venäjällä Murmanskin alue, Komin tasavalta, Karjalan tasavalta ja Nenetsian autonominen piirikunta Venäjällä. Nämä neljä maata johtavat yhteistyötä vuorotellen. Barentsin yhteistyön tarkoituksena on edistää ihmisten välisiä kontakteja ja taloudellista kehitystä sekä luoda hyvät olosuhteet alueiden väliseen vaihtoon eri sektoreilla (kuten kulttuuri, alkuperäiskansat, nuoriso, koulutus, tietotekniikka, kauppa, ympäristö, kuljetukset ja terveydenhoito). Barentsin alueen yhteistyö on osa vakaan, demokraattisen ja vauraan Euroopan luomista. (Barentsinfo 2017.)

Hyvä esimerkiksi Barentsin alueen lisääntyneestä toiminnasta on **ArctiChildren**hanke. Sohlmanin (2008) mukaan hankkeen taustat johtavat vuoteen 1998, jolloin Kanadan johtama Arktisen neuvoston kestävän kehityksen työryhmä teki aloitteen lasten ja nuorten tulevaisuuteen liittyvän strategian kehittämistä pohjoisessa. Tavoitteena oli parantaa lasten ja nuorten terveyttä ja hyvinvointia sekä kerätä tietoa ja lisätä ymmärrystä arktisen alueen kestävän kehityksen mahdollisuuksista. Huhtikuussa 2001 käynnistyi Lapin yliopistossa *Arktisen alueen lasten ja nuorten psykososiaalinen hyvinvointi*-hanke. Sosiaali- ja terveysministeriö myönsi Lapin yliopistolle rahoitusta *Future of Children and Youth of the Arctic*-aloitteen *Health*-ohjelmaan osallistumiseen. Tarkoituksena oli kerätä tietoa yhteistyössä muiden suomalaisten asiantuntijaorganisaatioiden kanssa lappilaisten lasten ja nuorten psykososiaalisista terveysindikaattoreista. Sosiaali- ja terveysministeriö halusi Lapin yliopiston aloittavan vuoropuhelun ja yhteistyön muiden Barentsin alueen yliopistojen ja korkeakoulujen kanssa. Tavoitteena oli uuden hankkeen suunnitteleminen Barentsin alueen lasten ja nuorten psykososiaalisen hyvinvoinnin edistämiseksi. ArctiChildren-hankkeet jatkoivat siis jo alkanutta

tutkimustyötä. Niiden päämääränä on ollut rajat ylittävän yhteistyömallin kehittäminen ja uusien työkäytäntöjen luominen Barentsin alueen kouluikäisten lasten psykososiaalisen hyvinvoinnin, turvallisuuden ja sosiaalisen ympäristön parantamiseksi. (Sohlman 2008, 7.)

Myös EU:n rahoittama **Pan Barentz–triennaali** (2008-2010), jonka osatoteuttajana on ollut Lapin yliopiston kuvataidekasvatuksen osasto, on onnistunut ja monipuolinen esimerkki Barentsin alueella tapahtuvasta kehittämis- ja kulttuuritoiminnasta. Osana hankkeeseen liittyvää vuosina 2009-2010 Barentsin alueen maissa kiertänyttä näyttelyä Lapin yliopiston kuvataidekasvatuksen opiskelijat toteuttivat erilaisia arkkitehtuurikasvatuksellisia taidetyöpajoja niin Tromsossa, Murmanskissa kuin Rovaniemelläkin. Pan Barentz –projektin puitteissa on tutkittu Barentsin identiteettiä ja keskitytty urbaaneihin tiloihin, kaupunkisuunnitteluun ja Barentsin alueen kaupunkien tulevaisuuskuvien maalailuun yhdessä taiteilijoiden, arkkitehtien ja tutkijoiden kanssa. Hankkeen sisällä on toteutettu erilaisia aktiviteetteja jopa 12 Barentsin maiden kaupungissa ja hankkeeseen liittyviä julkaisuja on ilmestynyt kolme. Triennaalin toimintoinen on organisoinut norjalainen Pikene på Broen (Kirkenes) yhteistyössä Lapin yliopiston (Rovaniemi), Anadolu Kultur (Istanbul) ja 0047:n (Oslo) kanssa. (Pikene 2017.)

Pan Barentz–hankkeeseen kuuluva **Barents Ideal Cities-projekti** mahdollisti työpajani ja loi sille turvalliset ja toimivat puitteet. Projektin pääteemana oli barentsilainen kaupunki ja kysymys siitä, kuinka voimme parantaa sen urbaania ympäristöä ja arkkitehtuurista maisemaa sekä asukkaiden jokapäiväistä elämänlaatua. Samalla pohdittiin, voivatko ihmiset itse vaikuttaa omaan ympäristöönsä ja kuinka voisimme lisätä paikallisten kokemusten ja identiteettien roolia kaupunkiympäristöissä. Vastauksia näihin kysymyksiin ja mahdollisuuksia tällaisiin pohdintoihin toivottiin syntyvän erilaisissa yhteisöllisissä taidetyöpajoissa, joista arkkitehtuurikasvatuksen piiriin asettuva Murmansk Motionkaupunkitaidetyöpajani oli yksi esimerkki. Marraskuussa 2009 Rovaniemen *Lapin Maakuntakirjastossa* ja *Napa-galleriassa* Barents Ideal Cities-näyttelyn yhteydessä oli mahdollista tutustua Tromsossa ja Rovaniemellä toteutettuihin

työpajoihin tuotoksineen sekä Murmansk Motion-työpajassa syntyneisiin piirustuksiin ja videoteoksiin. (Pikene 2017.)

Pohjoisessa Pan Barentzin ja ArctiChildrenin kaltaiset hankkeet tarjoavat meille Lapin yliopiston taideopiskelijoille ainutlaatuisia tilaisuuksia mielenkiintoisten ja maiden rajoja ylittävien projektien toteuttamiseen. Tällaiset opiskelijoiden itsenäisesti toteuttamat pienemmät osaprojektit ja opinnäytetyötä varten tehdyt tutkimukset ovat tärkeässä roolissa lisäämässä osaltaan näiden pohjoisten periferioiden vuorovaikutusta ja yhteistyötä. Mitä enemmän yksittäiset ihmiset eri alueilta ja kulttuureista ovat tekemisissä keskenään, sitä enemmän ymmärrys toisten tilanteesta ja näkökulmasta lisääntyy ja sitä helpommin voidaan vaihtaa ajatuksia ja kehittää yhteistyötä jälleen eteenpäin.

Ja znaju – Mä snaijaan –näyttely (Lapin yliopisto, Galleria Katve) Teoskuva: Hanninen (2008)
Unperfect is Perfect (installaatio: betoni, akryyli-maali, matto)

1. 3 Kokemusta tutkivan ymmärtävä ja intentionaalinen suhde maailmaan

Tutkielmani heijastelee minun, tutkijan ja tutkielman tekijän, maailmankuvaa, ja tämä maailmankuva näkyy siinä, mitä arvotan, minkä koen tutkimuksen tekemisen arvoiseksi. Tutkielmani näkökulma paikan käsitteeseen on fenomenologisen ympäristöestetiikan mukainen. Tutkimustani tukeekin **fenomenologishermeneuttinen ihmiskäsitys**, jolloin tutkimuksen teon kannalta keskeisiä ovat Laineen mukaan kokemuksen, merkityksen ja yhteisöllisyyden käsitteet. Tällöin tietokysymyksistä korostuvat esimerkiksi ymmärtäminen ja tulkinta. (Laine 2010, 28.)

Laineen mukaan fenomenologiassa tutkitaan ihmisen suhdetta omaan elämän todellisuuteensa, josta irrallaan ihmistä ei voida ymmärtää. Laine kuvaa tällaisena suhteena esimerkiksi naisena olemisen. Se ei ole biologinen fakta, vaan se saa erilaisia merkityksiä riippuen siitä, millainen nainen ja millainen todellisuus hänellä on, ja siten se kietoutuu myös tiettyyn kulttuuriin ja sosiaaliseen elämään. Laineen mukaan fenomenologit sanovat ihmisen suhteen maailmaan olevan intentionaalinen eli kaikki merkitsee meille jotain. Kun ihminen tekee jotain, voimme ymmärtää hänen toimintansa tarkoituksen selvittämällä ne merkitykset, joiden pohjalta hän toimii. Kokemus muotoutuu siis merkitysten mukaan ja nuo merkitykset ovat fenomenologisen tutkimuksen varsinainen kohde. (Laine 2010, 29.)

Tutkielmassani haluan ymmärtää Murmanskissa asuvien nuorten taideopiskelijoiden suhdetta paikkoihin omassa kaupungissaan. Uskon, että avaamalla niitä merkityksiä, joita nuoret antavat taidetoiminnalleen paikoissa, voin ymmärtää miten he kokevat nämä paikat. Ihmiskäsitykseni hermeneuttisella ulottuvuudella tarkoitankin yleisesti teoriaa ymmärtämisestä ja tulkinnasta, jossa koetetaan etsiä Laineen mukaan tulkinnalle mahdollisia sääntöjä, joita noudattaen voimme puhua oikeista tai vääristä tulkinnoista. Osaksi fenomenologista tutkimusta hermeneutiikka tulee mukaan tulkinnan tarpeen myötä. Hermeneuttinen tutkimus kohdistuu ihmisten välisen kommunikaation maailmaan. Ihmiset kommunikoivat ilmaisun kautta, ja nämä ilmaisut kantavat puolestaan merkityksiä. Merkityksiä voidaan lähestyä Laineen mukaan ainoastaan tulkitsemalla ja ymmärtämällä. Ilmaisut ja niiden ymmärtäminen

ovat yhteisöllisen elämän perusilmiö, ja ne eroavat luonteeltaan materialistisista kappaleista, joita luonnontieteissä tutkitaan. (Laine 2010, 31.)

Laine painottaa, että arkielämässämme olemme luontaisen ymmärryksemme varassa, jota hermeneutiikassa kutsutaan esiymmärrykseksi. Tutkimuksessa tällä tarkoitetaan kaikkia tutkijalle luontaisia tapoja ymmärtää tutkimuskohde jonkinlaisena jo ennen varsinaista tutkimusta. Sekä fenomenologiseen että hermeneuttiseen tutkimukseen kuuluu kaksitasoinen rakenne, jossa perustason muodostaa tutkittavan koettu elämä esiymmärryksineen, ja toisella tasolla tapahtuu itse tutkimus, joka kohdistuu tähän ensimmäiseen tasoon. Tutkimuksessa esimerkiksi haastateltava kuvailee mahdollisimman välittömästi ja luonnollisesti, siis ei-reflektiivisesti, omia kokemuksiaan ja niihin liittyvää ymmärrystä, ja toisella tasolla tutkija pyrkii refleктоimaan, tematisoimaan ja käsitteellistämään ensimmäisen tason merkityksiä. (Laine 2010, 32.)

Fenomenologis-hermeneuttisessa tutkimuksessa tavoitteena on tehdä tunnettu tiedetyksi. Siinä yritetään nostaa näkyväksi ja tietoiseksi se, minkä tottumus on häivyttänyt itsestään selväksi ja huomaamattomaksi, tai “mikä on koettu, mutta ei vielä tietoisesti ajateltu”. (Laine 2010, 33.) Laine huomauttaa, että jonkinlainen esituttuus on merkitysten ymmärtämisen edellytys, täysin vierasta emme pystyisi kenties ollenkaan ymmärtämään. Tutkittava merkityksimaailma on siis entuudestaan meille tuttu, jollain tasolla, vähintään siksi että elämme yleensä samassa kulttuuripiirissä. (Laine 2010, 33.)

Tutkielmani kannalta on tärkeätä todeta, että vaikka olenkin asunut Venäjällä, opiskellut Venäjän kieltä ja kulttuuria sekä viettänyt paljon aikaa venäläisten kanssa, en kuitenkaan ole itse venäläinen, joten jotkut merkitykset voivat jäädä minulle tutkielmassani vieraiksi, saatan tulkita ne väärin, tai en ehkä kiinnitä niihin mitään huomiota. Toisaalta, näin voi tapahtua samankin kulttuurin edustajien välillä; tiedämme arkipäiväisen kokemuksen kautta, että joskus on vaikea ymmärtää toista ihmistä yhteisestä kielestä ja historiasta riippumatta.

2. PAIKKA JA IHMINEN

Tulen tässä luvussa ottamaan esille sitä fenomenologista diskurssia, jota paikan tutkimuksen ympärillä on pitkään käyty, keskittyen eletyn ja koetun paikan fenomenologisiin taustateorioihin.

2. 1 Paikka

Hyry-Beihammerin, Hiltusen ja Estolan (2014) mukaan ihminen on sidoksissa **fyysiseen, elettyyn ja koettuun** paikkaansa. He nostavat esiin humanistisen maantieteen näkemyksen paikasta, joka ei ole kaikille samanlainen vaan syntyy henkilökohtaisen merkityksenannon kautta. Humanistisen maantieteen käsitteet paikan tuntu (paikkatunne) ja paikallinen tieto kuvaavat heidän mukaansa sitä kuinka ihmiset rakentavat paikkasuhteitaan jossa myös tunteilla on oma roolinsa. Kokemuksellisuuden kautta paikan käsitteeseen liittyy myös **sosiaalinen ulottuvuus**. Paikan **koetut merkitykset** vaihtuvat elämänvaiheittemme mukana ja näin paikkakokemukset tulevat osaksi identiteettiämme ja vaikuttavat myös hyvinvointiimme. (Hyry-Beihammer, Hiltunen & Estola 2014, 4.) Paikat ovat siis osa ihmisen kasvu- ja kehitysprosessia ja siksi tärkeitä tutkimuksen kohteita.

Koska **paikkasidonnaisen taiteen ja paikkasidonnaisen taidetoiminnan** (johon tutkielmani perustuu) juuret ovat **ympäristötaiteessa**, on Jokelan ja Hiltusen (2014) mukaan tärkeää havaita ympäristön ja paikan käsitteellinen ero, esimerkiksi Ingoldin (2003) tarkastelemista näkökulmista. Ingoldin mukaan ympäristön voi nähdä ihmisen ulkopuolella sijaitsevana kokonaisuutena, jota tarkastellaan objektiivisesti etäisyyden päästä. Esimerkiksi käsitteellä **rakennettu ympäristö** on tarkoitettu ihmisen luomaa arkkitehtuuria, kaupunkimaisemaa ja muotoilua. Tällainen ympäristö on institutionalisoitua ja muiden hallitsemaa. Toisessa Ingoldin määrittelemässä lähestymistavassa keskitytäänkin elettyyn ympäristöön ja paikan käsitteeseen. Tällöin tarkastelun kohteena on johonkin aikaan ja paikkaan sidottu elämänpiiri, joka määrittyy **merkityksellisen toiminnan ja kokemusten** kautta. Tämä fenomenologinen ympäristökäsitys korostuu myös **kulttuurimaantieteessä**,

ympäristötaiteessa ja **yhteisötaiteessa** ja liittyy myös osallistavaan **ympäristösuunnitteluun** ja **arkkitehtuuriin**. Tällainen näkökulma voi korostaa liikaa yksilön kokemusta sosiaalisten ja kulttuuristen merkitysten sijaan. (Jokela & Hiltunen 2014, 81.)

Ympäristöpsykologiassa onkin Jokelan ja Hiltusen (2014) mukaan viitattu ihmisiin, yhteisöihin ja niiden välisiin suhteisiin eli laajennettu tarkastelua kohti **sosiaalista ympäristöä**. Ihmisillä on taipumus kokea paikkoja ja toimia elämänpiiriään ryhminä, jolloin luodaan myös yhteisiä merkityksiä. Kolmas lähestymistapa Ingoldin (2003) mukaan paikkaan onkin **yhteiskunnallinen** ja **sosiaalisesti tuotettu ympäristö**, jollaista esimerkiksi ympäristöpolitiikka ja ympäristöoikeus edustavat. **Paikkasidonnainen nykytaide** nähdäänkin usein yhteiskunnallisen ja sosiaalisesti kantaa ottavan aktivismin muotona, joka korostuu etenkin ympäristö- ja yhteisötaiteessa. Kaikki nämä Ingoldin (2003) kolme näkökulmaa ympäristöön tulee huomioida jotta voitaisiin nähdä paikat monitasoisina kokonaisuuksina, jotka heijastavat yhteiskunnallisesti tuotettuja ideologioita ja identiteettejä, yhtäläillä kuin ovat henkilökohtaisia tiloja arjessa ja juhlassa. Tällainen paikka on esimerkiksi koulupiha. Jokela ja Hiltunen viittaavat Neperundiin (1995), jonka mukaan juuri toiminnan paikkojen ymmärtäminen sosiaalisen ja kulttuurisen kohtaamisalueena tarjoaa pohjan sosiaalisesti vastuullisen taidekasvatuksen kehittämiseksi. (Hiltunen & Jokela, 81-82).

Hyry-Beihammerin ym. (2014) mukaan tuorein paikan tutkimus näkee ihmisen ja paikan välisen vuorovaikutuksen kaksisuuntaisena. Hänen mukaansa muutamme paikkojen mukana ja ne muuttuvat meidän mukamme. Uusimpien tutkimusten mukaan käsityksemme paikasta vaikuttavat sekä siinä olevat ihmiset että sitä ympäröivä kulttuuri, joten kaikki elämämme paikat ovat jatkuvassa muutoksessa. Kaupunkien, kylien, kaupunginosien ja **paikkojen identiteetit** muuttuvat siis kokoajan. Muuttuvien identiteettien mukana muuttuu myös paikkojen historia, kulttuuri ja paikoista kerrotut tarinat. Myös globalisoituminen on tuonut HyryBeihammerin ym. mukaan oman lisänsä paikan tutkimukseen. Paikat eivät ole koskaan neutraaleja, vaan odotusten ja arvostusten värittämiä tiloja, jotka liittyvät

politiikkaan, valtasuhteisiin, toimijuuteen ja osallistumiseen, siihen, kenellä on valta päättää paikoista ja siitä, miten niitä käytetään ja kuka niitä käyttää. (Hyry-

Beihammer ym. 2014, 4-5.)

Tutkielmani kannalta olennaisten teemojen myötä keskeiseksi nousee teos *Paikan estetiikka, Eletyn ja koetun ympäristön fenomenologiaa* (Forss, 2007), jossa AnneMari Forss tarkastelee paikkaan ja paikattomuuteen liittyvää keskustelua **fenomenologisen ympäristöestetiikan** näkökulmasta. Forssin mukaan fenomenologinen ympäristöestetiikka ei ole uusi tutkimusala, vaan sen juuret ajoittuvat 1700-luvun Iso-Britanniaan ja "pittoreskiin maisemaan". Poikkitieteellisen luonteensa vuoksi ympäristöestetiikan kehitys omaksi itsenäiseksi tieteenalaksi on ollut hidasta ja katkonaista ennen 1900-luvun viimeisiä vuosikymmeniä, jolloin ympäristöestetiikan teoriat, käsitteet ja teemat kehittyivät paremmin tunnistettaviksi. 1900-luvulla vakiintui myös rakennetun ympäristön tarkastelu aiemmin vain luonnonympäristöön liitetyn ympäristöestetiikan osana. Taidefilosofian perinteessä arkkitehtuuria taiteenlajina on arvotettu esteettisinä objekteina paljon kauemmin. Fenomenologisessa ympäristöestetiikassa on vapauduttu taidefilosofian traditiosta tarkastelemaan ympäristöä sen omilla, eikä taiteen ehdoilla.

Fenomenologisessa traditiossa syntyneitä paikan käsitettä Forss tarkastelee **asumisen, kokemisen ja rakentamisen** teemojen kautta. Asuminen nähdään edelleen ihmisen identiteetin paikkaan sitovana käsitteenä, mutta nykyisin se näyttää myös liikkeenä paikan ja paikattomuuden välillä. Tämä liike on Forssin mukaan merkittävä osa ihmisyytämme ja identiteettiämme, joten ei ole yhdentekevää millaisia paikkoja rakennamme itsellemme ja tuleville sukupolville. (Forss 2007, 7-8, 10, 12-13.)

Koska tutkin murmanskilaisten nuorten käsityksiä ja kokemuksia heitä ympäröivistä paikoista, asettuu tutkielmani kokemuksiin keskittyvän fenomenologisen tutkimuksen piiriin. Fenomenologinen ympäristöestetiikka toimii siltana kohti tutkimuksessani tarkastelemiani paikan kokemuksia. Fenomenologisen ympäristöestetiikan ajattelun mukaisesti tutkielmassani korostuu ihmisen identiteetin ja paikan välisen suhteen **merkityksellisyys**. Myös Forssin avaamat käsitteet ympäristön **esteettisen havaitsemisen moniaistisuudesta** sekä **vastavuoroisuudesta havaitsejan ja ympäristön välisessä suhteessa** ovat keskeisessä roolissa tutkielmassani (Forss 2007, 10). Forss (2007, 10) viittaa Arnold Berleantiin, jonka mukaan fenomenologisessa

tutkimuksessa korostetaan "havaitsemista, havaitsijan luovaa osuutta ympäristön esteettisessä kokemisessa sekä havaitsijan ja ympäristön perustavanlaatuisista vastavuoroisuutta" (Berleant 1997, 32).

Forssin kuvailema kompleksinen, monimuotoinen ja prosessuaalinen paikka näyttäytyy fenomenologisessa ympäristöestetiikassa elettyinä ja koettuna, tilannesidonnaisena kokemuksena haasteena kaupunkisuunnittelulle. Hyvän elämän ja viihtyvyyden kannalta merkittäviä paikan ominaisuuksia ovat Forssin mukaan sen **kokemuksellinen, sosiaalinen ja ajallinen monimuotoisuus**, jota tulisi vaalia niin suunnittelu- kuin rakentamisprosessissakin. Hän tähdentää, että kaupunkisuunnittelun tulisi hyväksyä paikka tällaisena epätäydellisenä, monimuotoisena, ristiriitaisena ja jatkuvassa muutoksessa olevana kokonaisuutena, johon liittyy aina ennustamattomuutta ja suunnittelemattomuutta. Tällöin voi myös syntyä asumiselle tilaa antavia paikkoja. (Forss 2007, 12-13.)

2. 1. 1 Sosiaalinen paikka

Forssin mukaan paikan **sosiaalisen ulottuvuuden** muodostavat asukkaiden, työntekijöiden, vierailijoiden ja yhteisöjen keskinäiset suhteet ja kommunikaatioverkot sekä kaikki paikassa tapahtuvat yksityiset ja julkiset toiminnot, kuten ruokaostoksilla käyminen tai itsenäisyyspäivän paraatiin osallistuminen. Sosiaalisessa ulottuvuudessa on hänen mukaansa kysymys paikassa tapahtuvan inhimillisen toiminnan ja kommunikaatiosuhteiden muodostamasta aineettomasta verkostosta, jota ei paikan kokemuksesta voi erottaa. Forss toteaa, että paikan asukkaiden suhteet ylläpitävät paikan elämää. Vaikka sosiaalisen ulottuvuus pohjaa asumisen toimintoihin, sen osana oleminen ei Forssin mukaan edellytä asumista. Voimme ottaa osaa paikan sosiaaliseen ulottuvuuteen esimerkiksi vierailijoina, passiivisina tarkkailijoina tai ohikulkijoina, kuten minä työpajaohjaajana ja tutkivana taidekasvatuksen opiskelijana Murmanskissa. (Forss 2007, 96-97.)

Myös ympäristöpsykologi Marketta Kytän (2006, 40-47) mukaan **paikan tarjoumat (affordances)**, eli se, millaisia mahdollisuuksia paikka antaa toiminnalle, ei ole yksin kiinni paikasta itsestään fyysisine puitteineen, vaan myös sosiaalinen ilmiö ja toimijoiden kulttuurisidonnainen valinta. Forss (2007, 96) siteeraa von Bonsdorffia (2000, 31), jonka mukaan paikan "asukkaat merkitsevät ja muuttavat kotipaikkaansa elämäntyyliinsä, tarpeittensa ja tapojensa mukaan, ja paikat nähdään paikkoina usein siksi, että niillä on tietty luonne; usein siksi, että ne ovat jonkun paikkoja tai paikkoja jollekin".

Forssin mukaan paikassa vallitseva aineeton ihmis- ja kommunikaatiosuhteiden rakenne ei muodostu ainoastaan paikan asukkaiden välisessä kanssakäymisessä, vaan ihmisten, heidän toimintansa ja kielensä lisäksi myös arkkitehtuuri on osa tätä sosiaalista ulottuvuutta. Arkkitehtoniset teokset ilmentävät paikan **sosiaalista järjestystä**. Forss viittaa amerikkalaiseen arkkitehtuurifilosofiin Karsten Harriesiin (1998, 149-150), jonka mukaan kaikella rakentamallamme on sosiaalista merkitystä: arkkitehtoniset teokset edustavat erilaisia instituutioita sekä niiden ylläpitämiä sosiaalisia rooleja ja funktioita. Forssin mukaan rakennus käyttötarkoituksineen ja sitä käyttävät instituutiot voivat muuttua vuosien saatossa täysin, joten lopulta rakennus edustaa kaikkia suojaamia instituutioita toimintoineen. Juuri nämä muutokset rakennuksen käyttötarkoituksessa, sen ympäristössä sekä kulttuurisessa kontekstissa vaikuttavat siihen, että arkkitehtoniset teokset eivät välttämättä auta meitä tulkitsemaan paikassa vallitsevaa sosiaalista järjestystä oikein. (Forss 2007, 97-98.)

Erilaiset **symboliset rakennukset** ja **paikat** voivat Forssin mukaan edustaa jotain tiettyä vallitsevaa sosiaalista järjestystä, mutta paikan rikkaalle sosiaaliselle ulottuvuudelle on paljon merkityksellisempää se, mitä ei ole suunniteltu ja ohjailtu. Paikan hallittu epätäydellisyys sallii asukkaiden vapaamman asumisen ja toimimisen. Forssin siteeraaman von Bonsdorffin (1998, 169-170) mukaan tällaisia rakennettuja symboleja ovat rakennukset tai paikat, jotka määrittyvät institutionaalisen funktion ja historian kautta. Ympäristöstään ne erottuvat joko suoraan havaittuna tai tunnetun historiansa ja statuksensa ansiosta. Symbolirakennus edellyttää myös tiettyjä käyttäytymissääntöjä, jotka riippuvat myös vierailijan statuksesta. Erityisen

symbolisissa rakennuksissa tilankäyttö noudattaa usein myös tiettyjä valvottuja rituaaleja (esim. kirkot ja eduskuntatalo). (Forss 2007, 98.)

Forssin mukaan nykyrakentamiselle tyypillinen liikemaailman tapa suunnitella paikat tietyille, homogeenisesti ymmärretyille kohderyhmille tai palvelemaan tiettyä tarkoitusta heikentää merkittäväälle paikalle ominaista moninaisuutta. Toisaalta taas kaupunkien keskustoissa harrastetaan hänen mielestään "rakentamista ei kenellekään". (Forss 2007, 180.) Arkkitehtuuriltaan toisiaan muistuttavissa paikoissa saatetaan Forssin mukaan elää ja asua samantapaisesti, jolloin elämäntapaan vaikuttaa arkkitehtuuriakin enemmän paikan sosiaalinen luonne. Esimerkiksi kerrostalolähiöissä tulee helposti niin sanottuja nukkumalähiöitä, koska niistä puuttuvat muut palvelut. Sen sijaan kaupunkien keskustat ja kauppakeskukset, joihin yleiset palvelutkin keskittyvät, ovat täynnä elämää koko päivän ajan. (Forss 2007, 141.) Tällainen toiminnallisesti ja sosiaalisesti tarkkaan rajattujen alueiden luominen kaupungissa on mielestäni Forssin kuvaaman **sosiaalisen monimuotoisuuden** kieltämistä. Kaupungista tekee ihmisen luomuksen siis konkreettisten ja rakennettujen muotojen lisäksi sen asukkaiden ja yhteisöjen välisen kommunikaation sekä ideoiden, mielikuvien ja toimintojen aineeton rakenne, jonka osatekijät ovat moninaisia ja ennustamattomia (esim. Forss 2007, 168-169 ja Bonsdorff 2000, 34).

Forssin mukaan **yhteisöjen eristäytymiseen** ja **homogenisoitumiseen** voidaan vaikuttaa kaupunkisuunnittelulla. Päämääräksi ei kuitenkaan pidä asettaa utopistista kaupunkia ilman sisäisiä rajoja, koska monimuotoisuus pitää sisällään myös jännitteitä. Ihmisryhmiä erottavien kaupungin sisäisten rajojen tulisi olla helposti läpäiseviä ja mahdollistaa ihmisten kohtaaminen. Toimintojen limittäminen paikassa suunnitellaan usein liian johdonmukaisesti, sijoittamalla asunnot kauppojen lähelle, kaupat koulujen lähelle, koulut kirjastojen lähelle, kirjastot toimistorakennusten lähelle jne. (Forss 2007, 185-186, 188.) Itse asiassa eri toimintojen lomittaminen lisää myös turvallisuutta. Forss viittaa poliisiylitarkastaja Martti Kunnasvuoreen (1999, 77-78), jonka mukaan kaupungin jakautuminen maantieteellisesti selkeisiin ja toisistaan poikkeaviin toimintoihin edistää rikollisuutta. Kun eri kaupunginosissa on toimintaa mahdollisimman monille ihmisille pitkin vuorokautta, syntyy ihmisten välille luontaista kanssakäymistä, ihmiset tuntevat olonsa turvallisiksi ja rikosten määrä

vähenee. Forssin viittaaman Bonsdorffin mukaan paikan tunnelma ja luonne rikastuu asumisen merkkien myötä: ikkunoissa näkyvien verhojen ja parvekkeita koristavien kukkien myötä asukkaat ovat läsnä paikassa, vaikka he eivät olisikaan kaduilla tai kodeissaan (Bonsdorff 2000, 32).

Murmansk. Kuva: Hänninen, 2007.

2. 1. 2 Kaupunki paikkana

Artikkelissaan *Arkkitehtuuri ruumiillisuutena ja representaationa* Nyman (2004) avaa ympäristön käsitettä. Hänen mukaansa ihmisen ympäristö on rakennettu ympäristö, joka koostuu taloista ja kaupungeista, arkkitehtuurista joiden kanssa ihminen muodostaa systeemin. Ihminen toimii harvoin muualla kuin rakennetussa ympäristössä

eikä ilman rakennettua ympäristöä olisi sellaista nykyihmistä, joka on. Myöskään taloa tai kaupunkia ilman niissä toimivaa ihmistä ei voida ajatella olevan erikseen. (Nyman 2004, 128.)

Ihmisen rakentama **arkkitehtuuri** määrittelee kaupungin luonnetta ja kaupunkilaisen arkea. Nymanin mukaan kaupunkilainen joutuu elämään arkkitehtuurin ehdoilla ja hänen mahdollisuutensa päättää elämänsä fyysisistä puitteista on siten rajoitettu. Omaa asuntoa voi sisustaa mutta ovia ei niin vaan siirretä. Asunnon ulkopuolella Nymanin mukaan asukas on vielä voimattomampi. Esimerkiksi asuinympäristön laadusta, kaupungin rakenteesta ja ympäristön muutosten nopeudesta päättää joku muu. Nyman ihmettelee, etteivät ihmiset ole tästä enempää huolissaan, vaan tyytyvät siihen arkkitehtuuriin, joka heille annetaan eikä arkkitehtiipirejen ulkopuolella jäseneltyä arkkitehtuurin kritiikkiä juurikaan esiinny. Ympäristö ei hänen mukaansa näytä olevan käyttäjiensä tietoisena harkinnan kohteena. Nyman huomioi, ettemme oikein tiedosta arkkitehtuuria jonka ehdoilla elämme, me vain olemme ja toimimme siinä passiivisesti. Tämä ei kuitenkaan Nymanin mukaan tarkoita, että olisi yhdentekevää, millainen meitä ympäröivä arkkitehtuuri on. Ruumis kokee jatkuvasti ympäristöään, arvioiden sitä, ja toimien niin, että sen oloiloihin toiminnan myötä syntyvät erot muodostuvat jotenkin mielekkäiksi. Mielekkyyden mittaamisessa taas toimivat tunteet. Valitsemme, mikäli vain voimme, meille mielekkään ympäristön, johon ruumis vastaa hyvällä ololla, joka taas mahdollisesti vahvistaa vanhoja tottumuksiamme. Me etsimme kaupungista kokemuksia, jotka ovat meille ennestään tuttuja ja katselemme maisemia entisten maisemien läpi. (Nyman 2004, 127-129.)

Arkkitehtuuri voidaan jakaa useisiin eri lajityyppeihin, esimerkiksi **taidearkkitehtuuriin** ja **kansanarkkitehtuuriin**. Forss viittaa urbaanin maisemaarkkitehtuurin pioneeriin Michael Houghiin (1990), jonka mukaan taidearkkitehtuuri ilmentää eri kulttuurien esteettisiä käsityksiä, historiallisia ajanjaksoja ja kulttuurista identiteettiä. Materiaalivalinnoiltaan taidearkkitehtuuri sen sijaan seuraa yleensä tiettyjä kansainvälisiä tyyliä ja on harvoin yhteydessä sijaintipaikkaansa. Kansanarkkitehtuurin vahva suhde paikkaan johtuu nimenomaan paikallisten materiaalien käytöstä. (Hough 1990, 16-18 ja Forss 2007, 143-144.)

Kansainvälisen modernismin aikana suojan ja turvallisuuden ongelma on pyritty Forssin mukaan edelleenkin ratkaisemaan nopeasti, mutta ei enää paikallisia materiaaleja käyttämällä vaan rakentamalla paikan ulkopuolella massatuotetuista elementeistä paljon totuttua nopeammin ja kokonaisvaltaisemmin mahdollisimman valmista. Kansainvälisen modernismin onkin katsottu levittävän synteettistä kansainvälisyyttä paikallisuuden kustannuksella. (Forss 2007, 144-145.) Murmanskin elementtitalomeri on esimerkki Venäjän sosialistisesta historiasta ja rakennuskulttuurista, joka ulottui Neuvostoliitossa kaikkiin kaupunkeihin ja kyliin paikallisten perinnerakentamisen kustannuksella. Sittenkin myös kansainvälisen modernismin mukaiset valtavat, kliniset ostoskeskukset, kuten *OKEJ* –kauppaketju, ovat löytäneet tiensä entisen Neuvostoliiton raunioille, sosialistisen todellisuuden harmaaseen kivikaupunkiin, lahoavien hökkeleiden ja ruostuvien autotallimerien, menneisyyden merkkien, äärelle.

Stenros ja Aura korostavat **ajallisen kerrostuneisuuden** tärkeyttä paikan **sosiaaliselle ulottuvuudelle** ja **kollektiiviselle muistille**. Heidän mielestään hyvässä ympäristössä on tilaa yksilö- ja ryhmäkohtaisille toiminnoille ja ajallisen perspektiivin kehittymiselle. Tällaiseen ympäristöön kuuluvat maamerkit, jotka kertovat sekä menneistä tapahtumista että nykyhetkestä ja tulevaisuudesta. Yksiulotteisessa aikaperspektiivissä elämä saattaa painottua liiaksi vain menneisyyteen tai nykyhetkeen. Hyvä ympäristö tarjoaa samanaikaisesti täysipainoisesti aineksia kaikilla kolmella aikaulottuvuudella, yhdistyneenä ihmisten arkikokemuksiin. Kuitenkin viime vuosikymmenien aikana on rakennettu Stenrosin & Auran mukaan niin nopeasti uutta, että psykologinen harkinta ja huolenpito ovat jääneet taka-alalle: vanhat kaupunginosat ovat saaneet väistyä uuden kehityksen tieltä ja jäädä rappeutumaan. Kulttuuri määrittelee sen, mikä on muistamisen arvoista sen kautta, mitä se pitää säilyttämisen arvoisena. (Stenros ja Aura 1987, 180.) Forssin mukaan uuden ja vanhan täysipainoinen liitto rakennuksissa ja paikoissa tarjoaa mahdollisuuden merkittävän **ajallisen monimuotoisuuden** kokemiseen paikassa (2007, 194). Forss nostaa esiin Kailan (2000, 56) ajatuksen, että vanhat talot ovat usean eri sukupolven rakentajien ja asukkaiden toiminnan yhteiskooste, ikään kuin eri-ikäisistä materiaaleista tehty kollaasi.

Forssin mukaan ajan kuluminen ja sen vaikutukset toteutuvat kahdella tasolla: **luonnollisessa** ja **historiallisessa ajassa**. Luonnollinen aika kuluttaa, rappauttaa, sammaloittaa ja patinoi pintoja jättämällä niihin jälkiä. Historiallinen aika on kirjoitettu ylös, erilaisina tapahtumina, aikakausina, epookkeina, sotina, sekä niihin liittyvinä käytäntöinä ja tapoina. Forssin kuvaamassa **suorassa paikkakokemuksessa** tähän kirjoitettuun tai kerrottuun tietoon voi olla vaikea päästä käsiksi. Joskus nämä historialliset tapahtumat voivat olla läsnä paikassa esimerkiksi muistomerkkeinä, katujen ja aukioitten niminä tai ruohottuneina raunioina. Historiallinen aika ilmenee myös näyttävästi monumentteina ja tyyleinä paikan arkkitehtonisissa muodoissa. (Forss 2007, 84.)

Murmansk on ajallisen kerroksellisuuden näkökulmasta kiinnostava paikkakokemuksen tutkimuskohde. Historian kosketus näkyy siellä erityisesti muistomerkkien ja arkkitehtuurin muodossa. Esimerkiksi *Suuren Isänmaallisen sodan (II Maailmansodan)* voiton kunniaksi pystytetty Alyosha-sotilaan patsas (kuva, s. 48) Murmanskissa on hyvä esimerkki tällaisesta muistomerkistä, joka kukkulan huipulla jatkuvasti läsnäolollaan muistuttaa kaupungin asukkaita historian tapahtumista. Aldo Rossi (1982) näkee monumentit osana yhä kokemaamme menneisyyttä joten ne tulisi ymmärtää paikan konkreettisena tukirankana. Rossin mukaan monumentit ovat joko eläviä tai kuolleita elementtejä sen mukaan, kuinka niitä nykyaikana kohdellaan. Elävä ja historiallinen monumentti on kiinteä osa paikan elämää ja yhä käytössä, joko täysin tai osittain alkuperäisessä käyttötarkoituksessaan. (Rossi 1982, 59-60.)

Koen, että Murmansk on kokonaisuudessaan kaupunkina kuin yksi suuri monumentti massiivisine betonilähiömerineen. Nämä surullisen karut lähiöt on rakennettu aikoinaan antamaan suunta ja luomaan merkitykset tulevalle neuvostoelämälle. Näin ollen Murmanskin valtavat harmaat kerrostalot toimivat ikään kuin kaupungin tukirankana, samoin kuin Alyosha-patsas joka ”elää” yhä. Sillä on keskeinen roolinsa esimerkiksi häiden keskiössä, kun tuoreet pariskunnat ajavat perheineen ja ystävineen autoilla patsaan juuressa palavan ikuisen tulen äärelle, asettelevat kukkaseppeleitä sotilaan jalkojen juureen ja ottavat valokuvia. Kuollut monumentti olisi Rossin mukaan sen sijaan suljettu kaupungin arkielämän ulkopuolelle, pois aktiivisesta käytöstä, sitä ei enää muokattaisi, koska kokemus siitä sellaisenaan koettaisiin

riittävänä. Tällaisia kuolleita monumentteja ovat esimerkiksi museoina toimivat keskiaikaiset linnat, joiden sisäänpääsyä on rajoitettu. (Rossi 1982, 59-60.)

Mutta näkyy Murmanskissa myös luonnollisen ajan kosketus. Ajan patinoima ja rapauttama Murmansk on erityisen hyvä tarkastelun kohde tässä mielessä, verrattuna esimerkiksi naapurimaahamme Suomeen, täällä kun saa yleensä hakemalla hakea halkeamia talojen nurkista, koska kaikki korjataan saman tien tavoiteltaessa virheetöntä ja huoliteltua (rakennettua) elinympäristöä. Forss viittaa arkkitehti Eliel Saariseen (1943) jonka mukaan historiallisten kaupunkien visuaalinen yhtenäisyys on ainakin osittain nimenomaan patinoitumisen seurausta. Patinoituminen on Saarisen mukaan yleinen prosessi luonnossa, joten ikääntymisprosessi näkyy myös rakennuksissa, aivan kuten kivissä ja kallioissakin. Saarisen mielestä on luonnon lakien vastaista suojata kaikki rakennuspinnat muuttumiselta ja patinoitumiselta, vaan rakennukset pitäisi suunnitella siten, että vanheneminen vain lisää niiden kauneutta. (Saarinen 1943, 60). Riippuu Forssin mukaan näkökulmasta, koetaanko ajan patina arvostettuna vai halveksittuna arvona arkkitehtuurin estetiikassa. Fenomenologisen ympäristöestetiikan näkökulmasta **ajallinen syvyys** on sisällytettävä olennaiseksi ja merkittäväksi osaksi paikkakokemusta nimenomaan siksi, koska se on osa paikan elettyä elämää, joka on kaikkien havaittavissa suorassa paikkakokemuksessa ilman tarkempia tietolähteitä. (Forss 2007, 86-87.)

Rossin (1982, 123) mukaan yksittäisten rakennusten lisäksi myös kadut, toriaukeat, sillat, kokonaiset kaupunginosat, puistot ja tietynlaiset maa-alueet kuten pellot, voivat olla monumentteja; myös luonto voi olla monumentti. Mäkisen ja Taipaleen (1990, 4) mukaan historia on kuitenkin läsnä vain kaupungeissa: “luonnossa ei ole historiaa, vain kiertö”. Arne Nevanlinnan (1996) mukaan puisto on yksi kaupungin peruselementeistä, heijastaen muiden elementtien tavoin rakennuttajansa ja suunnittelijansa arvostuksia. Puistot ovat hänen mukaansa seuranneet samoja tyylivaihteluita kuin rakennukset ja kaupunkisommitelmatkin. Nevanlinna tarkoittaa, että vanhoissa puistossa olennaista on niiden historiallinen ulottuvuus: “Sinne voi mennä lastensa kanssa ja muistella, miten itse aikanaan leikki samassa paikassa omien vanhempiensa mukana”. (Nevanlinna 1996, 217-218.) Forssin mukaan aito monumentti tarvitseekin syntyäkseen aikaa (2007, 90).

Rossin mukaan uudella rakennuksella ei ole koskaan historian rikkautta, vaan ainoastaan arkkitehtoninen olemus. Rossille kaupunki on historian tallennuspaikka ja materiaallinen artefakti, joka rakennetaan ajan kuluessa ja jossa jäljet säilyvät. Jos tarkastellaan ainoastaan monumentteja, kaupungista tulee ”historiallinen teksti”. Lisäksi täytyy ottaa huomioon kaupungin idea, jota kaupunki ei esitä fyysisellä, vaan kollektiivisen muistin tasolla. Rossi kuvaa kaupunkia ihmisten **kollektiivisena muistina**, joka muun muistin tavoin assosioituu objekteihin ja paikkoihin. (Rossi 1982, 128, 130.) Kollektiivinen muisti liikkuu Forssin mielestä eri tasolla paikan fyysisiin elementteihin nähden, muistaen myös sen menneisyyden, jonka fyysiset merkit ovat kadonneet. Jokaisen on itse eletävä todellinen historiansa, joten paikassa on Forssin mukaan asuttava päästäkseen osaksi sen kollektiivista muistia. Paikassa asuessamme elämme sukupolvelta toiselle periytyvän kollektiivisen muistimme kautta läpi sen historiaa. (Forss 2007, 91- 92.)

Forssin mukaan kaupunki ei kuitenkaan ole vain asukkaitensa kollektiivista muistia, vaan paikat ovat myös ihmisen henkilökohtaisen muistin kiinnekohtia. Nämä ovat **omakohtaisia muistoja**, jotka ovat objekti- ja paikkasidonnaisia. Forssin mukaan voidaankin sanoa, että ihmisen muisti asuu esineissä ja paikoissa, etenkin tuoksuissa ja **tunnelmallisissa** elementeissä. (Forss 2007, 93.) Maantieteilijä Yi-Fu Tuanin (1993), mukaan nimenomaan tuoksut vaikuttavat tunteisiimme paljon syvemmillä tasolla kuin visuaalisesti havaitut ominaisuudet tai äänet: tuoksulla on voima varastoida menneisyyttä, koska se on koteloitunut kokemus, joka on jätetty suurilta osin tulkitsemattomaksi ja kehittymättömäksi, toisin kuin vaikkapa visuaaliset mielikuvat. (Tuan 1993, 56-57.)

Asuminen on perinteisesti Forssin mukaan määritelty pysyvänä ja suojattuna viipymisenä paikassa, paikan ja ihmisen molemminpuolisena huolenpitona ja sisäpuolisuuden tunteena. Menneisyys elämäntarinoineen ja tulevaisuus odotuksineen ovat olemassa meille nimenomaan paikkojemme kautta. (Forss 2007, 15.) Filosofi Arto Haapala (1998) näkee Heideggerin asumisen käsitteen niin, että asumme maan päällä ympäristöömme tutustumalla ja kotia rakentamalla. Tällaisia siteitä luomalla ihmiset rakentavat **henkilökohtaisia merkityksiä**. Haapala lisää, että asumiseen

kuuluu yhteisön määrittävien merkitysten ja arvojen jakaminen: Heideggerille asuminen on ennen kaikkea asumista toisten kanssa ja kuulumista ihmisten yhdessä-olemiseen. (Haapala 1998, 113-121.) Ympäristön vaalimisen mahdollistava siihen perehtyminen, tutustuminen ja siteiden luominen vie Forssin mukaan aina tietyn ajan, joskus vuosia, joskus vain pienen hetken. Toisaalta meille tuttuunkin sisältyy aina tiettyä vierautta ja outoutta, kodittomuutta. (Forss 2007, 38.) Ihmisen **identiteetin** ja paikan välillä on kiinteä suhde, koti mielletään itseilmaisuksi ja merkiksi elämäntyylistä. Me jätämme jälkemme kotipaikkaan, mutta niin jättää sekin meihin (Forss 2007, 94). Forss viittaa Gaston Bachelardiin (1994, 5, 14), jonka mukaan lapsuudenkotimme näkyy meissä joukkona erilaisia fyysisiä, alitajuisia, tapoja: emme edes huomaa, kuinka tapamme kävellä portaita tai tarttua ovenkahvaan perustuu lapsuudenkotimme tilaan ja järjestykseen. Forssin mukaan tämä perustuu sekä ruumiin kykyyn muistaa että kokemukselliseen liikkeeseen, joka on kaiken ympäristön kokemisen ja ymmärtämisen lähtökohtana. Kokonainen paikkakokemus syntyy aina ruumiin kokemuksellisessa liikkeessä. Lapsuudenkotimme lisäksi meihin on kirjattu jokainen paikka, jossa olemme asuneet. Ruumiin mukautuminen kotipaikkaan synnyttää sisäpuolisuuden tunteen, joka määrittää identiteettiämme: joissakin paikoissa olemme ruumiinemme kotonamme. Kaikki ne kodit, joissa ihminen on asunut, huoneistoineen, asuntoineen, taloineen, rakennuksineen, pihoineen ja raja-aitoineen voidaan Forssin mukaan nähdä ihmisen identiteetin tukirankana, samoin kuin monumentit kaupungin tukirankana. Kodit ovat Forssin mukaan ihmisen minän monumentteja. (Forss 2007, 95-96). Kun matkustin Venäjälle ensimmäistä kertaa, tunsin heti kuinka ruumiini, koko olemukseni ja identiteettini oli ikään kuin kotonaan: ”Venäjältä löysin uudelleen kadotetun lapsuudenkotini koukerokuvioisine mattoineen, vanhoine esineineen, kuraisine teineen, isoine ja pienine vaaroineen, homeen tuoksuisina” (Hänninen 2010).

Amerikkalaiselle filosofille Edward S. Caseyille ihmisen ruumis onkin avainasemassa sijainnin muuttumisessa paikaksi: **ruumiit rakentavat paikkoja**. Caseyyn mukaan rakennetut paikat ovat ruumiidemme jatkeita, ruumiit sijoittautuvat ja liikkuvat paikoissa. Mitä kauemmin paikoissa asumme, sitä ruumiinkaltaisemmiksi paikat näyttävät tulevan. Samalla kun tunnemme itsemme yhä kotoisemmiksi asuinpaikoissa, niistä tulee omassa ruumiillisessa olemuksessamme luotuja paikkoja. Caseyyn mukaan

meillä on taipumus identifioida itsemme niihin paikkoihin, joissa asumme, ja koska merkittävä osa identiteettiämme riippuu ruumiillisesta muodostamme, on hänen mielestään luonnollista olettaa, että rakenteiltaan fyysiset asuinpaikat muistuttavat tietyiltä osin materiaalisia ruumiitamme. Casey huomauttaa, että tämä suhde on vuorovaikutuksellinen: sekä asuinpaikat muovautuvat meidän mukaamme, että me niiden. (Casey 1993, 120.)

2. 1. 3 Epäpaikoista epätäydellisiin paikkoihin

Forssin mukaan ihmiset arvostavat yleensä omaa asuinpaikkaansa, mutta joutuvat todellisuudessa usein tyytymään lattean monotonian ja kansainvälisen yhdenmukaisuuden sävyttämiin, epäviihtyisiksi koettuihin epäpaikkoihin. Siksi onkin hänen mielestään pohdittava sitä, kuinka paikkoja tulisi rakentaa, jotta ne tarjoaisivat mahdollisuuden hyvään asumiseen, paikantajun kehittymiseen ja oman identiteetin muodostamiseen: paikka pitäisi ottaa huomioon kaikkine elementteineen eikä vain yksittäisten rakennusten kannalta. (Forss 2007, 146.)

Forssin mukaan suunnittelijat luovat selkeitä ympäristöjä hyvin yksinkertaisin keinoin pyrkimällä neutraalisuuteen, monotonisuuteen ja avoimuuteen jolloin näkökulma paikkaan jää lähinnä visuaaliseksi. Hänen mielestään selkeä ympäristö tulisi ymmärtää **synesteettisen kokonaiskokemuksen** kannalta **monimuotoisena paikkana**, jossa on helppo orientoitua ja johon voi samaistua. Lukuisat epäpaikat toimivat hänen nähdäkseen esimerkkeinä siitä, kuinka vaikeaa ihmisen on tuntea sisäpuolisuutta yksiulotteisessa ja latteassa ympäristössä. (Forss 2007, 183.) Forss viittaa Gregottiin (1996, 77-82), jonka mukaan epäpaikkailmiö ja epäpaikkojen periaatteet ovat tulleet hiljalleen osaksi myös keskustojen rakennetta, kun ne olivat ennen lähinnä periferioiden ongelma: rakentamisen ja itsensä maan välisen erityymisen myötä kokonaisia seutuja maisemineen on turmeltunut.

Epäpaikkoja luovat Forssin mukaan sekä arkkitehtoninen kitsch että kansainvälinen modernismi, joiden periaatteita ja vaikutuksia ympäristöömme Gregotti (1996, 7782) ja Relph (1980, 105) ovat tarkastelleet. Forss näkee, että heidän molempien mielestä epäpaikat ovat seurausta paikkojen luomisesta ulkoapäin (eli karttalähtöisesti) ja nykyaikana koetusta kansainvälisyydestä sekä telekommunikaation levittämästä massakulttuurista. Forssin mukaan tyypillistä aikamme arkkitehtonista kitschiä edustavat rakennukset, jotka ovat ”paranneltuja” ja ”kiiltokuvamaisia” esikuviinsa nähden. Esimerkkeinä arkkitehtonisesta kitschistä Kulka (1997, 80-81) mainitsee *McDonaldsin* hampurilaisen muotoiset kioskit tai karpässientä muistuttavat bensiniasemat eli ilmiöt, joita Relph kutsuu Forssin mukaan ”disneytymiseksi”. Forss kuvailee niiden olevan suorina lainoina ja kaunisteltuja plagiaatteja ilman paikallisia sovelluksia ja kekseliäisyyttä, ”eivätkä ne opeta meille mitään uutta”. Kansainvälinen modernismi taas luo Gregottin mukaan epäpaikkoja nimenomaan silloin, kun rakennetaan ”nykyaikana koetusta kansainvälisyyden kumpuavien periaatteiden mukaan eikä paikan idean pohjalta”. Tämä on Forssin mukaan ominaista esimerkiksi moderneille esikaupunkialueille ostoskeskuksineen, automarketteineen, tehdashalleineen, messukeskuksineen, massatuotettuine asuinrakennuksineen, parkkipaikkoinen, joutomainen, valtavine mainoskyltteineen, tasoristeyksineen, valtaväylineen, jotka on kaikki hajanaisesti sijoitettu ja erotettu lähiympäristöstään. Tällöin paikka jää avoimeksi, koska sen osatekijät eivät ole vuorovaikutuksessa keskenään ja ”objektien välinen dynaamisuuden puute ilmenee vallitsevana latteutena”. (Forss 2007, 155-157.)

Murmansk voidaan mielestäni nähdä jopa yhtenä suurena epäpaikkana, kaupunkina, joka koostuu paljolti hajanaisesti sijoitetuista massatuotetuista elementtitaloistaan teineen ja mainoskyltteineen. Se on kaupunki jossa on toteutettu neuvostoaikaisia periaatteita itsensä paikan idean ja monimuotoisuuden sekä asukkaiden viihtyvyyden kustannuksella. Jos Suomessa epäpaikoiksi muodostuvat lähinnä synteettiset ja kaupalliset tilat, niin Murmanskissa epäpaikat ovat nähdäkseni pikemminkin tietynlaisia joutomaita ja unohdettuja tiloja. Niitä tietyt ihmisryhmät käyttävät aktiivisesti, kuitenkin ilman suurempaa mielenkiintoa tai panostusta siihen miltä paikka näyttää tai kuinka viihtyisä se on. Luulen, että Venäjällä tämän välinpitämättömyyden aiheuttaa ihmisten yleinen suhde julkisiin tiloihin.

Kommunismien kasvattamat venäläiset eivät ole kokemusteni mukaan tottuneet pitämään huolta yhteisistä tiloista ja ”ei-kenenkään” maista. Vastuuta on perinteisesti totuttu siirtämään ja sysäämään portaalta toiselle. Oman lisänsä tähän kulttuuriseen todellisuuteen lisää myös hankala byrokraattinen järjestelmä ja tottumattomuus sekä valtaapitävien haluttomuus jakaa vastuuta kansalaisten kanssa.

Forssin mukaan viime vuosikymmeninä on käyty vilkasta keskustelua ihmisen ja paikan suhteesta sekä nykyajan rakentamisen laadusta esimerkiksi maisema- ja ympäristösuunnittelijoiden, yhteiskuntatieteilijöiden, sosiologisten, maantieteilijöiden ja ympäristöestetikoiden välillä. Hänen mielestään tätä enemmän ”lehtimiesmäistä” kuin tieteellistä keskustelua enimmäkseen pitävät yllä kuitenkin arkkitehdit. Erityisesti keskustelu **paikattomuudesta**, eli ihmisen ja paikan nykyisestä suhteesta, on tiivistynyt Forssin mukaan kahteen eri näkökulmaan: toisen näkökulman mukaan ihmisen **paikantaju** on heikentynyt, toisen mukaan paikantaju on heikentynyt nimenomaan siksi, että itse paikat ovat heikentyneet. (Forss 2007, 134.) Näyttäisi joka tapauksessa siltä, että ihmisten paikantaju on heikentynyt ja fenomenologisesta näkökulmasta tarkasteltaessa tämä paikantajun heikentyminen näyttäytyy Forssin mukaan eksistentiaalisena ongelmana sekä yhteisö- että yksilötasolla. Hän huomioi, että ihmisen kokemus omasta kykenemättömyydestään osallistua ja vaikuttaa kotipaikkansa rakentamiseen liittyvään päätöksentekoon ja suunnitteluun vähentää motivaatiota paikoista huolehtimiseen, etenkin silloin kun kotipaikkaa kohtaavat muutokset koetaan epäviihtyisyyttä luovina. Myös epäviihtyisät epäpaikat heikentävät paikantajua, jolloin ihmisen kyky kokea sisäpuolisuuden tunnetta paikassa entisestään vähenee. Paikantaju vaatii Forssin mukaan kehittyäkseen ”merkittävien paikkojen kohtaamisia ja sisäpuolisuuden tunteen kehittämistä”. (Forss 2007, 132-133.)

Forssin mukaan yhteiskunnallisesti **merkittävässä ympäristössä** korostuvat yksilön hyvinvoinnin lisäksi muun muassa yhteisölliset, historialliset ja poliittiset arvot (genius locin osatekijät). Merkittävä ympäristö on aina näkökulmasta riippumatta luonteeltaan kompleksinen ja monimuotoinen. (Forss 2007, 133.) Relphin mukaan paikka on merkittävä, mikäli siinä on tietty määrä viimeistelyyn liittyvää epätäydellisyyttä: ”Vain koneet ja koneen valmistamat tuotteet ovat täydellisiä ja täsmällisiä, ja missä näemme täydellisyyttä, näemme myös itseilmaisun ja inhimillisen

tarkoituksen tukahtumista" (Relph 1993, 36). Sennettin sanoin: "Mitään merkittävää ei voi aloittaa luomalla välitöntä täydellisyyttä" (Sennett 1990, 196).

Amerikkalainen kulttuurisosiologi Richard Sennett korostaa suunnittelemattoman toiminnan mahdollisuuden tärkeyttä paikoissa. Hän puhuu **narratiivisesta tilasta**, joka sallii kertomuksellisten ominaisuuksien tapahtumisen arkielämässä. Yksi tärkein narratiivinen ominaisuus hänen mukaansa on alku. (Sennett 1990, 196-197.) Forss viittaa Jean-Paul Sartreen (2000), joka näkee seikkailun edellyttävän ennen kaikkea oikeanlaista aloitusta. Jotta tapahtumien kokeminen seikkailuna olisi mahdollista, täytyy niistä myös kertoa. Sartre näkeekin seikkailun nimenomaan kerronnallisena ominaisuutena ja määrittää ihmisen kertojaksi, joka kertoo itselleen ja toisille. Hänelle ihmisen identiteetti on kertomus. Seikkailulle on ominaista myös se, että sillä on alku ja loppu, ja juuri loppu värittää kerronnan. **Epätäydellisille paikoille** on ominaista seikkailun tuntu juuri siksi, koska ne mahdollistavat oikeanlaisen aloituksen kerrontaan. (Sartre 2000, 59 ja Forss 2007, 99.) Sennettin mukaan tällainen alku on mahdollinen paikassa, joka sietää odottamattoman mahdollisuuden ja muutoksen, eli paikassa, jossa voi toimia yllättävästi ja poiketen sen alkuperäisestä käyttötarkoituksesta (1990, 196-197). Alun pitäisi siis nähdäkseni olla ensisijaisesti mahdollinen ja sen pitäisi olla sellainen, joka mahdollistaa myös jatkuvuuden.

Väitöskirjassaan *Taide kulttuurisena kohtaamispaikkana taidekasvatuksessa* Tarja Pääjoki (2004) rinnastaa taiteen tekemisen (vrt. taidetoiminta) leikkiin. Pääjoen tulkinnan mukaan leikkijä antautuu leikkiin tosissaan vaikka tietääkin että kyse on vain leikistä. Samalla leikkijä luopumalla identiteetistään ja irrottautumalla minästään pääsee avoimeen tilaan, jossa yhteisen ja jaetun uuden todellisuuden kautta voidaan tulkita kokemuksia uudestaan. Leikissä Pääjoen mukaan voidaan luontevasti yhdistää sekä elämäntarinat että taide, koska molemmat perustuvat toiminnallisiin suhteisiin. Narratiivisina tiloina epätäydelliset paikat mahdollistavat nähdäkseni sekä seikkailun että leikin ja leikin myötä myös uudenlaiset tilojen ja identiteettien tulkinnat eli uudelleen kerronnan. Pääjoki viittaa Gadameriin (1985, 102-104), jonka mukaan leikki sitoo yhteen todellisuuteen perustuvat kokemukset ja muistot mahdollistavat niiden jakamisen. (Pääjoki 2004, 83.)

Forss muistuttaa, että paikan epätäydellisyys tulee ottaa huomioon jo suunnittelun yhteydessä. Paikkoja ei tule suunnitella neliömetrin tarkkuudella, vaan paikan asukkaille pitäisi antaa tilaa toimia spontaanisti ja rakentaa paikkaa oman asumisensa kautta. Tällöin paikkaa rakennetaan hallitun suunnittelemattomasti. (Forss 2007, 188.) Arola-Anttila, Ahoniemi & Tirola (1982) kokoavat edelleen ajankohtaisessa kuvaamataidon oppikirjassa *Ympäristön kuvakieli, osa 2: Tuote- ja ympäristötietous* viihtyisän ja mielenkiintoisen paikan ominaisuuksia. Heidän mukaansa kaupunkipihat ovat usein virikkeettömiä ja epäviihtyisiä harmaita autojen ja roskalaatikoiden säilytyspaikkoja, joissa eivät viihdy lapset eivätkä aikuiset. He muistuttavat että toimivat ja miellyttävät pihat ovat erityisen merkittäviä viihtyvyystekijöitä. Asuntoalueen miellyttävyyttä voidaan lisätä sopusuhtaisilla ja selvästi rajatuilla ulkotiloilla. Rakennuslain ja kaupungin järjestyssääntöjen vaatimuksesta jokaiselle pihalle on järjestettävä huoltotilat ja -varusteet (esim. pysäköinti, jätehuolto, vaatteiden tuuletus ja kuivaus). Uudisrakennusalueilla taataan myös virkistäytymiseen ja leikkiin tietyt vähimmäistilat. (Arola-Anttila 1982, 87.)

Arola-Anttilan ym. mukaan leikkipaikat ovat lapsille tärkeitä luovan ilmaisun kanavoijia kaupungissa, jossa helposti jäädään kieltojen, sääntöjen ja ahtaiden tilojen varaan. Lapsi ei kaipaa valmiita, teknisiä ratkaisuja vaan erilaisia työkaluja ja materiaaleja kiihottamaan mielikuvitusta ja mahdollistamaan monipuolisen ja luovan toiminnan. Hyvää leikkipaikkaa ei siis rakenneta rahalla vaan jättämällä riittävästi avointa tilaa leikille, seikkailulle ja mielikuvitukselle. Koska piha on sosiaalinen ympäristö, tulisi sen tarjota myös tekemistä sekä kokoontumispaikkoja myös nuorille ja aikuisille. (Arola-Anttila ym. 1982, 87-88.) Myös Aura, Horelli ja Korpela (1997) korostavat, ettei lasten leikkialueet rajoitu vain aidattuihin leikkikenttiin valmiine, kiinteine leikkivälineineen, vaan itse asiassa kaikista aktiivisimmassa käytössä lapsilla ovat yleensä vapaat sekä luonnontilaiset maapinnat ja materiaalit, jotka mahdollistavat luovan toiminnan ja mielikuvituksen käytön (Aura ym. 1997, 71-73). Mielestäni merkittävät ympäristöt antavat parhaimmillaan tilaa sekä aikuisten että lasten leikeille, seikkailuille, uudelleen määrittelylle ja uusille tarinoille.

Relph (1993, 37) kutsuu Forssin mukaan merkittävälle paikalle oleellista epätäydellisyyttä "elämän merkiksi" joka ilmenee erilaisina tapoina, "joilla paikan

identiteetti vastustaa täysin rationaalista ja professionaalista täydellisyyttä”, esimerkiksi arkkitehtonisten tyylien rinnakkain asettamisena, laittomasti parkkeerattuina autoina ja käsintehtyinä kyltteinä. Paikan epätäydellisyys liittyy Relphin mukaan asukkaiden osallistumiseen sekä vapautteen tehdä virheitä ja Forss näkee nykypäivän kaupunkisuunnittelun ja rakentamisen kärsivänkin vakavamielisuudesta, epätäydellisyyden kieltämisestä ja paikkojen suunnittelemisesta viimeistä neliötä myöten, jolloin suunniteltava tila koetaan lähinnä hyödykkeenä. (Forss 2007, 188-189.) Ihmisten viihtyvyyden kannalta on siis tärkeää, että paikka on riittävän epätäydellinen. Myös Arola-Anttila ym. viittaavat psykologisiin tutkimuksiin, joiden mukaan ihminen mieltyy enemmän kompleksiseen eli vaihtelevaan ja yllättävään, kuin yksinkertaiseen ympäristöön: hyvä, mielenkiintoinen, viihtyisä ja toimiva alue on vaihteleva olematta sekava (Arola-Anttila ym. 1982, 86). Alueen hahmottamista voi parantaa asuntoalueen tilojen ja rakennusten vaihtelulla ja luonnonaiheilla. Myös selväpiirteiset tiet solmukohtineen, helposti hahmottuvat rajat (esimerkiksi rannat ja muurit) sekä ympäristöstä erottuvat maamerkit kuten korkeat rakennukset ja muut dynaamiset kohteet muodostavat selkeää kaupunkikuvaa. Asuntoalueen tulisi muodostaa visuaalinen kokonaisuus. Rakennuksissa voidaan käyttää toistuvia muotoaiheita ja rytmiä, koska kokonaisuus hajoaa mikäli alueella on liian paljon erityyppisiä taloja. Ympäristöön on helppo orientoitua silloin kun kulkureitit ovat selkeät ja luontevat, siitä voidaan muodostaa mielikuva ja oikeaan kohteeseen on vaivatonta löytää. (Arola-Anttila ym. 1982, 85.)

Arola-Anttilan ym. (1982) mukaan asuinympäristön asukkaiden viihtyvyyteen vaikuttavat kaiken kaikkiaan monenlaiset eri tekijät kuten kunnolliset asunnot, lasten ja nuorten tilat, riittävät palvelut, vapaa-ajanviettomahdollisuudet ja tehokas ympäristönsuojelu sekä esteettiset arvot. Ympäristön tietoinen muokkaaminen ja kaunistaminen on aina ollut osa kulttuuria. Kulttuuriset kauneuskäsitykset voivat vaihdella, mutta tietyt ympäristön ominaisuudet koetaan heidän mukaansa useimmiten miellyttäväksi: esimerkiksi ihmisläheinen mittakaava lisää viihtyisyyttä. Tehokkaasti rakennetut kerrostaloyhdyskunnat liikennealueineen muodostuvat usein niin suureksi, että ihmisen on vaikea tuntea niiden keskellä oloaan kotoisaksi. Ympäristön suunnittelussa tulisi käyttää ihmiselle sopivaa mittakaavaa, koska ihminen hahmottaa ympäristöään jalankulkijan näkökulmasta. (Arola-Anttila ym. 1982, 84.) Forss viittaa

Yi-Fu Tuaniin (1974, 15-16), jonka mukaan havaitsemamme objektit ovat yhteismitallisia ruumiidemme tarkoituksen kanssa: arkipäivän kokemuksissa sekä hyvin pienet että hyvin suuret objektit jäävät havaitsematta. Tilan täytyy Forssin mukaan tarjota mahdollisuus hahmottaa suurikin objekti kokonaisuutena, koska suuruuskin, kuten tähtitaivas, voi olla viihtyisää (Forss 2007, 175).

Arola-Anttilan ym. mukaan ympäristöä voi tehdä moninaisemmaksi ja siten viihtyisämmäksi esimerkiksi rytmittämällä taloja tai julkisivujen eloisilla muodoilla ja väreillä. Ulkotilojen ja pihojen viihtyisyyttä voidaan parantaa kasvillisuudella ja monipuolisella kalustuksella (esim. penkit, leikkivälineet, patsaat, maalaukset). Asuinalueen viihtyisyyttä ja paikallisilmastoa voidaan parantaa myös lisäämällä ympäristön vaihtelevuutta runsaan kasvillisuuden avulla. Tuhoutunut ja kituva kasvillisuus sen sijaan heikentää ympäristön laatua. Myös puhtaanapito on osa ympäristön jätetuotoa: roskaantumisen rumentaa ympäristöämme joten ympäristömme viihtyisyys riippuu myös meidän jokaisen omasta asenteesta ja halusta. Ihmisten sosiaalinen viihtyvyys puolestaan lisääntyy monipuolisessa yhdyskunnassa, jonka väestö koostuu tasaisesti eri ikä- ja sosiaaliryhmistä ja mahdollistaa kontaktien luomisen. (Arola-Anttila ym. 1982, 86-87, 89.)

Jotta lopputuloksena olisivat elinvoimaiset ja elämänlaadultaan korkeatasoiset, ympäristönsä kanssa vuorovaikutukselliset paikat, Forssin mukaan rakentamisen tulisi olla enemmän paikka- kuin karttalähtöistä. Tällainen paikallinen rakentaminen ottaa huomioon paikan kokonaisuudessaan kaikkine ulottuvuuksineen (genius locin eli paikan hengen) ja omaksuu paikallisen näkökulman. Tällaista näkökulmaa edustaa arkkitehtuurissa Forssin mukaan **kriittinen regionalismi**, joka on luonteeltaan fenomenologista: ”korostetun moniaistista” ja ”pyrkii kumoamaan visuaalisen kokemisen ensisijaisuuden arkkitehtuurissa muiden aistien hyväksi”. (Forss 2007, 157-158.) Forssin mielestä kriittinen regionalismi voisi toimia parhaiten siten, että paikan asukkaat olisivat mukana jo heti suunnitteluprosessissa (2007, 160).

Relphin mukaan paikat on luotava niiden ihmisten osallistumisen ja sitoutumisen kautta, jotka asuvat ja työskentelevät niissä; paikat tulisi luoda sisältä ulospäin. Hänen mukaansa osa paikan olennaisista luonteenpiirteistä syntyy nimenomaan yhteisön

sitoutumisesta paikkaan ja osallistumisesta sen suunnitteluun ja hyvinvoinnin ylläpitämiseen. (Relph 1993, 34.) Forss huomauttaa, että tunne siitä, että pystyy vaikuttamaan oman kotipaikkansa asioihin monella tasolla, lisää paikkaan kuulumisen tunnetta ja motivaatiota paikasta huolehtimiseen (2007, 160). Käsitykseni ja kokemukseni mukaan Murmanskissa, kuten Venäjällä yleensäkin, kansalaisten vaikutusmahdollisuudet omaan lähiympäristöön ovat yhä verrattain pienet. Samoin yleinen kulttuurinen asenne ylläpitää suhteellisen välinpitämättömyyden suhtautumista yleisiin tiloihin, mikä onkin ymmärrettävää, jos tila alun alkaenkin koetaan ennen kaikkea jonkun toisen tilaksi.

Sanna Lahdensalo-Mäen (2008) mukaan nuoria kiinnostavat yleensä asiat, jotka kytkeytyvät heidän jokapäiväiseen elämäänsä ja arkeensa, johon myös kaupunkiympäristö kuuluu. Nuorten kiinnostusta omaan kaupunkiympäristöön voidaan lisätä ottamalla heidät mukaan suunnittelutoimenpiteisiin ja huomioimalla heidän mielipiteensä. On tärkeää kuulla nuoria, koska usein tilojen suunnittelijat ja käyttäjät puhuvat hyvin erilaista kieltä. Suunnittelijoiden keskittyessä muotoon ja tilaan, nuorten käyttäjien kannalta olennaiseksi nousevat tilan sosiaalinen sisältö, toiminta ja elämyksellisyys. Yleensä suunnitellaan liian valmiita tiloja joissa lasten ja nuorten mielikuvitukselle ei jää toteuttamistilaa. Kun nuorten kanssa toteutetaan vuorovaikutusmenetelmiä, on Lahdensalo-Mäen mukaan tärkeätä lähteä nuorten omien kiinnostusten lähtökohdista ja huomioida osallistettavien ikä- ja kehitystaso (tilakäsitys alkaa hahmottua vasta yli 10-vuotiailla lapsilla).

Vuorovaikutustoimenpiteitä harkittaessa on lasten ja nuorten kohdalla syytä pohtia, minkä ikäisiä osallistetaan ja kenen etua esimerkiksi päiväkotikäisten lasten osallistaminen kaupunkisuunnitteluun voi palvella. (Lahdensalo-Mäki 2008, 11.)

Auran ym. mukaan nuorten identiteetti rakentuu sekä sosiaalisen että fyysisen ympäristön varaan. Nuori ei saa vastakaikua ympäristöltään, mikäli se ei ihmissuhteineen vastaa hänen tunteisiinsa millään tavalla, vaan on rationalisoitu tyhjäksi ja epäyksilölliseksi. Ympäristön tulisi tukea ja mahdollistaa nuorten tarpeet heittäytyä kokeiluun (vrt. seikkailuun) ja jälleen tuttuun ja turvalliseen. Nuoret tarvitsevat sekä sosiaalisia tukiverkostoja että nuorten omaan hallintaan tarkoitettuja paikkoja paikallisyhteisöineen kuten kouluineen ja vapaa-ajanviettoineen. (Aura ym.

1997, 85-86.) Ympäristöpsykologisten tutkimusten mukaan nuoren viihtyisä tila on toisenlainen kuin lapsen tai vanhuksen kokema viihtyisä tila (esim. Aura ym. 1997). Esimerkiksi Nagyn (2008) mukaan nuoret suosivat järjestyksenvalvonnan ja kontrollin ulkopuolella olevia tiloja kuten kävelykatuja, ostoskeskusten edustoja, vajaakäyttöisiä tiloja, ulkopuolisilta suljettuja teollisuusalueita ja joutomaita. (Nagy 2008, 22.) Siis nähdäkseni epätäydellisiä paikkoja, aivan kuten lapsetkin.

2. 2 Paikan Kokeminen

2. 2. 1 Merkityksellinen paikan kokemus

Kokemus on Laineen (2010) mukaan ihmisen kokemuksellinen suhde omaan todellisuuteensa, eli siihen maailmaan jossa hän elää. Tämä eläminen on pitkälti kehollista toimintaa ja havainnointia, ja samalla tämän koetun jäsentämistä ymmärtämällä. Jonkun tietyn yksilön suhde toisiin ihmisiin, kulttuuriin ja luontoon ilmenee siis hänen kokemuksissaan, jotka syntyvät vuorovaikutuksessa todellisuuden kanssa. (Laine 2010, 29.) Kokemus on Perttulan (2005) mukaan ymmärtävä ja merkityksellistyyvä suhde ihmisen ja hänen elämäntilanteensa välillä: todellisuus merkityksellistyy vasta kun ihminen asettuu sen kanssa vuorovaikutukselliseen suhteeseen. Kun kokemus on elävästi sidoksissa arkeen, se ei jää vieraaksi, vääräksi, abstraktiksi tai oudoksi. (Perttula 2005, 119.)

Tutkielmani alussa kuvailin henkilökohtaisten kokemusteni kautta saapumistani ensimmäisen kerran Murmanskiin. Ajattelen, että tekeminen ja toimiminen jossain tietyissä ympäristössä syventää henkilön paikkakokemusta. Uskon, että paikassa toimiminen voi auttaa näkemään paikan toisin antaen sille uusia merkityksiä. Uudet kokemukset omasta arkiympäristöstä voivat myös kokemukseni mukaan syventää kyseisen paikan kunnioittamista ja arvostamista. Ihmisen suhdetta ympäristöön tuleekin Sirpa Tanin (2003) mukaan tarkastella suhteessa yksilön omiin paikkakokemuksiin. Tanin mukaan vieraista paikoista tulee omia paikkoja nimenomaan niissä elämisen kautta. Tani tähdentää, että paikat elävät ihmisten mielissä jatkuvassa muutoksessa eikä mikään ympäristö pysy neutraalina. Ihmiset

liittävät ympäristöönsä erilaisia merkityksiä omassa arjessaan. Paikka on aina subjektiivinen ja saa merkityksensä sen mukaan, millaisia tunteita, muistoja ja toiveita siihen liitämme. Jotkut paikat voivat sisältää rakkaita ja positiivisia merkityksiä, jotkut taas voivat aiheuttaa epämiellyttäviä ja vastenmielisiä tuntemuksia, jopa pelkoa tai vihaa. Tani lisää, että ympäristöt täyttyvät aina viitteistä jonnekin muualle, toisiin hetkiin tai paikkoihin. Hänen mukaansa arkisimmatkin ympäristöt sisältävät erilaisia merkityksiä. Esimerkiksi jokapäiväinen reitti tuntuu yleensä sekä tutulta että turvalliselta. Mitä tutummaksi tietty ympäristö käy, usein sitä näkymättömämmäksi siihen liittyvät tunteet ja merkitykset muuttuvat tämän ympäristön kokijalle. Tuttua ja arkista ympäristöä ei tarvitse ajatella ja liikkuminen tuttuja reittejä pitkin tapahtuu ikään kuin automaattisesti. (Tani 2003, 89-90.)

Ihmisellä on Nymanin mukaan oma tapansa suhteutua ympäristöönsä ja kokea sitä. Niin kuin koira suhteutuu ympäristöönsä hajuaistinsa avulla, ihmisen suhde ympäristöönsä on **kiellellinen**. Ihmisen ympäristö on kielen kyllästävä, se on täynnä **käsitteitä**, kuvia, tarinoita, kielen värittämiä muistoja ja assosiaatioita. Esimerkiksi omaan asuntoomme me suhtaudumme kodin käsitteen kautta. Nyman ei kiellä esikielellisten ympäristökokemusten olemassaoloa, mutta hän painottaa, että se, mikä on muodostunut kielelliseksi pysyy myös kielellisenä. Ihminen ei kuitenkaan Nymanin mukaan tiedosta tuota ympäristön kielellisyyttä, vaan kokee ympäristön välittömästi ruumiillisesti ja reflektoimatta. Aina silloin tällöin jokin ”häiriö” kuitenkin ravistaa meidät irti rutiineistamme ja yhtäkkiä taas tiedostamme ympäristömme. Jotta voisimme Nymanin mukaan elää mahdollisimman häiriöttömästi, pitää ympäristön olla välineellistynyt mielekkäällä tavalla, johon tarvitaan arkkitehtuuria. Ympäristön rakentaminen on hyvä esimerkki ihmisen tavasta hallita maailmaa, ja siitä, miten hallinta voi karata käsistä minkä seurauksena ihminen vieraantuu. Kun ympäristön välineellistyminen tapahtuu mielekkäästi, ympäristö saa muodon, eikä ympäristön käytön välineitä tarvitse enää etsiä. Ellei ympäristön käyttöön löydy hyviä välineitä, hyvää muotoa, jäämme tyytymättömiksi emmekä koe viihtyvämme. (Nyman 2004, 129.)

Erkkilä (2005) viittaa Pauli Tapani Karjalaiseen (1993) jonka mukaan paikkoja tulisi tarkastella sisältäpäin, koettuina **merkityssuhteina**, ei ainoastaan ulkoapäin

havaittavien piirteiden varassa. (Erkkilä 2005, 195.) Merkityssuhteet ilmenevät Latomaan (2005) mukaan aina jossakin psyykkisessä tilassa ja elämyksessä. Kokemus on elämyksessä ilmenevä merkityksenanto, josta merkinä on esimerkiksi havaintoaistimus, vaikutelma, tunne, mielikuva, uskomus, mielipide, käsitys tai arvostus. Kokemuksia on Latomaan mukaan erilaisia ja erilaatuisia, mutta niissä on aina kysymys elämyksestä tai merkityksestä. Latomaa puhuu myös kokemusmaailmasta, elämysmaailmasta ja merkitysmaailmasta. (Latomaa 2005, 26-28.)

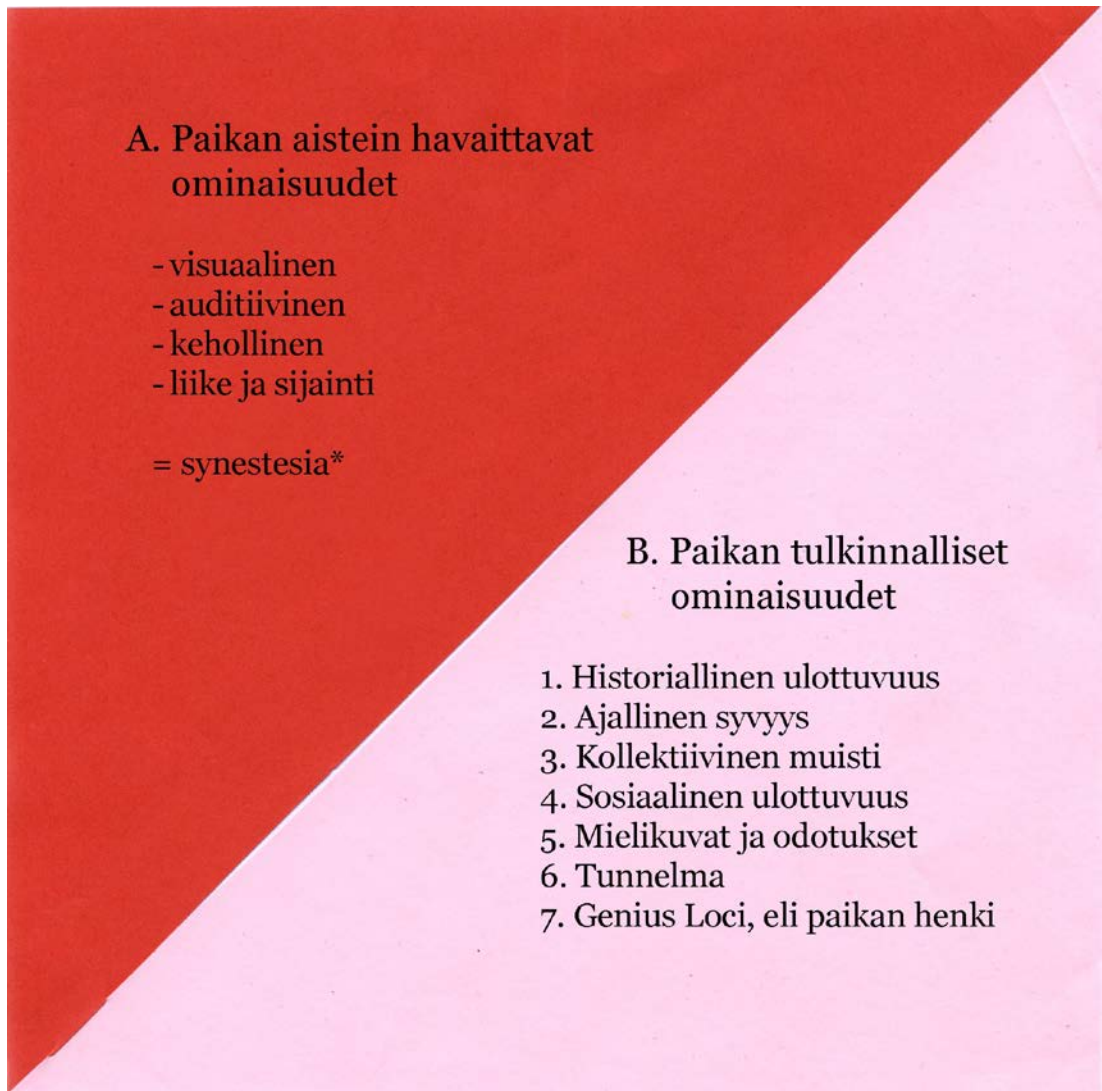
Erkkilän mukaan on helppo sanoa missä joku paikka sijaitsee. Mutta jos pyydämmekin ihmisiä kertomaan, millainen joku tietty paikka on, saamme todennäköisesti monia erilaisia vastauksia. Juuri nämä **paikkojen kuvaukset** kertovat Erkkilän ja Karjalaisen (1996, 11) mukaan paikkojen biografisesta eli elämäkerrallisesta luonteesta ja niistä **subjektiivisista merkityksistä** joita paikkoihin liitämme. (Erkkilä 2005, 202-203.) Laineen mukaan **fenomenologinen merkitysteoria** sisältää ajatuksen ihmisyksilön yhteisöllisestä perustasta, ihmisestä kulttuuriolentona. Ne merkitykset, joiden valossa todellisuus meille avautuu, eivät ole meissä synnynnäisesti, vaan niiden lähteenä on aina yhteisö, johon meistä jokainen kasvaa ja kasvatetaan. Merkitykset eivät siis ole täysin subjektiivisia vaan pikemminkin intersubjektiivisiä, eli subjekteja toisiinsa yhdistäviä ja heidän välisiä. Laine lisää, että erilaisissa kulttuuripiireissä elävillä ihmisillä on erilainen elämysmaailma ja erilaiset merkitykset asioille: he siis elävät eri todellisuuksissa. (Laine 2010, 30.)

2. 2. 2 Erilaisia lähestymistapoja paikan kokemukseen

Erkkilän mukaan Karjalainen (1997) erottaa paikan kokemuksen tarkastelun kolmeen eri näkökulmaan: **fyysis-sijainnilliseen**, **sensuaalis-emotionaaliseen** ja **sosiaaliskulttuuriseen**. Sensuaalis-emotionaalinen korostaa aistien ja emootioiden kautta tapahtuvaa paikan kokemista (esimerkiksi visuaalis-esteettisesti koettu paikka). Tässä näkökulmassa kiinnitetään huomiota paikan ja kokijan kiinteään yhteyteen, eikä niitä tavallaan voida siis erottaa toisistaan. (Karjalainen 1997, 41.) Näin irrottaudutaan

ensimmäisestä näkökulmasta, eli paikan rajatusta tilasta, kokemuksella ei nimittäin ole Erkkilän (2005, 203) mukaan karttaan piirrettyjä rajoja. Tästä toisesta näkökulmasta voidaan mielestäni suoraan vetää johtolanka kolmanteen näkökulmaan. Nimittäin jos kokijaa ja paikkaa ei voida erottaa toisistaan, sosiaalis-kulttuurinen tarkastelu on välttämättä tarpeen paikan sensuaalisemotionaalisen näkökulman rinnalla. Tässä kolmannessa näkökulmassa korostuu paikan omaleimaisuus kulttuurin ja yhteisöllisyyden tapahtumapaikkana.

Koska **fenomenologisesta näkökulmasta** katsottuna paikka näyttäytyy kompleksisena, monimuotoisena sekä prosessuaalisena ja koska sen kokemisessa korostuu koko ihmisruumis pelkän visuaalisen havaitsemisen sijaan, on Forssin (2007, 78) mielestä luontevaa tarkastella paikkaa kokemuksena erilaisten teemojen kautta, jotka hän jakaa kahteen osa-alueeseen sen mukaan, ovatko paikan ominaisuudet havaittavissa aistein vain tulkiten. Kokosin Forssin määrittelemät paikan ominaisuudet yhdeksi kuvioksi, josta muodostuu paikan kokonaiskokemus. Tämä Forssin määritelmä paikkakokemuksesta ja jako paikan havaittaviin ja tulkinnallisiin ominaisuuksiin kulkee jatkossa tutkielmani rinnalla.

*omat huomiot: paikan aistein havaittavat ominaisuudet ovat synesteettisessä yhteydessä toisiinsa, kuten kuvion molemmat puolet keskenään. Hänninen, 2017. myös

Forssin mukaan paikan aistein havaittaviin ominaisuuksiin kuuluvat kaikki paikan muodostavien olioiden havaittavat materiaaliset muodot, mittasuhteet ja pinnat. Muotoja ovat esimerkiksi topografiset ja arkkitehtoniset muodot, asemakaavan, kasvillisuuden ja esineiden muodot. Mittasuhteita ovat materiaalisten muotojen kokoon ja aineellisiin suhteisiin liittyvät havaittavat ominaisuudet, pintoja sen sijaan muotojen pintamateriaalien ominaisuudet, eli se, onko olion pinta esimerkiksi kova, pehmeä, karhea, sileä, kulunut tai ehjä. Aistein havaittaviin ominaisuuksiin kuuluvat

myös aineettomat ominaisuudet, kuten valot, varjot, äänet, tuoksut. Ne liittyvät myös paikan tunnelmallisiin ominaisuuksiin. (Forss 2007, 78-79.)

Fenomenologia korostaa Forssin (2007, 78) mukaan havainnoinnin ja kokemuksen synestesiaa: paikan aistein havaittavia ominaisuuksia ei ymmärretä vain visuaalisina vaan myös auditiivisina ja kinesteettisinä. Esimerkiksi Berleantin (1992) mukaan **esteettinen sitoutuminen** ympäristöön on yksinkertaisimmillaan ympäristön havaitsemista ja kokemista esteettisesti, mikä edellyttää kuitenkin kokijalta **moniaistista osallistumista**. Ympäristöönsä sitoutuneelle esteettinen tekijä on aina läsnä. Berleant korostaa esteettisen sitoutumisen yhteyttä **ympäristöllisen jatkuvuuden** käsitteeseen ja kuvaa ihmisen ja paikan saumattoman jatkumon syntymistä seuraavasti:

Esteettinen kokeminen ei ole ainoastaan yleispätevää tietoisuutta havainnoinnista, vaan esteettisellä ympäristöllä on aivan erityisiä ominaisuuksia: maanpinnan tuntu jalan alla, männynneulasten tai kosteikon orgaaninen tuoksu, läpi kulkemani maaston muodot, metsän visuaaliset rakenteet, polun kinesteettinen vetovoima, tilan tuntu metsäaukiolla tai pellolla. Näistä havaintokohtaamisista syntyy syvä keskinäisen yhteyden ymmärtäminen, ei, vielä enemmän: taju todellisesta jatkuvuudesta, joka yhdistää minun tietoisien ruumiini paikkoihin, joissa asun, vaikka vain vähän aikaa. (Berleant 1992, 27-28.)

Forss pohtii, että paikan aistein havaittavien ja materiaalistien ominaisuuksien ajatellaan olevan muuttumattomia ominaisuuksia, joista paikan voi tunnistaa samaksi vuosienkin jälkeen. Toisaalta aika kuitenkin kuluu ja kuluttaa kaikkea kaikkialla kaiken aikaa. Ihminen voi myös mitätöidä ajan vaikutuksen restauroimalla pinnat entiselleen. Toimintansa kautta ihminen voi muuttaa prosessuaalisen muutoksen luonnollista tahtia. Jos muutos on hyvin nopeaa, paikkakokemus saattaa muuttua dramaattisesti. Silloin voidaan kysyä, muuttaako kehitys paikkaa erilaiseksi vai onko paikka muutoksen jälkeen kokonaan toinen, vaikka toisaalta esimerkiksi ilmastolliset ja sijainnilliset olosuhteet kuitenkin pysyvät vanhoina tuttuina. Muuttunut paikka näyttäytyy kuitenkin toisenlaisella tavalla vierailijoille kuin esimerkiksi asukkaille, joiden kollektiivisessa muistissa mennyt ja nykyinen linkittyvät. Forss lisää, että

paikoissa tapahtuu myös erilaisia lyhyen aikavälin muutoksia. Säätilat, vuorokauden- ja vuodenajat vaikuttavat sekä rakennettuun että luonnonympäristöön, muokkaavat sen tunnelmaa ja paikkaan liittyviä mielikuviamme sekä sosiaalisia toimintojamme. (Forss 2007, 80-82)

Forssin mukaan paikkaan liittyvät mielikuvat, sen tunnelma, genius loci (paikan henki), historiallinen ulottuvuus, ajallinen syvyys, kollektiivinen muisti ja sosiaalinen ulottuvuus ovat kaikki paikan tulkinnallisia ominaisuuksia, vaikka ne ovatkin yhteydessä aistein havaittaviin ominaisuuksiin. Forss viittaa Berleantiin (1992, 27-28), jonka mukaan esteettinen havaintomme ja kokemuksemme ei ole koskaan ainoastaan ajaton ja fyysinen tuntemus, vaan aina myös **tilannesidonnainen**, vallitsevien olosuhteiden muovaama meitä ympäröivän ja meitä osana olevan kulttuurin tuote. Esteettinen (ympäristön) kokeminen on hänen mukaansa siis myös sosiaalista, eikä vain yksityistä. (Forss 2007, 79, 54.)

2. 2. 3 Mielikuvien paikka

Anne Stenrosin mukaan paikalla on kolme erilaista ilmenemistasoa: **fyysinen ympäristö**, sen **herättämät muistot ja mielikuvat** sekä paikan **yksilöllinen ja yleinen merkityskonteksti** (Stenros 1995, 20). Fenomenologisesta näkökulmasta katsottuna paikka ja **mielikuva** ovat paikkakokemuksessa erottamattomia toisistaan (Forss 2007, 100-101). Forssin mukaan paikan kokemukseen ja mielikuvien muodostumiseen vaikuttavat pelkkien aineellisten muotojen, mittasuhteiden ja pintojen lisäksi myös tulkinnalliset elementit (kuvio, s. 40). Nämä elementit eivät kuitenkaan ole kaikki yhtä voimakkaasti läsnä mielikuvissamme. Jotkut mielikuvistamme muodostamme ensisijaisesti esimerkiksi paikan sosiaalisen ulottuvuuden tai vaikkapa tunnelman pohjalta. Tällöin muut paikan ominaisuudet eivät sulkeudu mielikuvan ulkopuolelle, mutta tietty paikan ominaisuus korostuu muita enemmän. (Forss 2007, 101.)

Fenomenologiaa ja maantiedettä yhdistänyt teoreetikko Edward Relph (1980) jakaa **mielikuvatyypit** yksilön **henkilökohtaiseen mielikuvaan, yksilöistä muodostuvan ryhmän** tai **yhteisön mielikuvaan** sekä massakulttuurin tarjoamaan **massamielikuvaan**. Yhteisön mielikuva on henkilökohtainen mutta jaettu paikan merkitys ja se perustuu intersubjektiivisiin sidoksiin kuten yhteisön jakamaan kieleen, symboleihin ja kokemuksiin, jolloin korostuu paikan merkitys kollektiivina. Massakulttuurin luoma mielikuva taas perustuu eri ryhmien paikkamielikuvaan yhteisen nimittäjän mukaan ja yksilöllistä kokemusta aliarvioiden. Relphin mukaan paikan identiteetti vaihtelee kokijan paikkamielikuvatyypin mukaan, toisaalta tietyllä paikalla voi olla yhdellekin ihmiselle monta identiteettiä, jotka riippuvat esimerkiksi siitä, liikkuuko hän autolla vai jalan. (Relph 1980, 56-61.)

Karjalaisen mukaan **maisema mielikuvana** on siinä mielessä kulttuurinen luomus, että se ei synny tyhjästä, vaan merkitsevien referenssien verkoston kautta. Katseemme ja havaitsemisemme ovat hänen mukaansa kulttuuristen skeemojen, tapojen, uskomusten ja instituutioiden ehdollistamia. (Karjalainen 1998, 101.) Forssin mukaan henkilökohtainen mielikuvamme ja kokemuksemme paikasta muodostuu meille jokaiselle omanlaisekseen riippuen henkilöhistoriastamme, mieltymyksistämme, arvostuksistamme ja elämäntilanteestamme. Osa elämäntilannetta on myös kokijan rooli suhteessa paikkaan, eli se, asuuko vai työskenteleekö hän paikassa, vai onko hän siellä vain vierailemassa. Kokemukseemme vaikuttaa myös huomiointikykyimme, paikkakokemis-olosuhteet sekä se tieto, joka meillä on paikasta, tai mitä saamme tietää siitä myöhemmin. Mielikuvaamme paikasta vaikuttaa kaikki se, mitä ja kuinka havaitsemme ja koemme suorassa paikkakokemuksessa. Myös paikan nimet vaikuttavat paikkakokemukseemme. Mielikuvamme ovat aina prosessuaalisia, ja ne monipuolistuvat sen mukaan mitä useammin vierailemme samassa paikassa. Paikka ei paljasta koko totuuttaan kerralla, jos koskaan. Mielikuvamme kerran kokemastamme paikasta voi olla hyvinkin rikas (kuten esimerkiksi minulla Murmanskista, s. 5), mutta toisella kerralla se olisi vieläkin rikkaampi, sekä olosuhteiden muutoksen takia, että siksi, että kiinnitämme ympäristössä huomiomme eri aikoina ja elämäntilanteissa eri asioihin. (Forss 2007, 103-104.)

Muodostaessamme paikasta mielikuvan suoran kokemuksen kautta, siihen vaikuttavat Forssin mukaan myös kaikki aikaisemmat paikkakokemuksemme. Mielikuvamme muista paikoista ovat läsnä vertailukohteina ja **odotuksina**. Odotuksiimme ei aina vastata, ja viimeistään ristiriitatilanne suhteessa aikaisempiin kokemuksiimme herättää meidät kokemaan juuri kyseisen paikan erityisyyden ja saa unohtamaan massamielikuvat. Toisaalta nimenomaan massamielikuvat on usein vaikea unohtaa. Forss arvelee, että pelkäämme kenties epäonnistuvamme tulkinnassamme ilman massamielikuvia, vaikka olisimmekin jo tunnistanee niiden valheellisen luonteen. Suorassa paikkakokemuksessa syntyykin omakohtaisin ja siinä mielessä aidompi paikkakokemus, kuin kokemus joka esimerkiksi perustuu television tai kirjailijan paikkakuvaukseen. Toki muiden kuvaukset, ja esimerkiksi taide, voivat ohjata myös suoraa paikkakokemusta. Massakulttuuri, mukaan lukien esimerkiksi Kitschin, kieltää paikan erityisyyden tarjoamalla tilalle yhden sentimentaalisen massamielikuvan vastaamaan montaa eri paikkaa. (Forss 2007, 104-107.) Mielikuvamme paikoista eivät läheskään aina perustu vain todellisuuteen, vaan erityisesti lapsuudessa paikkakokemuksiin sekoittuu saumattomasti **fiktiivisiä** elementtejä. Klaus Pelkonen sanoin ”Pienen pojan rakennettu ympäristö muodostuu kuitenkin paljon muustakin kuin pelkästä näköhavainnosta. Siihen kuuluvat tarinat – kerrotut ja keksityt – hajut, maut, äänet, lämpö ja pakkanen”. Se voi olla myös aikuisen näkökulmasta katsottuna suhteettoman pieni palanen ympäristöä. Lapselle se kuitenkin voi Pelkosen mukaan tarjota loputtoman määrän uusia ja jännittäviä mahdollisuuksia leikkeihin ja seikkailuun. Näin lapsen maailmassa faktat ja fiktiot sekoittuvat toisiinsa “jännittäväksi kudelmaksi”. Pelkosen mukaan lapsen kannalta hyvällä ja rikkaalla ympäristöllä on positiivinen identiteetti, joka kertoo tarinoita ja sisältää ajallisia kerrostumia. (Pelkonen 2001, 49-51.) Forssin mukaan fiktiiviset elementit voivat olla osa paikan historiallista ulottuvuutta esimerkiksi sankaritarinoina, jumalallisina ihmeinä, kertomuksina erikoisista asukkaista jne. Näiden tarinoiden todenperäisyydestä ei välttämättä ole tietoa, mutta ne vaikuttavat mielikuvaamme paikasta. (Forss 2007, 110). Von Bonsdorffin mukaan paikkoihin liitetään fiktiivisiä elementtejä, koska myös aikuisen tunnevaltainen suhde maailmaan on elävöittävä, “animating” (1998, 148). Myös Emily Bradyn (1998, 78) mukaan kuvittelu on elävöittävä voima ja rakennuksetkin voidaan kokea elollisina.

Forssin mukaan jotkut tutkijat, kuten Paul Virilio (1994), näkevät ihmisen paikan tajun heikenneen ja todellisuudentajun muuttuneen telekommunikaation, elektronisen median ja kulkuvälineiden nopean kehityksen seurauksena (Forss 2007, 135). Tämä on mielestäni antanut kollektiiviselle kuvittelulle ja esimerkiksi Forssin (2007) ja Relphin (1980) kuvailemille massamielikuville siivet, mikä näkyy myös suhteessamme paikkoihin. Niiltä odotetaan kokemukseni mukaan helposti paljon enemmän kuin ne välttämättä kykenevät tarjoamaan. Haluamme ikään kuin nähdä ympärillämme päättymättömän tarinan tai elokuvan. Virilio kirjoittaakin: ”Nykyään ei enää olekaan kysymys siitä, voiko elokuva käydä paikasta, vaan voivatko paikat käydä elokuvasta”. Virilion mukaan arkkitehtuuri-kuvanveiston aika on ohi ja tulevaisuuden arkkitehtuuri on elokuvaa: “kaupunkilaistottumuksia seuraa eiotunnainen motorisuus, valtava joukkojen lumoamiseen tarkoitettu sali, jossa kulkuvälineellisen vauhdin (audiovisuaalisen ja automobiilisen) valo uusintaa auringonvalon loisteen; kaupunki ei enää ole teatteri (agora, forum), vaan kaupungin valojen elokuvateatteri. (Virilio 1994, 65-66.)

2. 2. 4 Paikan tunnelma ja henki

Forssin mukaan pohdittaessa paikan käsitettä tulee ottaa myös huomioon tila. Tila voidaan nähdä paikan muodostavien elementtien kolmiulotteisena järjestyksenä. Tilaa lähestyttäessä fenomenologisesta näkökulmasta ennen kaikkea **koettuna tilana** se voidaan ymmärtää myös **affektiivisena tilana**, josta käytetään yleisesti nimitystä **tunnelma**. (Forss 2007, 110.) Paikkaan kuuluvat Forssin mukaan tietyt erityisesti tunnelmaan liittyvät elementit, eli tunnelmalliset ominaisuudet, kuten: värit, tuoksut, maut, äänet, valot ja varjot (2007, 115). Forssin mukaan tunnelmaa voidaan kuvailla sanallisesti. Se voi olla esimerkiksi kireä, leppoisa, harras tai raukea. **Genius loci**, eli **paikan henki**, on tunnelman tavoin yksi paikkaan liittyvä, muuttuva ominaisuus muiden paikkaominaisuuksien rinnalla. Siinä missä tunnelma on koettua tilaa, on genius loci **koettua paikkaa**. Genius locia ei kuitenkaan voida tunnelman tavoin pukea sanoiksi, ainoastaan sen osatekijöitä voidaan kuvailla. (Forss 2007, 125.)

Forss viittaa Böhmeen (1998, 46) jonka mukaan ensimmäinen ominaisuus, jonka havaitsemme tullessamme tilaan, on sen tunnelma ja samassa meistä tuleekin osa tätä tunnelmaa. Böhme erottaa toisistaan kaksi **tunnelmakokemusta: kontrasti- ja ingressikokemuksen**. Edelliset ovat sellaisia, joissa subjektin oma, mukanaan tuomansa mieliala on täysin vastakohtainen paikassa kohdatulle tunnelmalle. Jälkimmäisissä taas paikan tunnelma on sopusoinnussa subjektin tuoman mielialan kanssa. Tämä voi tapahtua sen johdosta, että subjekti astuu tilaan sitä muistuttavasta tunnelmasta, tai vaihtoehtoisesti uusi tunnelma vastaa subjektin odotuksia. (Forss 2007, 114.) Tunnelma ympäröi Forssin mukaan subjekteja tasapuolisesti, mutta kaikki eivät sitä havaitse. Tunnelman kohtaaminen vaatii avoimuutta ja herkistymistä, sitoutumista tilaan ja tilanteeseen eikä sitä voi hallita tiedollisesti kuten paikan arkkitehtuuria tai historiaa. Tunnelma ei ole myöskään muuttumaton, ja saattaa muuttua silmänräpäyksessä vaikkapa valaistuksen mukaan. Forss lisää, että subjektin osanotto läsnäolollaan paikan tunnelmaan ei tarkoita ainoastaan osallistuvaa havainnointia ja kokemista, vaan lisäksi kysymys on subjektin toiminnasta paikassa: subjekti voi toiminnallaan vaikuttaa paikan tunnelmaan tai jopa täysin muuttaa sitä. Yleisesti ottaen ihmisten toiminta paikassa eli paikan sosiaalinen ulottuvuus vaikuttaa paikan tunnelmaan. Esimerkiksi yläasteen urheilusalissa on hyvin erilainen tunnelma kevätkuuhlaesityksen ja liikuntatunnin aikana. Ihmisen toiminta paikassa on sisällytettävissä osaksi ihmisen tapaa olla olemassa tietyssä tilassa tietyllä hetkellä. Tunnelmaa voidaan siis Forssin mukaan päämäärähakuisesti muokata, luoda ja jopa tuottaa. Hän viittaa Böhmeen (1995, 97), joka näkee erityisesti arkkitehtuurin tuottavan tunnelmaa väreineen, pintamateriaalien, linjoineen ja asetelmineen. Muokattavuudesta huolimatta Forssin mielestä jokaisella paikalla on kuitenkin luontaisesti oma erityinen tunnelmansa. (Forss 2007, 112-113.)

Toisin kuin tunnelmaa, *genius locia* ei voi Forssin mukaan tuottaa suunnitelmallisesti. **Paikan henki** perustuu paikan **kokonaiskokemukseen**, joka on kaikkien paikan elementtien eli aistein havaittavien ominaisuuksien, ajallisen syvyyden, historiallisen ulottuvuuden, kollektiivisen muistin, sosiaalisen ulottuvuuden, tunnelman ja mielikuvien tunnustamista ja kokemista. (Forss 2007, 125.) Edward Relph kirjoittaakin, että sen ”täytyy antaa kehittyä, tapahtua, kasvaa ja muuttua niiden ihmisten toimesta, jotka asuvat ja työskentelevät paikoissa ja välittävät niistä” (1993,

38). Forss näkee kaupungin suurena paikkayksikkönä, johon sisältyy useita erilaisia paikkoja erilaisine tunnelmineen. Se on liian suuri tila yhden tietyn tunnelman syntymiseen. Jos halutaan kuvailla kaupungin luonnetta, Forssin mielestä pitäisi tunnelman sijaan puhua nimenomaan **kaupungin genius locista**.

Arkkitehtien keskuudessa näkemys rakennustaiteesta genius locin konkreettisena ilmaisuna on suosittu, mutta se korostaa liikaa tyylejä. Paikan henki ei avaudu Forssin näkemyksen mukaan kokemukselle pelkästään arkkitehtuurin kautta. Genius loci on pikemminkin subjektiivinen mutta jaettu kokonaiskokemus kaupunkitodellisuudesta kaikenkattavine kokonaislaatuineen ja luonteineen. Forssin mielestä kaupungin tunnelma on se tapa ja tyyli, jolla kaupungissa eletään, ja siinä toteutuu paikan hengen sosiaalisen ulottuvuuden rooli. Tällöin otetaan huomioon paikan historiallinen ulottuvuus ja kollektiivinen muisti, joka on olennainen osa paikassa elämisen tapaa. (Forss 2007, 125-126.)

Murmanskin henkeen vaikuttava *Alyosha*-patsas. Kuva: Hänninen, 2007.

2. 3 Taide- ja paikkakasvatus

Tässä luvussa tuon esille miksi juuri taiteen keinoin on mahdollista päästä lähemmäksi paikan kokemusta ja myös synnyttää niitä. Erilaiset taiteelliset teot toimivat lisäksi myös siltana paikasta ja sen kokemisesta kohti taidekasvatuksen ydinkysymyksiä ja käytäntöjä.

2. 3. 1 Taiteen ja taidekasvatuksen suhde paikkaan

Hyry-Beihammerin, Hiltusen ja Estolan (2014) mukaan paikalla on ollut tärkeä rooli osana opetusta ja kasvatuksista jo pidemmän aikaa. Vaikka paikan käsite vakiintui taidekasvatuskeskustelussa vasta 90-luvulla paikkasidonnaisen ympäristö- ja yhteisötaiteen nostettua paikan kulttuurisen ja sosiaalisen ulottuvuuden huomionkohteiksi nykytaiteessa, niin ympäristökasvatus on ollut osana suomalaista taidekasvatusta jo 1970-luvulta saakka. Suomessa paikan merkitystä opetuksen osana on pyritty korostamaan erilaisilla käsitteillä kuten: paikkalähtöinen, paikkaperustainen, paikkasidonnainen ja paikkatietoinen kasvatus. (HyryBeihammer, Hiltunen & Estola 2014, 5.) Paikkakasvatuksen englanninkielisistä termeistä esimerkkeinä Clifford E. Knapp (2008, 6) käyttää seuraavia käsitteitä: community-based learning, service-learning, environment as an integrating concept, environment-based education, outdoor-education, bioregional education, ecological education, sustainable-development education, cultural journalism, nature studies, real-world problem solving. Hyry-Beihammerin ym. mukaan nykyiset paikkaan liittyvät näkökulmat koulukasvatuksessa ovat laajentuneet ja tutkijat ovat osoittaneet huolensa siitä, ettei kansallisissa opetussuunnitelmissa huomioida riittävästi paikkojen

ekologisia, kulttuurisia, sosiaalisia, historiallisia ja poliittisia eroja vaan ne keskittyvät luomaan harhaa objektiivisista paikoista. (Hyry-Beihammer ym. 2014, 5.)

Place-Based Education in the Global Age- teoksessa (toim. Gruenewald & Smith, 2008) pohditaan paikan merkitystä osana kouluopetusta ja kasvatusta osana globaalia todellisuuttamme. Monien muiden tutkijoiden tavoin Gruenewald ja Smith uskovat, että ympäristö- ja kulttuurialojen lähentyessä yhä vahvemmin kohti sosiaali- ja ympäristö-kysymyksiä, vaaditaan myös yleisesti kehittyneempää paikkatietoisuutta. Paikkakasvatus onkin heidän mukaansa kehittynyt viimeisten vuosikymmenten aikana ja saavuttanut keskeisen roolin osana kasvatuksen kenttää. Paikkatietoisuus voi Gruenewaldin ja Smithin mukaan johtaa kohti dekolonisaation prosessia, ja ymmärrystä siitä paineesta, joka tiettyihin väestöryhmiin ja vähemmistöihin, toisiin, kohdistuu. (Gruenewald & Smith 2008, vii-viii.)

Knapp tuo esiin Sobelin (2004) laajan määritelmän paikkakasvatuksesta, jonka mukaan kyseessä on prosessi, jonka aikana käytetään paikallista yhteisöä ja ympäristöä lähtöpisteenä esimerkiksi matematiikan, taiteen, kielen, yhteiskuntaopin, tieteen opetuksessa. Tällainen käytännönläheinen toiminta keskellä todellista elämää parantaa Sobelin mukaan oppimistuloksia, auttaa oppilaita kehittämään vahvemmat siteet yhteisöönsä, lisää luonnon arvoa heidän silmissään ja auttaa kehittymään aktiiviseksi kansalaiseksi ja kaupunkilaiseksi. Yhteisöt heräävät henkiin kaupunkilaisten sitoutuvan aktiivisuuden myötä. (Sobel 2004, 7.) Knapp siteeraa myös Kehrbergiä, jonka mukaan paikkakasvatukselle on vaikea antaa aivan tarkkaa määritelmää koska se voi tarkoittaa niin monenlaisia asioita, kuten opetusmetodia tai jopa koko koulun ja kasvatuksen uudelleen määrittelyä. (Knapp 2008, 7).

Kun uuden ajan paikallisuus voidaan Gruenewaldin ja Smithin mukaan ymmärtää erilaisina toimintoina globalisaation aiheuttamaa juurettomuutta vastaan, niin paikkakasvatus (Eng. place-based education) käsitetään heidän mukaansa yhteisölähtöisenä yrityksenä yhdistää uudelleen kasvatus, kulttuuri ja yksilön kehitys osaksi yhteisöjen hyvinvointia. Paikkakasvatus (paikkaan perustuva tai paikkatietoinen kasvatus) esittelee lapsille ja nuorille keinoja yhteisöjen säilyttämiseksi ja aktivoimiseksi tuomalla paikalliset ilmiöt osaksi heidän

oppimiskokemuksiaan ja auttamalla ymmärtämään niitä prosesseja, jotka piilevät luonnon, ihmisen ja sosiaalisen hyvinvoinnin takana. Oppilaat oppivat ymmärtämään niitä kaavoja ja käyttäytymistä, jotka rakentavat vastuullista sitoutumista yhteisöön. Näin paikkakasvatus toimii kontrastina perinteiselle opetukselle, jota puolestaan ilmentää standardoitu tieto ja yhteisöistä kaukaiset tapahtumat. (Gruenewald & Smith 2008, xvi.)

Smithin ja Gruenewaldin mukaan kaikki paikat ansaitsevat kunnioitusta, huomiota ja huolenpitoa. Paikkakasvatuksessa ollaan kiinnostuneita siitä, minkälaiset kasvatukselliset toimintatavat ja mallit edesauttavat huolenpitoa paikoista, ja kuinka voidaan palauttaa, säilyttää ja luoda olemisen tapoja jotka palvelevat paikkoja ja ihmisiä. Lisäksi paikkakasvatuksen ytimessä tarkastellaan sitä, mitä tulee tehdä, jotta vapauduttaisiin paikkoja ja ihmisiä vahingoittavista toiminnoista.

Luonnonympäristöstä ja luonnonvaroista tietoiseksi tulemisen lisäksi olennaista on, että paikkakasvatuksen tulisi tuoda samalla kouluopetus yhteen yhteisöllisen elämän ja vuorovaikutuksen kanssa. Paikkakasvatus inspiroi näkemään ympärillä olevan kauneuden ja avautumaan kohti toisia ihmisiä ja ympäröivää maailmaa. Luomalla yhteyksiä ja arvostusta lasten, nuorten ja heidän paikkojen välille, oppivat he myös näkemään ne tekijät ja voimat, jotka muokkaavat paikkojamme ja kehittämään valmiustaan sosiaaliseen toimintaan ja demokraattisen yhteistyöhön. (Gruenewald & Smith 2008, xix, xx.)

Gruenewaldin ja Smithin mukaan paikkakasvatuksen ei tulisi jäädä nostalgiseksi ja homogeeniseksi otannaksi paikallisuudesta, vaan auttaa näkemään paikallinen monimuotoisuus ja monimuotoisuus sekä paikoissa että paikkojen välillä. Paikkatietoinen kasvatus haastaa perinteisen kasvatuksen käsitykset monimuotoisuudesta, monikulttuurisuudesta ja kulttuurisesti vastuullisesta kasvatuksesta. Kriittiset rotuun, luokkaan ja sukupuoleen sekä muihin kulttuurillisiin aspekteihin liittyvät kysymykset voivat jäädä abstrakteiksi jollei niitä käydä läpi konkreettisiin todellisiin paikkoihin sijoittuvien esimerkein. Paikkakasvatuksen tulee olla myös eettisesti kestävä. Paikkakasvatus tarjoaa yhden strategian ja lähestymistavan kuinka kehittää ihmisten kykyä kanavoidsa yhteisöllinen kapasiteetti

ottamaan vastaan globaalien yhteisen tulevaisuutemme haasteet, sukupolvelta toiselle tietoa ja taitoa jakaen. (Gruenewald & Smith 2008, xxi, xxii-xxiii.)

Suomessa kasvatustieteen alalla kiinnostus paikan tutkimusta kohtaan on ollut Hyry-Beihammerin ym. mukaan vähäistä, mutta taidekasvatuksen tutkimuksessa paikka alkaa olla nouseva kiinnostuksen kohde. Heidän teoksessaan *Paikka ja kasvatus* pohditaan millainen voisi olla taiteen rooli osana paikkasidonnaista pedagogiikkaa. (Hyry-Beihammer ym. 2014, 4.) Jokelan ja Hiltusen (2014) mukaan Suomessa käytetty ilmaisu paikkakasvatus korostaa eksistentiaalis-fenomenologista painotusta ja suuntaa toimintaa luonnontieteistä kohti humanismia ja tiedon jakamisesta kohti kokemushakuisuutta. Jokela ja Hiltunen viittaavat kulttuurimaantieteilijä Karjalaiseen (2006, 83), jonka mukaan ympäristö koetaan paikkoina ja maailma nähdään, ymmärretään ja tulkitaan aina joistakin paikoista käsin, joten myös taiteen eri muodot ovat keskeistä aineistoa paikan kokemuksiin tulkittaessa. (Jokela & Hiltunen 2014, 83.)

Jokela (2008) toteaa, että fenomenologisesti suuntautunut ympäristöestetiikka, johon tutkielmani teoria pitkälti perustuu, "on noussut merkittäväksi suuntaajaksi myös osana taidekasvatusta ja luonut pohjaa arjen ympäristön esteettisyyden ja virikkeellisyyden merkityksen tunnistamiselle ihmisen hyvinvoinnin osana". Jokelan mukaan yhteisöllisen ja ympäristöllisen taidetoiminnan edellytyksenä on, että toiminta kohdistuu tekijöiden ja kokijoiden eli osallistuvan yleisön omaan ympäristöön jossa se realisoituu erilaisina aktiviteetteina. Samalla perinteisen taiteen ja modernistisen ajattelun mukaisen ei-taiteen (populaarikulttuuri, kansantaide, viihde, paikalliset tavat jne.) käytännöt limittyvät toisiinsa, jolloin irtaannutaan myös perinteisestä taideteos-, taiteilija- ja näyttelykeskeisestä taidekäsitelmästä ja taide nähdäänkin "performatiivisena tekemistapahtumana". Jokela muistuttaa, että tällöin taiteen tekijöitä ja yleisöä ei nähdä erillisinä, vaan he muodostavat yhdessä ja yhtäaikaaisesti taiteen tekijän ja vastaanottajan. (Jokela 2008, 162.)

Jokelan mukaan taide nähtiin modernismin aikakautena autonomisena ilmiönä, eli sen koettiin olevan lähes riippumattomana muista yhteiskunnallisista tekijöistä. "Hyvä taide oli taidetta ja taideinstituutiota varten, eikä se sitoutunut alueellisiin, paikallisiin tai poliittisiin tarkoituksiin." Postmodernismin myötä arvioitiin uudelleen taiteen ja

taidekasvatuksen suhdetta yhteiskunnan muihin ilmiöihin. (Jokela 2008, 161.) Teoksessa *Place-based education in the global age* Mark Graham, taiteilija ja lukioikäisten nuorten kuvataideopettaja, kuvailee osuvasti artikkelissaan *the Fringe of Nirvana (Aesthetic Places and the Art Classroom)* kahta erilaista lähestymistapaa taiteeseen ja taiteilijuuteen. Hänen mukaansa perinteinen käsitys taiteilijasta on keskittynyt kuvaan ihmisestä, joka on yksinäinen, ympäristöstään ja yhteisöstään eristäytynyt nero, joka on vapautunut sosiaalisesta vastuusta. Kuitenkin Grahamin näkemyksen mukaan on olemassa myös taiteilijoita, jotka näkevät itsensä toisin: heille taiteesta tulee jotain enemmän kuin vain erityisen lahjakkaan henkilön itseilmaisua, siitä tulee kieli jonka avulla voidaan keskustella kokemuksista, tapa tarkkailla ja tutkia maailmaa. Taide voi jopa muuttaa tapamme nähdä maailma, jolloin se myös muuttaa suhdettamme siihen. (Graham 2008, 30.)

Jokelan ja Hiltusen (2014) mukaan nykytaide onkin haastanut taideopetuksen etsimään työmuotoja luokkahuoneiden ulkopuolella ja keskittymään yksilöiden sijaan enemmän paikkoihin ja yhteisöihin. 1990-luvun lopulla osaksi Lapin yliopiston kuvataideopettajien koulutusta ankkuroituivat ympäristö- ja yhteisötaide, joiden paikkasidonnaisia pedagogisia sovelluksia on kehitetty taiteellisen toimintatutkimuksen keinoin siitä lähtien. (Jokela & Hiltunen 2014, 80-81.) Jokelan ja Hiltusen mukaan paikkasidonnaisessa taidekasvatuksessa ja paikkakasvatuksessa oppiminen tapahtuu yhdessä toimimalla, kokemusten ja niiden reflektoinnin kautta. Prosessissa "opettajat ovat kanssatoimijoita ja oppilaat aktiivisia tiedon- ja toiminnan luoja". Jokela ja Hiltunen viittaavat useisiin ympäristökasvatuksen tutkimuksiin (mm. Axelrod & Lehman 1993; Hungerford & Volk 1990; Käpylä 1991; Gruenewald 2003) joiden mukaan tällaisen paikkasidonnaisen toiminnan myötä heränneet osallisuuden ja voimaantumisen (empowerment) kokemukset ovat ratkaisevia tekijöitä ympäristövastuullisen käyttäytymisen syntymisessä. Näin paikkasidonnaiseseen taidekasvatukseen sisältyy humanistinen lähestymistapa, kriittinen ajattelu ja sosiokonstruktivistinen oppimiskäsitys. Onnistuneiden paikkasidonnaisten taidetoimintojen myötä syntyy osallisuuden tunne, joka vahvistaa kulttuuri-identiteettiä ja psykososiaalista hyvinvointia. Jokela ja Hiltunen viittaavat Gretsheliin (2002): "Osallisuudessa on olennaista kokemus siitä, että ihminen voi todella

aikaansaada muutoksia arjen elämisen paikoissaan ja sitä kautta omassa elämässään"(Jokela&Hiltunen2014,86-87.)

Jokelan ja Hiltusen mukaan Lapin yliopiston kuvataidekasvatuksen pohjoiisiin erityisoloihin ja sosiokulttuuriseen tilanteeseen soveltuvat pohjoista kulttuuriidentiteettiä kunnioittavat paikkasidonnaiset toimintatavat perustuvat käsitykseen, jonka mukaan taiteella on voimaannuttava ja psykososiaalista hyvinvointia edistävä vaikutus. Taidetoiminnan kiinnittyessä nuorten omiin paikkoihin ja heille merkityksellisiin ympäristöihin, tulee myös kokemuksista merkityksellisiä. Taiteen kautta eletyt paikat ja niihin liittyvät kokemukset ja merkitykset tehdään näkyviksi. Taiteen avulla ne voidaan myös jakaa ja julkistaa, vaikkapa juhlien muodossa, jolloin onnistumisen kokemuksen myötä myös yhteenkuuluvuuden tunne kasvaa ja viihtyvyys lisääntyy. (Jokela & Hiltunen 2014, 100-101.) Näitä nykytaiteeseen perustuvia taidekasvatuksen työmuotoja on kehitetty **toimintatutkimuksellisella** otteella Lapin yliopiston kuvataideopettajien koulutukseen kuuluvissa projektiopinnoissa ja sovellettu käytännössä esimerkiksi pohjoisella Barentsin alueella, minne omakin tutkielmani työpajoineen sijoittuu.

Päivi Takalan (2014) mukaan toiminta paikoissa vahvistaa lasten ja nuorten suhdetta paikkaan eli luo paikkasuhdetta tekemällä kohteen osallisille (kokijoille) tutummaksi. Takalan tutkimuksessa (aineisto vuosilta 2007-2013) lapset ja nuoret tutkivat paikkojen fyysisiä, sosiaalisia ja kulttuurisia ominaispiirteitä niitä itse tehden ja kokiensa paikan päällä. Takalan mukaan paikkasidonnaisen taiteen tekeminen on toimintaa, jossa paikan sosiaaliset ja fyysiset ominaisuudet tulevat havaittuina ja työstettyinä hyvin lähelle paikan elämistä. Takala viittaa Karjalaiseen (2006), jonka mukaan paikka tulee tutuksi sitä elämällä, muistojen kautta: muistot ja odotukset kiinnittävät ihmiset paikkoihin ja ne tekevät paikoista myös omia ja merkityksellisiä. (Takala 2014, 144, 160.)

Koska taide on kokemushakuista toimintaa, niin Jokelan ja Hiltusen mukaan sen avulla voidaan luoda hyvinkin vaikuttavia kokemuksia. Itse tehdyistä ja paikkasidonnaisista taideteoksista voi tulla symboleita lähiympäristölle, ja näin ne voivat vaikuttaa sekä ympäristön viihtyisyyteen että suoraan tekijöihinsä. Jokelan ja Hiltusen mukaan

"Yhteisestä tekemisestä, mukanaolosta, oman panoksen antamisesta syntyvä osallisuuden tunne on edellytys voimaantumiselle, omiin kykyihin ja vaikutusmahdollisuuksiin luottamiselle. Omaan elämismaailmaan kiinnittyvä taidetoiminta synnyttää pysyvää tunnetta tiettyyn paikkaan ja yhteisöön kuulumisesta". Jokela ja Hiltunen viittaavat useisiin voimaannuttamista korostaviin taidekasvattajiin (esim. Adams 2002, Barbossa 1991 ja Neperud 1995), jotka ovat päätyneet käyttämään osallistavan ympäristösuunnittelun ja arkkitehtuurikasvatuksen menetelmiä syrjäytyneiden, maahanmuuttajien tai ongelmalähiöiden nuorten osallistuttamisessa osana "place-making" prosessia (suom. paikkakasvatus). (Jokela & Hiltunen 2014, 87, Jokela 2008, 167.) Sinkkonen-Tolppi (2006, 153) on tutkinut itäsuomalaisen nuorten suhdetta kotiseutuunsa ja kuvailee paikkaan kiinnittymisen tunnetta ja kuulumista paikkaan rakennuspuuna joka tuo turvallisuudentunnetta ja luottamusta ja auttaa kiinnittymään myöhemmin paremmin myös muihin paikkoihin tai yhteisöihin: Kokemus siitä, että kuuluu johonkin suurempaan, ehkäisee syrjäytymistä ja näin ollen paikkaan kuulumisen tunne lisää nuorten hyvinvointia.

Paikkasidonnaisessa taidekasvatuksessa tapahtuu Jokelan ja Hiltusen mukaan yhteisesti tuotettua maailman jäsentymistä, joka on dialogista, muutoksen tunnustavaa ja uuteen avautuvaa, kontekstisidonnaista ja osallisten elämismaailmaan kiinnittyvää. Paikkasidonnaisessa taidekasvatuksessa yhdistyy kasvatuksen ja taiteen voimaannuttava ja dialoginen toimintatapa ja toimintatutkimuspohjaisessa toiminnassa siihen sisältyy lisäksi tieteen sosiaalisen neuvottelun mahdollistava ulottuvuus. Jokela ja Hiltunen näkevät, että opettajankoulutukseen kulttuurisesti ja sosiaalisesti vastuullinen nykytaide luo avoimen tilan, jossa kasvatuksen tutkimus ja taidetoiminta voivat kohdata toisensa paikkasidonnaisten projektien muodossa. Tällainen yhteiskunnan eri sektoreilla tapahtuva paikkasidonnaisen taiteen projektitoiminta on tehnyt Jokelan ja Hiltusen näkemyksen mukaan sekä nykytaidetta paremmin koetuksi ja ymmärrettävämmäksi että kuvataidekasvatuksen osaamista ja voimaa näkyvämmäksi. Heidän mielestään paikkasidonnainen taide on tila, joka mahdollistaa kohtaamisen. (Jokela & Hiltunen 2014, 101.) Jokela muistuttaa Kurkeen (2000, 2005) viitaten, että tällainen taidetoiminta tulee lähelle **sosiokulttuurisen innostamisen** periaatteita ja sitä myöten yhdistää sen **kriittisen pedagogiikan**

peräämään **tiedostavaan ja aktiiviseen kansalaisuuteen** sekä **kansalaiskasvatuksen** pyrkimyksiin ja **osallistuvaan ympäristösuunnitteluun** (2008, 162).

Suomalaisen opetussuunnitelman mukaan kuvataideopetuksen tulee kehittää kykyä ymmärtää taiteen, ympäristön ja muun visuaalisen kulttuurin ilmiöitä sekä vahvistaa kuvien tuottamisen ja niiden tulkitsemisen kautta oppilaiden identiteettien rakentumista (OPS 2014, 143). Tutkielmani osana oleva taidetoiminta voidaan nähdä myös **kulttuuri-identiteettiä** voimauttavana toimintana, jonka myötä työpajan osallistujat herkistyvät omalle urbaanille maisemalleen ja elinympäristölleen. Taiteen alan nykyisinä ja tulevina toimijoina työpajaan osallistuvien nuorten on hyvä kyetä arvioimaan omaa elinympäristöään erilaisista näkökulmista käsin. Näin he ovat voimautuneempia toimimaan aktiivisesti omassa kulttuuri-ympäristössään. Tällainen taidetoiminta voi siis tukea osaltaan tiedostavan kulttuuri-identiteetin muodostumista. Jokela kuvailee taidetta representaationa, joka ei vain kuvaa olemassa olevaa identiteettiä, vaan myös kaiken aikaa rakentaa ja tuottaa sitä (2008, 166).

2. 3. 2 Arkkitehtuurikasvatuksesta

Suomessa olemme jo sisäistäneet yhteiskunnallisen tarpeen arkkitehtuurikasvatukselle. Suvi Lindenin (kulttuuriministeri 2002) mielestä Suomi on monella tavalla ollut esimerkillinen maa arkkitehtuurin arvostamisessa. Hän muistuttaa, että kun kansalaisten arkkitehtuurikasvatuksesta ryhdyttiin 80-luvulla keskustelemaan, tehtiin myös Suomessa muiden pohjoismaiden tapaan ensimmäisiä kokeiluja. Noista ajoista lähtien aihe on ollut esillä myös kansainvälisesti, etenkin lasten arkkitehtuuriopetuksen tasolla. Linden korostaa, että rakennetun ympäristön aktiivinen ymmärtäminen on tärkeää kaiken ikäisille kansalaisille riippumatta ammatista tai koulutustasosta. Lindenin mukaan: "Jokainen meistä joutuu jossakin vaiheessa ottamaan kantaa siihen liittyviin kysymyksiin ja sitä kautta vaikuttamaan sekä omaan että muiden elämänlaatuun." (Linden 2001, 4.)

Korpelaisen & Yanarin (2001) mukaan arkkitehtuurin ja ympäristösuunnittelun perusteiden ymmärtäminen tulisikin käsittää osana kansalaistaitoja. Korpelainen & Yanar näkevät, että Suomessa vuonna 2000 voimaan astunut uusi maankäyttö- ja rakennuslaki loi yhä uusia mahdollisuuksia kansalaisille osallistua ja vaikuttaa elinympäristöönsä koskevaan päätöksentekoon. Myös valtion arkkitehtuuripoliittinen ohjelma (1998) on tukenut heidän mukaansa samaa tavoitetta, eli kansalaisten mahdollisuuksia kehittää ymmärrystään rakennetusta ympäristöstä ja parantaa valmiuksia vaikuttaa sen muodostumiseen. Heidän yhdessä Taiteen keskustoimikunnan (nyk. Taiteen edistämiskeskus) ja Suomen Arkkitehtiliiton kanssa vuonna 2001 tekemän selvityksen mukaan arkkitehtuurikasvatustyötä on Suomessa tehty niin aikuisten kuin lastenkin kanssa ja sitä ovat järjestäneet sekä yksityiset että julkiset tahot kuten museot ja oppilaitokset. Lisäksi sitä on järjestetty opetussuunnitelman ulkopuolella liittyen vapaa-ajan harrastuksiin. (Korpelainen & Yanar 2001, 7.)

Korpelainen ja Yanar näkevät, että arkkitehtuurin kansalaiskasvatustyötä pitäisi lisätä. Arkkitehtuurin kansalaiskasvatuksella Korpelainen & Yanar tarkoittavat rakennettuun ympäristöön liittyvää ympäristökasvatusta, kulttuuriperintöopetusta liittäen sen myös taiteen perusopetukseen. Arkkitehtuurilla he puolestaan tarkoittavat koko rakennettua ympäristöä kuten julkisia ja yksityisiä rakennuksia sekä infrastruktuuria jotka yhdessä luovat fyysiset puitteet ihmisten elämälle ja toiminnolle. Korpelaisen ja Yanarin mukaan arkkitehtuurikasvatuksen tavoitteena on auttaa kansalaisia ymmärtämään rakennetun ympäristön laadun merkitys ihmisen ja yhteiskunnan hyvinvoinnille, näkemään se osana luonnonympäristöä ja inhimillisen elämän muotoa ja hahmottamaan sen muodostuminen historiallisen kehityksen tuloksena. Lisäksi on olennaista, että kansalaiset näkevät oman toimintansa roolin ja vastuunsa suhteessa rakennettuun ympäristöön. On siis tärkeää, että ymmärretään kuinka suunnitteluprosessit etenevät ja milloin on oikea aika vaikuttaa aktiivisesti omaan elinympäristöön ja sen tulevaisuuteen. (Korpelainen & Yanar 2001, 8.)

Näen arkkitehtuurikasvatuksen ja osallistavan ympäristösuunnittelun tärkeänä osana koulun kuvataidekasvatusta, osana oppilaan matkaa kohti aktiivista ja tiedostavaa kansalaisuutta. Hiltusen ja Konivuoren sanoin:

Pystymme lähinnä muuttamaan itseämme ja omia toimintatapojamme. Kasvattajina meillä on kuitenkin mahdollisuus kohdata ihmisiä ja herätellä heitä löytämään uusia näkökulmia maailmaan. Ei niinkään ylitsepursuavalla innolla, vaan antamalla heille mahdollisuus itse löytää oma maailmanparantamisen viettinsä. (Hiltunen & Konivuori 2005, 8.)

Pirkko Pohjakallion mukaan jo 60- luvun lopulla yhteiskunnallinen liikehdintä innosti suoraan toimintaan ja puuttumaan ajankohtaisiin ratkaisua vaativiin kysymyksiin. Sellaisia olivat esimerkiksi luonnon saastuminen, rakennetun ympäristön pilaaminen ja vähemmistöjen oikeudet. Työtapoina tässä ”maailman parantamisessa” olivat tuolloin happeningit, erilaiset tapahtumat ja ”oikeasti” asioihin puuttumiset. (Pohjakallio 1996, 27.) Kuvataideopetukseen on meillä Suomessa sisältynyt ajatus aktiivisesta kansalaisuudesta. Uusimman kansallisen opetussuunnitelman (2014) mukaan kuvataiteen opetuksessa luodaan perustukset paikalliselle ja globaalille toimijuudelle: "Oppilaille tarjotaan tapoja arvottaa todellisuutta ja vaikuttaa siihen" ja "opetus tukee oppilaiden kriittisen ajattelun kehittymistä sekä kannustaa heitä vaikuttamaan omaan elinympäristöön ja yhteiskuntaan." (OPS 2014, 143.)

Tulevat arkkitehtimme ja rakentajamme ovat nyt koulussa, ja oppivat siellä niitä arvoja ja asenteita, joita heille tarjoamme opittaviksi. Aktiivisella kansalaisuudella on kuitenkin Venäjällä yhä hyvin erilainen rooli kuin Suomessa ja tilanteeseen on vaikuttanut vahvasti esimerkiksi maan poliittinen historia. Omat mahdollisuudet ruohonjuuritason vaikuttamiseen nähdään ja koetaan Venäjällä ylipäätään hyvin vähäisinä, mahdollisesti kansalliseen kulttuuriin liittyvän suuren valtaetäisyyden tähden. Parikan mukaan venäläinen alistuu enemmän julmaan kohtaloonsa, kuin pyrkii vaikuttamaan (2007, 22). Tynkkynen (2006) mukaan korruptiolla ja epätavallisilla suhdeverkostoilla oli Neuvostoliiton aikana roolinsa aluesuunnittelun onnistumisessa: Kaupunkien taloudellisesti järkevä, sosiaalisesti ja rakenteellisesti toimiva suunnittelu ympäristökysymyksineen saattoivat kaatua teollisten tavoitteiden alle suhteisiin perustuvan päätöksentekojärjestelmän keinoin. Kaupungeilla ei ollut mitään keinoja suunnitelmien toteuttamiseksi. (Tynkkynen 2006, 71.)

Neuvostoliiton ajoista asiat Venäjällä ovat tietysti muuttuneet ja Tynkkynen tuokin tutkimuksessaan Aluesuunnittelusta ja kestävästä kehityksestä Luoteis-Venäjällä esille

Venäjän lain vuodelta 1998, jonka mukaan kansalaisoikeuksia kaupunkisuunnittelussa koskevan pykälän päätavoitteita on muun muassa ”kansalaisten oikeus hyvään elinympäristöön, jota alueellisen suunnittelun tulee tukea ottamalla esimerkiksi kansalaisia ja kansalaisjärjestöjä mukaan aluesuunnitteluun”. Pykälässä myös huomioidaan, että mikäli kansalaisille on koitunut haittaa elinympäristön heikkenemiseen johtaneesta Venäjän kaupunkisuunnittelulainsäädännön rikkomuksesta, tulisi valtion antaa siitä kompensatiota ja saattaa rikkoneet tahot vastuuseen. Laissa otetaan kantaa myös kansalaisyhteiskunnan juridiseen rooliin, ja huomioidaan että sekä kansalaisilla että kansalaisjärjestöillä tulisi olla oikeus tietoon ympäristön tilasta, sen muutoksista ja suunnitelmista ja oikeus tehdä omia ehdotuksiaan ja osallistua aluesuunnittelua koskevaan päätöksentekoon. (Tynkkynen 2006, 74.) Tynkkynen nostaa esiin Pietarin kaupunkisuunnitelmat ja mainitsee niiden olleen kaikista puutteistaan huolimatta suunta kohti demokraattisempaa kaupunkisuunnittelua, vaikkakin kansalaisjärjestöt ovat kritisoineet päätöksenteon muistuttavan ”ohjailtua demokratiaa”. Tynkkynen jääkin pohtimaan, onko venäläinen kaupunkisuunnittelu omaksumassa länsimaisesta ihanteesta nousevaa avoimuuteen perustuvaa paikallisuunnittelua, vai ajautumassa ”entistä syvempään harvainvaltaan”. (Tynkkynen 2006, 81.)

Käsitykseni arkkitehtuurikasvatuksen tilasta Venäjällä perustuvat omiin kokemuksiini, kuulemaani ja näkemääni tähänastisilla Venäjän matkoillani ja vaihtovuotenani Pietarin taideakatemiassa 2008-2009. Erityisesti mielessäni ovat Murmanskilaisten nuorten tuttavieni ja nuorten Pietarilaisten arkkitehti-ystävieni puheet. Pietarilaisen nuoren arkkitehdin Grigorij Pisarenkon (13.9.2009) mukaan Venäjällä, etenkin peruskoulussa, arkkitehtuurikasvatuksella ei ole vastaavaa jalansijaa kuten esimerkiksi meillä Suomessa vaan arkkitehtuurista on totuttu puhumaan lähinnä erilaisten vanhojen tyyli-suuntien kautta: arkkitehtuurin opiskelussa on erittäin vahva sija arkkitehtuurin historian tuntemuksella ja hyvällä piirustustaidolla. Kokemusteni mukaan tutkimusprosessiini sisältyvä työpajatoiminta ja sen mukainen ”vapaa” ympäristö, paikka- ja arkkitehtuurikasvatus on ollut keinoiltaan ja lähestymistavoiltaan venäläisille vielä hieman vierasta.

Olen saanut useammankin kerran mahdollisuuden tutustua aivan tavalliseen opetukseen Venäläisissä peruskouluissa työharjoitteluiden (2008-2010) puitteissa ja kokemusteni perusteella oletan, että valtaosin opetusmetodit naapurimaassamme ovat kaiken kaikkiaan vielä kovin traditionaalisia. Parikan mukaan Suomalaisissa kouluissa opettajat kokeilevatkin aktiivisemmin uusia ja erilaisia opetustyyliä ja – muotoja kun Venäjällä opetetaan kaavamaisemmin (2007, 359). Mielestäni uudenlaiset lähestymistavat ja näkökulmat voisivat rikastuttaa venäläistäkin taideopetusta. Etenkin arkkitehtuurikasvatuksessa voitaisiin heilläkin nähdäkseni ottaa käyttöön uusia ja monipuolisempia välineitä ja metodeja jokapäiväisen arkiympäristön tarkastelemiseen.

2. 3. 3 Yhteisöllinen taidekasvatus ja sosiokulttuurinen innostaminen

Suunnittelemani työpajatoiminta voidaan tunnistaa myös osaksi yhteisöllisen taidekasvatuksen kenttää. Hiltunen (2008) kuvailee yhteisöllistä taidekasvatusta vertauskuvallisesti rakennuksena, jonka perustus on kiinni vahvasti paikallisuudessa, kulttuurissa ja ympäristössä. Tämän rakennuksen kivijalka siis muurataan **yhteisöllisyydestä**. Rakennuksen kattona, tarkastelukulmana ja **toiminnan kanavoijana on taide. Yhteisöllinen taidekasvatus** toimii rakennuksen ovena ja portaat tälle ovelle muodostuvat **sosiokulttuurisesta innostamisesta, yhteistoiminnallisuudesta ja kokemuksellisesta taideoppimisesta**. Rakennuksen seinät edustavat **psykososiaalista hyvinvointia**, joka rakentuu toiminnan sosiokulttuurisen perustan ja yhteisöllisen kivijalan tuella yhteisöllisen taidekasvatuksen prosesseissa. (Hiltunen 2008, 151-159.)

Hiltusen (2009) mukaan yhteisöllisyyttä on perusteltua ja ajankohtaista pohtia taidekasvatuksessa sekä taiteen että kasvatuksen näkökulmista. Hiltusen väitöskirjassaan *Yhteisöllinen taidekasvatus, performatiivisesti pohjoisen sosiokulttuurisissa ympäristöissä tarkastelemassa pohjoisissa*

taidekasvatusprojekteissa yhdistyvät usein **paikkasidonnainen ympäristö – ja yhteisötaide**. Yhteisötaiteelle tyypillistä on hänen mukaansa perinteisten **taidemuotojen yhdistely**. Siinä korostetaan vuorovaikutusta ja kommunikointia, se on toiminnallista ja performatiivista. Yhteisö joko osallistuu tekemiseen tai on osa teosta. (Hiltunen 2009, 21.) Tutkimuskysymykseni rajaavat näkökulmani työpajassa tapahtuvan taidetoiminnan hyvinvointia edistävän, parantavan ja pysyvän konkreettisen muutoksen sijaan lähemmäksi paikan fenomenologisia ilmiöitä. Venäjällä toimiminen tuo mahdollisesti myös uuden näkökulman yhteisöllisyyteen.

Sosiokulttuurisen innostamisen lähtökohtana on **herkistyminen**. Kurjen (2000) mukaan ilman herkistymistä ja motivoitumista ei synny ilman aitoa osallistumista. Kurki muistuttaa, että toimivien perusryhmien, perusyhteisöjen, löytäminen on edellytys herkistämisen ja motivoinnin onnistumiselle. Hyvä tapa löytää toimiva perusryhmä on käyttää avuksi alueella jo olevia organisaatioita ja verkostoja. Murmankin kuvataidekoulun kautta löysin koulun entisiä ja nykyisiä oppilaita, jotka olivat jo valmiiksi kiinnostuneita omasta kaupunkiympäristöstään ja motivoituneita osallistumaan työpajaan. Kurki näkee, että herkistymisen ja motivoitumisen pohjana on informaatio todellisuudesta. Tutkielmani kannalta on ollut tärkeää saada työpajan osallistujat herkistymään oman ympäristönsä tarkasteluun koska tavoitteena on tutkia heidän elämänsä todellisia paikkoja ja paikkakokemuksia. Kurjen mukaan yksi ammatillisen innostajan tärkeimmistä valmiuksista on kyky ihmisten herkistämiseen. Pidän taidekasvattajaa luonnostaan ammatillisena innostajana, joten ammattiosaamiseni on tukenut minua tutkimukseen liittyvässä osallistujien paikkaherkistämisessä. (Kurki 2000, 133-137.)

Kurki tähdentää, että herkistämiseen ja motivointiin on kiinnitettävä huomiota jo tutkimuksen teon ensimmäisestä vaiheesta lähtien. Motivoitumisen perustana ovat ihmisten omat kulttuuriset vaateet ja tarpeet, se mitä ihmiset tahtovat. Herkistyminen tarkoittaa puuduttavaa arkeaan elävien ihmisten herättelemisestä, heidän tietoisuutensa koskettamista. **Motivointi** on vielä tätä enemmän. Juuri tiettyjä intressejä herätellään eli saadaan ihmisten huomio kiinnittymään johonkin sellaiseen toimintaan, jonka he kokevat subjektiivisesti, oman elämänsä kannalta arvokkaaksi ja merkitykselliseksi. Samalla heissä herää tarve saada lisää informaatiota elämästään, suhteestaan

historiaansa ja ympäristöönsä. **Informaation saamiseksi** heidät voidaan Kurjen mukaan johdattaa esimerkiksi osallistumaan **toimintatutkimukseen**, kuten minäkin päädyin tutkimusaineiston keräämisvaiheessani tekemään. Tämän jälkeen saatuja tuloksia voidaan tulkita yhdessä, jotta osallisten identiteetti ja sitä kautta myös kuuluminen yhteisöön vahvistuisi. (Kurki 2000, 133.) Murmanskissa tutkimuksellisen työpajatoimintamme aikana pysähdyimmekin aika ajoin osallistujien paikkakokemusten äärelle keskustelemaan niistä yhdessä esimerkiksi heidän tekemiensä kuvien avulla.

Yhteisötaiteilija Lea Kantonen (2005) on tarkastellut muun muassa nuorten lempipaikkoja käsittelevässä *Teltha*-projektissaan omaa työskentelyään vähemmistöjen ja yhteisöjen parissa itsekriittisesti ja nostaa esiin tärkeitä huomionarvoisia kysymyksiä, jotka jokaisen sosiokulttuurisen innostajan tulisi muistaa, esimerkiksi suhteessa prosessiin ja projektin esittämiseen. Hänen mukaansa hyvä ja onnistunut projekti voidaan esittää huonosti siten ettei esitetty teksti tai näyttely tuo esiin kaikkea oleellista. Toisaalta myös epäonnistunut keskustelu voidaan saada näyttämään onnistuneelta. Tutkijan ja yhteisötaiteilijan tulisin pyrkiä totuudenmukaisuuteen ja vastuullisesti. Kantosen mukaan esimerkiksi keskustelujen monisäikeinen muistaminen voi olla kuitenkin haasteellista. Kantonen muistuttaa, että yhteisötaiteessa ei ehkä olekaan olennaista pohtia yksiuotteisesti sitä, oliko projekti onnistunut vai epäonnistunut, vaan kysyä, kuinka prosessi on lisännyt toisaalta projektiin osallistuneiden ja toisaalta myöhemmän (taide)yleisön ymmärrystä keskusteltavasta aiheesta. Kantonen kannustaakin yhteisötaiteilijoita myöntämään esitystensä puutteet, koska virheistä keskustelu parhaimmillaan lisää ymmärrystä yhteisö- ja keskustelutaiteesta. (Kantonen 2005, 262-264.) Kantosen *Teltha*-projekti muistuttaa monilta osin toimintatutkimusta ja mielestäni hänen huomionsa yhteisötaiteilijan näkökulmasta ovat sovellettavissa monin paikoin yhteisöllistä taidekasvatusta (Hiltunen 2009) koskeviin toimintatutkimuksiin.

”Behind the scenes”: Loppujuhlan ja animaatioiden ensi-illan valmistelua, dokumentointia ja odottelua. Kuva: Hänninen, 2009.

3. TARKENNETUT TUTKIMUSKYSYMYKSET

Tunturin harjalla, merelle päin tiukkailmeisesti katseleva, ja vielä tiukemmin paikallaan seisova valtava kivinen sotamies Alyosha muistuttaa katsojaansa Murmanskin karusta menneisyydestä ja siitä kovasta työstä, joka on jo tehty ja jota edelleen on tehtävä. *Alyosha* on *II Maailmansodan (Suuren Isänmaallisen sodan)* muistomerkki, joka on vaikuttanut kaupungin ikonografiaan jo vuodesta 1974. Teräväpiirteinen ja kova Alyosha näkee kaiken, ja kaikki näkevät heroisen Alyoshan, joka vakavana suojelee harmaata kivikaupunkiaan, jota ”Sankarikaupungiksikin” kutsutaan. (Røyseland & Rø 2009, 116, Nagrađi Rossii: Gorod-geroi Murmansk, 2017.)

Nuoret Alyosha-patsaan juurella visuaalista paikka-analyysiä piirtämässä. Kuva: Hänninen, 2009.

Mutta mitä muuta Murmanskissa voi nähdä kuin tämän tinkimättömän ja tuiman kivisen sankarin, joka hellittämättä vartioi harmaata kaupunkiaan? Miten lihaa ja verta oleva nuori murmanskilainen, jolla on vielä elämä edessä ja historia takana, kokee ja näkee kaupunkinsa paikkoineen? Mistä nuoren eläjänsä näköinen, kokoinen ja tuntuinen Murmansk muodostuu? Mistä muodoista ja väreistä tämä kaupunki koostuu? Entä millainen olisi nuorten oma unelmien Murmansk? Tämä kaikki kiinnosti minua ja tätä kaikkea kysyin Murmanskilaisille taideopiskelijoille ohjaamassani työpajassa. Sain näihin kysymyksiin myös vastauksia, mutta päätin rajata varsinaiset tutkimuskysymykseni vastaamaan erityisesti taide- ja paikkakasvatukseen liittyvän konkreettisen toiminnan ja kehityksen kannalta mielestäni keskeisimpiin ja itseäni henkilökohtaisesti kiinnostavimpiin kysymyksiin:

- 1. Minkälaisia epämiellyttäviä ja epäviihtyisiä paikkoja nuoret valitsevat ja millä perustein?**
- 2. Kuinka nuoret muuttavat (animaation avulla) epämiellyttävät paikat miellyttävämmiksi?**

3. Kuinka nuorten kokemus epämiellyttävästä paikasta muuttuu taidetoiminnan myötä?

Varsinaisten paikkakokemusta koskevien tutkimuskysymysten rinnalla kulkee itsereflektointini ja huomioni siitä, kuinka kehityn taidekasvattajana tutkimuksen myötä. Tarkastelen myös sitä, miten taidekasvatuksen menetelmiä voitaisiin kehittää taide- ja paikkakasvatuksessa tutkielmastani saadun tiedon perusteella. Lisäksi huomioin Pan Barentz- hankkeen tavoitteiden (luku 1. 2) toteutumista työpajani kontekstissa.

Tutkimukseni alussa oletin, että nuoret kokevat kaupungissaan olevan yleisesti ottaen useita puutteita. Heidän mielestään sieltä kenties puuttuu harrastus- ja ajanviettomahdollisuuksia jossakin mukavassa ja viihtyisässä paikassa. Ehkä he kokisivat olonsa kaupungissa turvattomaksikin. Oletin myös, että ikäviksi paikoiksi koetaan turvattomat, syrjäiset ja pimeät sivukujat, joita kokemukseni perusteella Murmanskissa riittää. Ajattelin, että nuorista harmaat betonilähiöt ovat epäviihtyisiä ja värikkäät rakennukset olisivat heistä tervetulleita kaupunkiin. Miellyttäväksi paikoiksi uskoin nuorten valitsevan päivittäin turvallisiksi koetut, kenties valoisammat ja aukeammat paikat aivan keskustassa. Tutkimusprosessin alussa sekä tutkimuksellinen lähestymistapani että oma henkilökohtainen suhteeni paikkaan oli vahvasti esteettinen ja visuaalinen. Oletin, että myös työpajaani osallistuneet nuoret kokevat paikan ennen kaikkea esteettisenä ja että viihtyisät paikat miellyttävät nimenomaan heidän "silmää".

Erkkilän mukaan paikka onkin yksinkertainen käsitteenä vain siihen asti, kunnes ryhdytään miettimään sen kokemuksellista puolta. Hänen mukaansa paikka nähdään onneksi tällä hetkellä perinteisen maantieteellisen näkökulman lisäksi entistä enemmän myös jokapäiväiseen elämään liittyvänä **kokemuksellisena** ja **sosiaalisena** ilmiönä. Paikkoihin ja maisemiin liittyvät kokemukset ovat alkaneet kiehtoa monien eri tieteenalojen tutkijoita, ja kiitos eri tieteenalojen välisen keskustelun, näkökulmakin on hänen mielestään laajentunut kiitettävästi. (Erkkilä 2005, 202 - 203.)

Hauskanpitoa työpajan loppujuhlassa koulun pihalla: paikassa olemista. Kuva: Hänninen, 2009.

4. TUTKIMUSMENETELMÄT

4. 1 Tapaus, toiminta ja taide: taideperustainen tutkimus

Tutkimukseni asettuu **laadullisen tutkimuksen** piiriin. Kyseessä on taideperustainen toimintatutkimus, jossa tarkastelen taidetyöpajan tapauksessa tapahtunutta toimintaa ja toiminnan synnyttämää muutosta. Taidetoiminnan rooli menetelmänä ja aineistonkeruutapana on tässä tutkielmassa oleellinen. Tutkielmani puitteissa luon toimintatutkimukselle tyypillisesti uutta toimintaa taidekasvatuksen kentälle sijoittuvan työpajatyöskentelyn muodossa, jossa toiminnan tavoitteena on auttaa nuoria herkistymään kaupunkiympäristönsä havainnoimiseen. Näiden valittujen tutkimusmenetelmien avulla pyritään varmistamaan että paikkakokemusta koskeviin tutkimuskysymyksiin saadaan mahdollisimman luotettavia vastauksia. Tutkielmassani

tarkastelen yhden 1-syklisen toiminnan tuomaa muutosta ja kehitystä, mikä Jokelan (13.3.2017) mukaan riittää mahdollistamaan toimintatutkimuksen, vaikka Heikkisen ym. (2006, 82) mukaan luotettavan tiedon ja toimivien käytänteiden luomiseksi tarvittaisiin useampi kuin yksi sykli.

Laadullisen tutkimuksen olemusta määritellään yleensä sen mukaan mitä se ei ole ja vertaamalla sitä määrälliseen eli kvantitatiiviseen tutkimukseen. Rajat eivät kuitenkaan ole selkeät, vaan esimerkiksi haastattelua voidaan käyttää sekä laadullisesti että määrällisesti ja haastattelulla kerättyä aineistoa voidaan analysoida sekä kvalitatiivisesti että kvantitatiivisesti kuten olen tutkielmassani tehnyt. Ratkaiseva Eskolan & Suorannan mukaan on kysymys siitä, lähteekö tutkija liikkeelle menetelmistä vai ilmiöistä. Empiirisen ilmiön tutkimuksessa laadullisia menetelmiä onkin pidettävä ensisijaisesti työkaluina ja korostettava kohdeilmiön käsitteellisen pohdinnan merkitystä. Eskolan ja Suorannan mukaan laadullisessa tutkimuksessa korostuvat aineistonkeruumenetelmä, tutkittavien näkökulma, harkinnanvarainen tai teoreettinen otanta, aineiston laadullis-induktiivinen tyylilaji ja tulosten esittelytapa, tutkijan asema sekä narratiivisuus. (Eskola & Suoranta 2005, 13-15.)

Tapaustutkimus on käsitteenä väljä ja monisyinen. Esimerkiksi Eskola ja Suoranta (2005, 65-66) näkevät, että laadullisessa tutkimuksessa on aina tavallaan kyse tapauksesta. Saarela-Kinnusen & Eskolan (2007) mukaan tapaustutkimusta ei tule ajatella tutkimusmetodinä vaan pikemminkin tutkimuksellisenä näkökulmana, sillä tapaustutkimuksen voi toteuttaa hyvinkin erilaisin metodein ja myös eri menetelmiä ja aineistoja yhdistellen. (Saarela-Kinnunen & Eskola 2007, 194.) Saarela-Kinnusen & Eskolan mukaan Syrjälä ja Numminen (1988) näkevät tapaustutkimukselle tyypillisiksi piirteiksi yksilöllistämisen, kokonaisvaltaisuuden, monitieteisyyden, luonnollisuuden, vuorovaikutuksen, mukautuvaisuuden ja arvosidonnaisuuden. Tapaustutkimukselle luonteenomaista on, että yksittäisestä tapauksesta tuotetaan yksityiskohtaista ja intensiivistä tietoa. Olennaista on, että käsiteltävä aineisto muodostaa kokonaisuuden, eli tapauksen. (Saarela-Kinnunen & Eskola 2007, 185.)

Saarela-Kinnusen & Eskolan mukaan laadullisen tutkimuksen kasvanut suosio on nostanut uudelleen esille kysymykset tutkimuksen **yleistettävyydestä** ja

edustavuudesta. Kun aineisto onkin kymmenen haastateltavaa eikä valtakunnallisesti edustava otos, täytyy pohtia mihin niin pieni aineisto pystyy vastaamaan. Jos ja kun sitten yleistämistä tehdään, tapaustutkimuksessa tavoitellaan ennen kaikkea analyttistä yleistämistä eli pyritään yleistämään ja laajentamaan teorioita. Mikäli tutkimus on kuvattu hyvin ja käsitteellistäminen onnistunut, mahdollistaa tapauksen monipuolinen erittely tulosten yleistettävyyden ja siirrettävyyden tutkimustuloksia vertailemalla. Huomio tutkimustuloksien vertailussa kannattaa keskittää tulkintoihin eikä suoraan aineistoon. (Saarela-Kinnunen & Eskola 2007, 184, 189.) Aineisto kannattaakin koota järkevästi, jotta yleistettävyyttä voitaisiin tehdä. Esimerkiksi haastateltavia valittaessa olisi Eskolan ja Suorannan (2005, 66) mukaan suotavaa, että heillä olisi suhteellisen samanlainen kokemusmaailma, he omaisivat tutkimusongelmasta tekijän tietoa ja olisivat jopa kiinnostuneita itse tutkimuksesta. Pysin tähän myös omassa tutkielmassani, ja mielestäni onnistuin saamaan työpajaani juuri tämän tyyppisen, varsin homogeenisen ryhmän, jonka jäsenet olivat motivoituneita ja innostuneita tutkielmani aiheesta. Tämä tapaustutkimus lisää ymmärrystä juuri siitä kontekstista, jossa nämä murmanskilaiset nuoret ovat, elävät ja toimivat.

Tapaustutkimus voi tulla hyvin lähelle **toimintatutkimusta** ja olla osa sitä. Usein niissä on kyse juuri tietyistä paikallisista tapauksista esimerkiksi tietyn organisaation toimintatapojen evaluointi tai jonkin kokeilutoiminnan käynnistäminen ja tutkiminen jollakin tietyllä asuinalueella. Esimerkiksi Aila-Leena Matthiesin yhteistyökumppaneineen kolmessa maassa toteuttaman vertailevan lähiötutkimusprojektin voi nähdä sekä toimintatutkimuksena että paikantuessaan tiettyihin asuinalueisiin ja niiden asukkaisiin myös tapaustutkimuksena. (Matthies, 2000.) Heikkisen (2007) mukaan toimintatutkimus ei ole varsinaisesti tutkimusmenetelmä sekään, vaan tapaustutkimuksen lailla pikemminkin tutkimusstrateginen lähestymistapa, joka voi käyttää välineinään erilaisia tutkimusmenetelmiä. Tunnusomaista sille on toiminnan ja tutkimuksen samanaikaisuus ja pyrkimys välittömään ja käytännölliseen hyötyyn. Se pyrkii muutokseen ja siinä tutkittavat osallistuvat itse tutkimusprosessiin. Toimintatutkimuksen päämääränä ei ole vain toiminnan tutkiminen, vaan myös toiminnan samanaikainen kehittäminen. Toimintatutkimus on perusluonteeltaan

sosiaalinen prosessi ja sen tarkoituksena on ennen kaikkea ihmisten yhteistoiminnan tutkiminen ja kehittäminen. Ihmisten toimintaan liittyvä tieto on luonteeltaan piilevää, tietämistä, josta ei puhuta ääneen. Toimintatutkimus pyrkii nostamaan tämän hiljaisen tiedon tietoisien ja diskursiivisen harkinnan tasolle, jolloin toiminta jäsentyy kielellisesti ja siitä on mahdollista keskustella toisten ihmisten kanssa. Koska toimintatutkija on sosiaalista tilannetta omasta näkökulmastaan tulkitseva toimiva subjekti, eikä puolueeton tarkastelija, ei hänen saavuttamansa tieto ole siinä mielessä objektiivista, kuten se perinteisesti on ymmärretty. Toimintatutkimus onkin saanut kritiikkiä arvosidonnaisuudestaan ja subjektiivisuudestaan. Toimintatutkimuksessa tutkija on mukana tutkimassaan yhteisössä ja tekee itse aloitteita vaikuttaen kaiken aikaa kohdeyleisöönsä. Tällaista muutokseen tähtäävää väliintuloa kutsutaan **muutosinterventioksi**. (Heikkinen 2007, 196-197, 205.)

Tutkielmassani **taidetoiminta** on **aineiston esille nostava interventio**. Toiminnan avulla päästään tutkittavan kokemuksen ytimeen. Ilman toimintaa ymmärrykseni nuorten paikkakokemuksista (esimerkiksi ainoastaan lomakekyselyn avulla) jäisi helposti vaillinaiseksi. Taidekasvatusta ja taidetta on kautta historian käytetty välineenä erilaisiin pyrkimyksiin. Eisnerin mukaan taidekasvatus on yksi koulujärjestelmän rakenneosa joka mukautuu tarvittaessa joustavasti sopeuttaen omat menettelytapansa kontekstin vaatimuksia vastaaviksi. Yleensä nämä vaatimukset ovat tulleet taidekasvatuksen ulkopuolelta. (Eisner 1972, 57.)

Taidetta voidaan käyttää apuna myös erilaisten ilmiöiden tutkimisessa, ja erityisesti kokemuksen tutkimiseen se sopii hyvin. Lapin yliopiston taidekasvatuksen osastolla on pitkät perinteet erityisesti paikkakokemuksen tutkimuksessa, jonka traditiota tutkielmani jatkaa. Jokelan (2008) mukaan kokemushakuisena toimintana taide tarjoaa erinomaiset edellytykset vaikuttavien kokemusten luomiselle. Esimerkiksi itse tehdyt ympäristötaideteokset oman lähiympäristön uusina symboleina vaikuttavat ympäristön viihtyisyyteen, mutta myös suoraan tekijöihinsä. Toiminnan interaktiivisen luonteen myötä opitaan toisaalta näkemään kuinka ympäristö vaikuttaa itsen, toisaalta kuinka tähän tapahtumaan voidaan vaikuttaa. (Jokela 2008, 167.) Olen myös itse taiteilijana omassa työskentelyssäni huomannut kuinka etevä väline taide on nimenomaan kokemusten, erityisesti paikkakokemuksen ilmaisussa joten tiesin, että se sopisi hyvin

myös muille taideopiskelijoille ja taiteen kanssa työskenteleville väyläksi heidän kokemustensa ilmaisuun.

Kallion (2010, 20) mukaan avoimeen ja osallistuvaan vuorovaikutukseen yleisönsä kanssa pyrkivä **nykytaide** tulee kaiken aikaa kohti taidekasvatuksesta tuttuja näkökulmia. Jokelan, Hiltusen & Härkösen (2015 a) mukaan sekä aktivistinen taide että nykytaiteen yhteisölliset prosessit etsivät tilaa vuorovaikutukselle ja osallistumiselle. Taiteen kieli ei ole rajoitteinen joten se on käyttökelpoinen erilaisten ryhmien, kulttuurien ja yhteisöjen kanssa toimittaessa. Etenkin yhteisö- ja ympäristötaide ilmentävät taiteen tilannesidonnaisuutta ja yhdistävät sen ihmisten jokapäiväisiin toimintoihin, paikkoihin ja tapahtumiin. (Jokela, Hiltunen ja Härkönen, 2015 a, 440, 435.)

Jo 90-luvun keskivaiheilla, Lapin yliopiston Taiteiden tiedekunnan perustamisen aikoihin, alkoi Jokelan ym. (2015 a) mukaan olla selvää, että perinteinen tekniikkakeskeinen opetus ei olisi paras tapa käsitellä nykytaiteen haasteita osana taidekasvatuksen kenttää. Ajan myötä alkoikin hahmottua, että nykytaiteen keinot vaativat avointa ja kriittistä suhtautumista ympäröivään maailmaan. Näin alkoi yhteistyön kehittäminen useiden yliopiston pohjoisten yhteistyökumppaneihin kanssa. (Jokela ym. 2015 a, 433, 435) Jokelan, Hiltusen ja Härkösen (2015 b) mukaan nykytaiteen käytäntöjen mukaan tuomisen myötä alkoi myös hahmottua, ettei taidekasvatus jaa maailmanlaajuisesti samoja kulttuurisia arvoja ja että parhaat käytettävät taidekasvatusmetodit eivät ole kaikissa paikoissa samat. (Jokela, Hiltunen & Härkönen 2015 b, 264.)

Jokela ym. (2015 b) mukaan sosiaalisesti aktiivisen nykytaiteen keinojen tuominen pohjoiseen kontekstiin ja osaksi kulttuurisensitiivistä kasvatusta sekä dekolonisaation prosesseja vaati myös kuvataidekasvatuksen koulutusohjelman uudistamista. 1990luvun loppupuolella alkanut ja kasvava kansainvälinen paine loi uutta keskustelua koskien taiteellisen tutkimuksen menetelmiä. Lapin yliopiston Taiteiden tiedekunta ryhtyi kehittämään taidekasvatuksen yhteistyöprojektimallia ja **taideperustaisen toimintatutkimuksen (art-based action research) metodeja** osana kuvataidekasvatuksen opintokokonaisuutta: mallia, joka veisi opiskelijat oppimaan

koulujen ja yliopistojen ulkopuolelle (Jokela, Hiltunen & Härkönen 2015 b, 264). Jokelan ym. (2015 a) mukaan tällaisessa nykytaiteeseen keskittyvässä tutkimuksessa toimintatutkimuksen metodi yhdistyy taideaktiiviteetteihin. Toimintatutkimuksen metodit ovat tuttuja opetuksen ja oppimisen tutkimukselle jo ennestään ja ajatus tutkivasta opettajasta on ollut ajoittain enemmän tai vähemmän esillä. (Jokela ym. 2015 a, 439.)

Mira Kallio (2010) avaa artikkelissaan taideperustaisen tutkimusparadigman muodostumisen lähtökohtia ja tavoitteita. Hän näkee taideperustaisen tutkimuksen (**art-based research**) taidekasvatuksen sosiokulttuuristen ulottuvuuksien rakentajana ja uuden tutkimusnäkömyksen uranuurtajana Suomessa. Kallion mukaan tämä taidekasvatuksen tutkimussuuntaus on tervetullut lisä taiteellisen tutkimuksen rinnalle. Kun taiteellisessa tutkimuksessa kysytään voiko taide olla tutkimuksen muoto, niin taideperustaisessa tutkimuksessa kysytään "voivatko taiteelliset muodot olla käytettävissä kasvatuksellisen tutkimuksen perustana?" (Kallio 2010, 15, 18).

Yhdysvalloissa, Kanadassa, Englannissa ja Australiassa taidekasvatuksen tutkimus ja taideperustainen tutkimus on Kallion mukaan jo monipuolista ja pitkälle kehitettyä. Suomalaista kuvataidekasvatuksen paradigmaa kehitetään puolestaan omiin tarpeisiimme sopiviksi. Suomalainen taidekasvatus voidaan Kallion mukaan nähdä rinnakkaisena yhdysvaltalaiselle art-based tutkimukselle koska niissä molemmissa painotetaan myös sosiaalista ulottuvuutta. Hän näkee, että suomalaiselle taideperustaiselle tutkimukselle on ominaista auki purettava ja analysoitava yhteisöllisyys sekä dialogisuus, yhteiskuntakriittisyys ja yhteiskunnallinen vaikuttaminen. Kallio viittaa esimerkiksi Vartoon (2005, 197-216), jonka mukaan taidekasvatuksen tutkimuksessa tarkastellaan myös koulun kuvataideopetuksen ja kouluopetuksen arvoja, merkityksiä ja tulevaisuutta. Kallio täsmentää että on välttämätöntä nähdä tällaisen tutkimuksen merkitys myös sosiokulttuurisena ja kriittisenä pohdintana. (Kallio 2010, 15, 20.)

Taideperustaisen tutkimuksen ihmiskäsitys on Kallion mukaan moninainen, ihmisyyškäsitys vuorovaikutukseen perustuva ja sen lähtökohtana on ajatus, että taiteen menetelmiä ja strategioita apuna käyttäen voidaan muodostaa uutta tietoa

ympäröivästä todellisuudestamme kuten ympäristöstä ja sosiaalisista kysymyksistä, ei ainoastaan taiteen sisäisistä ilmiöistä. Kallio muistuttaa, ettei taidekasvatuksen tutkimuksessa toisaalta aina tutkita opetusta ja oppimista, eikä kasvatusta ymmärretä aina kehittämiseen liittyvänä pyrkimyksenä. Taidekasvatuksen tutkimuksessa kasvatusta ymmärretään tasa-arvoisena, kokonaisvaltaisena, kuvallisena sekä kielellisenä konstruoinnin välineenä, ja tutkimus voi kohdistua esimerkiksi jonkin kulttuurisen käytännön kriittiseen havainnointiin ja näkyväksi tekemiseen. Visuaalisen prosessin sanallistaminen ja kielellinen käsitteellistäminen ovat Kallion mukaan olennainen osa taideperustaista tutkimusta, koska pelkkä kuva ei riitä argumentoimaan tutkimuskontekstissa. Taiteellisen, moniaistisen ja kokemukseen perustuvan toiminnan tuottama tieto on Kallion mukaan koettu perinteisesti epätieteelliseksi ja hankalaksi. Kallion mukaan taiteellisen työskentelyn avulla voidaan kuitenkin päästä käsiksi kysymyksiin joihin ei ilman taidetta saataisi kosketusta. (Kallio 2010, 15-17.)

Kallion mukaan taideperustaisen tutkimuksen tavoitteena on pyrkiä käsittelemään nuorten omaa elämää ja siihen liittyviä kysymyksiä ja tuottaa tietoa oppilaiden oman toiminnan tuloksena. Taidekasvatukseen liittyy esteettisyys, eettisyys, poliittisuus, aistisuus, nautinnollisuus ja elämän hallinta-aidot, se pyrkii rakentamaan elämän merkityksiä. Näin kasvatusta ja opetusta voidaan ymmärtää yhteiskuntamme kommunikointistrategioina. (Kallio 2010, 23.) Jokelan ym. (2015 a) mukaan taideperustaisen toimintatutkimuksen keinoina nykytaiteen eri muodot ovat tehneet pohjoisessa näkyväksi visuaalisen taidekasvatuksen tarjoamat mahdollisuudet ja tietotaidon. Samalla se on tehnyt myös nykytaiteen tavoitettavammaksi ja ymmärrettävämmäksi. Kulttuurisesti ja sosiaalisesti kestäväällä nykytaiteen kentällä kohtaavat sekä kasvatusta että tutkimus. Ilmaisu "The art of art education" on kauniisti aseteltu kuvaus, jolla Jokela ym. nostavat taideperustaisen toimintatutkimuksen kohtaamisten ja luovan dialogin näyttämölle. (Jokela ym. 2015 a, 445.)

Kaupunki-croquis piirustusharjoituksia työpajan aikana paikka-analyysikierroksemme ensimmäisessä paikassa taidekoulun vieressä. Kuva: Pisarenko, 2009.

4. 2 Kokemuksen tutkimuksen erityispiirteet

Näen, että on oleellista tunnistaa kokemusten tutkimiseen liittyvät erityispiirteet ja olla niistä tietoinen, jotta tutkimuksen tekoprosessi olisi tutkijalle itselleen antoisa, sujuva ja johtaisi myös haluttuun lopputulokseen, eli kokemuksia vastaaviin ja uskottaviin tutkimustuloksiin. Tutkiakseen kokemuksista empiirisesti (kokemusperäisesti) tutkijan on Perttulan (2005) mukaan kiinnostuttava itsensä ulkopuolisesta elämästä, eli muista ihmisistä. Tutkijan on etsittävä oikeanlaiset keinot tutkiakseen juuri sitä

kokemusperäistä maailmaa, joka elävässä elämässä toteutuu. Kokemuksen tutkimus on hänen mukaansa empiiristä silloin, jos se onnistuu ymmärtämään kokemusta sellaisena kuin se tutkimukseen osallistuneille ilmenee. Kokemuksen tutkimuksessa täytyy Perttulan mukaan ottaa huomioon myös metodiset periaatteet. On tärkeää, että tutkimusaineiston hankintatilanteen luo sellaiseksi, että tutkittavat voivat elää siinä kokemuksiaan todenmukaisesti ja kuvata niitä eletyn kaltaisina. Tutkijan tehtävänä on myös kohdata tutkimansa ilmiö kurinalaisen tieteellisen asenteen avulla, fenomenologisesti, rakastaen ja pakottautuen asennoitumaan tutkittavaan todellisuuteen. (Perttula & Latomaa 2005, 13.)

Koska fenomenologisessa tutkimuksessa tavoitellaan toisen kokemusta määrää se tavan, jolla kokemuksista puhutaan. Laineen mukaan kokemuksista puhutaan eri tavoin kuin käsityksistä. Mitä yleistävämpää, abstraktimpaa ja käsitteellisempää puhe on, sitä kauempana se on kokemuksellisesta. Kokemukselliset suhteet todellisuudessa vastaan tuleviin asioihin ovat aina yksittäisiä ja jotenkin erityisiä eikä kokemusta voi koskaan ymmärtää ja määritellä loppuun saakka. Tämän voi huomata vaikkapa kuvaillessaan jonkun ihmisen luonnetta, joka muotoutuu mielessämme epämääräisinä tunteina, mielikuvina ja aavistuksina pikemmin kuin selkeinä käsityksinä. Yleisellä ja käsitteellisellä kielellä esitetty kysymys ohjaa haastateltavaa vastaamaan käsitysten ja mielipiteiden tasolla. Laineen mukaan kokemusten ja käsitysten välinen suhde on ongelmallinen. Yksilön käsitykset syntyvät harvoin omien kokemusten reflektiossa, vaan yleensä ne ovat kotoisin yhteisöstä ja muotoutuneet informaation, kasvatuksen, opetuksen ja sosialisoinnin kautta. Mikään ei takaa sitä, että käsitykseni ja vastaavan kokemukseni välillä olisi jokin yhteys.

Kokemus on aina omakohtainen. Me voimme kokea ja toimia toisin kuin mitä kerromme, kun meiltä kysytään jostakin asiasta. (Laine 2010, 38.)

Laineen mukaan lähemmäksi toisen ihmisen kokemusta päästään esimerkiksi pelkän haastattelun sijaan liittämällä siihen vaikkapa videointia tai kuvien tuottamista (2010, 37). **Merkitysten tulkinnassa** rikas ja monipuolinen aineisto tarjoaa mahdollisuuden kilpailevien tulkintojen vertailuun (Moilanen & Rähä 2010, 55). Tutkielmassani aineisto koostuukin monesta eri osasesta, jotka tukevat toinen toisiaan monipuolisesti ja johdattelevat kohti laaja-alaisempaa kokemusta jolloin mielestäni myös mahdollisia

kokemusten ja käsitteiden välisiä ristiriitoja on helpompi löytää. Laineen mukaan kokemusten tutkija on vaikeuksissa analyysivaiheessa, mikäli hän kerännyt aineiston, jossa ilmaistaan lähinnä yleisiä ajatuksia ja mielipiteitä. Olen pyrkinyt tutkimustilanteessa puhumaan paikasta ja paikan kokemisesta mahdollisimman konkreettisesti, pikemmin kuin metaforisella tasolla. (Laine 2010, 39.) Toisaalta, taide itsessään on metaforien kieltä, joten etenkin nuorten tekemät videot kertovat kokemuksista kuvallisten metaforien tasolla. Purimme nuorten kanssa näiden kuvallisten metaforien merkityksiä myös suullisesti. Merkitykset ovat Moilasan (2010) ja Räihän mukaan kontekstiherkkiä, koska esineillä ja asioilla ei itsessään ole merkitystä, siksi asiat pitää myös suhteuttaa aina toisiinsa kun niille etsitään merkityksiä. Merkitysten tulkinta edellyttää Moilasan & Räihän (2010, 46) mukaan herkkyyttä vivahteiden erottamiseen, joten näen sen poikkeavan luonteeltaan esimerkiksi määrällisen tutkimuksen tekemisestä. Tutkijan täytyy mielestäni todella tuntea itsensä, olla kriittinen ja reflektoida, jotta hän kykenee tutkimaan merkityksiä.

Moilasan & Räihän mukaan tutkijan kannalta ongelmallinen tekijä on ihmisen tietoisuus. Tutkijan pitäisi vangita kokemuksen hetkellinen tietoisuus sitä tutkiakseen. Toimintaan vaikuttavia tekijöitä ei voida aina tiedostaa eikä ilmaista sanallisesti. Esimerkiksi säännöt, normit ja myytit vaikuttavat toimintaamme usein salaa meidän niitä tiedostamatta. (Moilanen & Räihä 2010, 54-55.)

Moilanen ja Räihä jakavat merkitykset kahteen luokkaan, **tiedostettuihin** ja **tiedostamattomiin**. Tämä piilevyys tekee niistä hyviä tutkimuskohteita. Merkitykset liittyvät myös toisiinsa eli muodostavat yhdessä merkitysrakenteita. Vaikka yksittäiset merkitykset voisivatkin olla tiedostettuja, voi silti niiden välinen yhteys olla piilossa merkityksen antajalta itseltäänkin. Näin ollen merkityksiä tutkittaessa selvitetään yleensä merkitysten verkkoa eikä yksittäisiä merkityksenantoja, jotka rakentuvat kulttuurissa vallitsevien toimintatapojen ja tarinoiden varaan. Näin ollen merkityksenantoja voidaan tietyssä määrin myös yleistää ja yleisen voi löytää yksityiskohdista. Meidän on usein vaikea havaita todellisuutta jäsentäviä kulttuurisia piirteitä omassa ympäristössämme koska ne ovat meille liian tuttuja, ulkomaalainen tutkija voi nähdä ne helpommin. (Moilanen & Räihä 2010, 46-48, 67.) Parhaimmassa

tapauksessa siitä on siis ollut hyötyä, että olen tutkinut murmanskilaisten nuorten paikkakokemuksia suomalaisesta näkökulmasta käsin.

Paikka-analyysien ja *Kaupunki-croquis* harjoitusluonnosten yhteistä läpikäyntiä taidekoululla pitkän päivän päätteeksi. Kuva: Hänninen, 2009.

4. 3 Moninaiset keinot aineiston hankinnassa

Eeva Willbergin (2009) mukaan laadullisen tutkimuksen luotettavuutta voi lisätä triangulaatiolla. Omat tulkintani saavat tutkielmassani vahvistusta sen aineistotriangulaatiosta. Useampaa eri aineistoa käyttämällä varmistan, että olen ymmärtänyt tutkittavaa kohdettani varmasti oikein. (Willberg 2009, 7.) Tarkastelen siis samaa ilmiötä useamman eri aineiston avulla, tukenani omat muistiinpanot, toiminnan videoinnit, nauhoitetut keskustelut, kirjalliset lomakevastaukset sekä nuorten tekemät animaatiot, jotka olen sanallistanut yhteismitallisiksi muun aineiston

kanssa, eli kuvailut sanoin animaation tapahtumat. Tällöin aineiston vertaaminen on helpompaa. Lopuksi olen pelkistänyt runsaan aineistoni, eli rajannut sieltä tutkimuskysymysteni kannalta olennaisen materiaalin lähemmän tarkasteluni ja analyysini kohteeksi.

Tapaus- ja toimintatutkimukselle tyypillisesti olen käyttänyt erilaisia aineiston hankintamenetelmiä eli menetelmätriangulaatiota (Willberg 2009, 7). Laineen mukaan fenomenologiseen tutkimukseen ei voida esittää tarkasti jotain tiettyä metodologiaa. Se saa kulloisenkin tutkimuksen kohdalla muotonsa eri tekijöiden, kuten tutkijan, tutkittavan tai tilanteen erityislaatuisuuden tuloksena. Meidän on tutkijoina harkittava tilannekohtaisesti, kuinka saavutamme toisen kokemuksen ja ilmaisunsa mahdollisimman autenttisine. (Laine 2010, 33.) Jokelan, Hiltusen ja Härkösen (2015 b) mukaan taideperustaiset toimintatutkimukset aloitetaan yleensä tekemällä paikasta ja yhteisöstä sosiokulttuuriset ja visuaaliset analyysit, käyttämällä apuna erilaisia taiteen tekniikoita. Toimintatutkimukselle tyypillistä monipuolista ja reflektivoivaa tutkimustietoa kerätään prosessin aikana käyttämällä apuna tutkimuspäiväkirjaa, yksilöllisiä ja ryhmähaastatteluja tai tutkimuksia, oppimisportfolioita ja vaikkapa valokuvamateriaalia. (Jokela, Hiltunen, Härkönen 2015 b, 265).

Aineistonkeruuta koskevat ratkaisuni kehittyivät vähitellen tutkimuksen edistymisen myötä. Keräsin aineistoa työpajan yhteydessä **reflektiivisillä ryhmäkeskusteluilla**, **kyselylomakkeilla** ja osittain myös **osallistuvan havainnoinnin** keinoin. Olen kirjoittanut **muistiinpanoja** ja nauhoittanut yhteisiä keskusteluja. Jälkityön (muistelun) ja analysoinnin tueksi työpajatyöskentelyä ja keskusteluja myös **videoitiin** koska tiesin, että opettajan/ohjaajan roolissani en pysty keskittymään täysipainoisesti havainnointiin. Työskentelyn pohjatyönä toimivat erilaiset paikan kokemukselle herkistävät virittäytymistehtävät, kuten **paikka-analyysien** tekeminen.

Osallistuvaa havainnointia käytetään usein tutkimusmetodinä tapaustutkimuksessa. Osallistuvassa havainnoinnissa on kysymys aineiston keruutavasta, jossa tutkija osallistuu jollakin tavoin tutkimansa yhteisön toimintaan. Eskola ja Suoranta (2005) ovat nostaneet esiin neljä tapaa, joilla osallistuva havainnointi poikkeaa arkielämän tarkkailusta:

1. Havainnoija toimii itselleen oudossa yhteisössä, jossa hänellä ei ole asemaa, uraa jne.
2. Yhteisön jäsenet, esimerkiksi opettajat, joutuvat jatkuvasti keskittymään tehtäviinsä yhteisössä, eivätkä siis voi keskittyä tarkkailuun päätoimisesti.
3. Tutkija havainnoi ja tallettaa keräämänsä tiedot systemaattisesti.
4. Tutkijalla on erityinen ammattitaito jonka avulla hän havainnoi ja analysoi. (Eskola & Suoranta 2005, 98-99.)

Eskolan ja Suorannan (2005) mukaan osallistuvassa havainnoinnissa eettiset kysymykset korostuvat, ja tutkijan tulee tiedostaa tekojensa seuraukset. Avoin havainnointi voi sekä häiritä tutkimusta että tutkittavan yhteisön toimintaa. Havainnointia ei pitäisi tehdä ilman havainnoitavien suostumusta. (Eskola & Suoranta 2005, 101.) Kaikki työpajani osallistujat tiesivät työpajan alusta alkaen osallistuvansa tutkimukseen. Kirjasin ylös tapahtumia tilaisuuden tullen kesken toiminnan sekä sen jälkeen.

Ongelmaksi osallistuvassa havainnoinnissa voi muodostua sen **subjektiivisuus**. Eskola ja Suoranta muistuttavat, että osallistuva havainnointi voi olla hyvinkin valikoivaa koska tutkijan ennakko-odotukset suuntaavat herkästi havainnointia muiden asioiden jäädessä huomaamatta. Tutkijalla ei ole välttämättä kykyä todeta kaikkea relevanttia havainnoitavasta ilmiöstä ja hän saattaa keskittyä havainnoimaan vain tunnettuja ja käsitteellisiä asioita. Lisäksi havainnoija vaikuttaa itse havainnoitavaan ilmiöön ja sen toimintaan. Havainnoija liittyy aikaisemman elämäkokemuksen perusteella havainnoitaviin ihmisiin tiettyjä ominaisuuksia ja piirteitä ja saattaa päätellä tietystä käyttäytymismuodosta vaikkapa tutkittavan henkilön persoonallisuutta. Myös havainnoijan mieliala ja aktivaatiotaso vaikuttavat havainnoinnin tulokseen. Esimerkiksi nämä edellä mainitut seikat täytyy ottaa huomioon arvioidessa tämänkin tutkimuksen luotettavuutta. Onneksi Eskolan ja Suorannan mukaan subjektiivisuus on myös rikkaus, jonka avulla arkielämän monivivahteisuus voidaan saada kuvattua. (Eskola & Suoranta 2005, 102.)

Kyselyn muoto vaihtelee Vallin (2007) mukaan tarkoituksen ja kohderyhmän mukaan. Joskus tutkija on itse paikalla aineistonkeruussa, kuten minäkin Murmanskissa. Joskus koehenkilöiltä voidaan jopa pyytää yksi yhteinen vastaus. Esimerkiksi epäviihtyisää

paikkaa koskevassa kyselylomakkeessa oli kysymyksiä ryhmille, jolloin osallistujat yhdessä keskustellen miettivät vastauksen. Lisäksi joidenkin kysymysten kohdalla vastauksen sai lomakkeissani myös piirtää. Kysymysten muotoilussa tulee Vallin mukaan olla huolellinen, koska ne luovat perustan tutkimuksen onnistumiselle. Kysymysten muoto aiheuttaa eniten virheitä tutkimustuloksiin, sillä jos vastaaja ymmärtää kysymyksen väärin, tulokset vääristyvät. Kysymysten on syytä olla yksiselitteisiä eivätkä ne saa johdatella. Ne rakennetaan tutkimuksen tavoitteiden ja tutkimusongelmien mukaisesti. Tiesin väärinymmärryksen olevan mahdollinen kieli- ja kulttuurieron tähden, joten suunnittelin taltioitavat ryhmäkeskustelut kyselylomakevastauksien tueksi. Ajattelen, että mikäli haastattelut vahvistavat sen, kuinka olen lomakevastauksen ymmärtänyt, olen oikeilla jäljillä. Lisäksi oli tärkeää, että olin itse paikalla kun kyselyihin vastattiin, jotta saatoin tarkentaa kysymyksiä tarvittaessa, mikäli näytti siltä etteivät työpajan osallistujat niitä ymmärrä. (Valli 2007, 102-103, 107.)

Ajoitin kyselylomakkeiden täyttämisen sellaisiin kohtiin työpajaa, jolloin uskoin ajankohdan ja tunnelman olevan otollinen mahdollisimman autenttisille paikan kokemuksille. Esimerkiksi kysymykset koskien kotikaupunkia ja siellä viihtymistä suhteessa muihin kaupunkeihin ajoittuivat varsinaisen työpajatyöskentelyn edelle. Vasta tämän ensimmäisen lomakkeen täyttämisen jälkeen teimme kaupunkikävelyn paikka-analyseineen koulun ympäristöön. En halunnut kävelyn tuomien uusien kokemusten sekoittavan ”autenttisiin” mielikuviin ja spontaaniin, ”tiedostamattomampaan” muisteluun perustuvia vastauksia. Pysin tekemään ensimmäisestä lomakkeesta sellaisen, että se virittäisi työpajan teemaan, kaupunkiympäristön havainnointiin ja tarkkailuun aikaisempien kokemusten pohjalta.

Reflektiiviset ryhmäkeskustelut sen sijaan olivat ennalta suunnittelemattomia, vapaamuotoisia ja spontaaneja tilanteita keskellä toimintaa. Havainnoimalla tilanteita aktiivisesti, ”tiesin” milloin nauhuri piti kaivaa esiin. Ryhmäkeskustelujen aikana toimin osallistuvana tutkijana ja kanssapohtivana ohjaajana. Ryhmäkeskustelut muistuttivat teemahaastatteluja, eli keskusteluja, joihin tutkijana otin osaa johdattamalla kohti tutkimuksen aiheenpiiriä. Fenomenologisessa tutkimuksessa onkin siirrytty Eskolan & Vastamäen (2007, 25-26) mukaan perinteisestä

kysymysvastaus-haastattelutilanteesta keskustelunomaisempaan muotoon. Laineen (2010) mukaan fenomenologinen haastattelu on luonteeltaan mahdollisimman avoin, luonnollinen ja keskustelunomainen tapahtuma, jossa pyritään antamaan haastateltavalle mahdollisimman paljon tilaa. Kysymykset esitetään siten, että vastaukset olisivat kuvailevia ja kertomuksenomaisia. (Laine 2010, 37-38.)

Pyriinkin pitämään keskustelutilanteet mahdollisimman rentoina ja luontevina, jotta ne olisivat epävirallisia, rehellisiä ja vilpittömiä, jopa luottamuksellisia. Tämä oli minusta tärkeää etenkin koska Venäjällä vieraita ja erityisesti opettajia kunnioitetaan pitämällä heihin tiettyä etäisyyttä. Halusin alusta alkaen häivyttää tätä virallista kaavaa kertomalla itsestäni rennosti myös joitakin henkilökohtaisiakin asioita. Eskolan ja Vastamäen (2007, 26) mukaan jokaisen aloittelevan tutkijan on löydettävä omat rajansa haastattelutilanteessa sen suhteen, paljonko itsestään kertoo ja kuinka kohtaa haastateltavansa. Mitään valmiita ohjeita tähän ei ole. Itsekin kamppailin yksityisyyden ja yleisyyden rajoilla tutkittavieni suhteen. Ystäväystyyn joidenkin tutkittavieni kanssa, mutta ajattelen, ettei tässä tutkimusprosessissa siitä ollut haittaa vaan se pikemminkin rentoutti työpajan osallistujia ja paikkakokemusten tarkastelu pysyi minusta yleisellä tasolla.

Teemahaastatteluille tyypillisesti olin etukäteen miettinyt, mitkä **teema-alueet** tulisi käydä läpi ryhmäkeskustelujen aikana mutta niiden järjestys ja laajuus vaihteli tilanteen mukaan keskustelusta toiseen. Minulla oli tukilista (teemaruoko) käsiteltävistä asioista, mutta ei valmiita kysymyksiä. Keskustelujen aikana pidin mielessä tutkimuskysymykseni, koska ne sitoivat kokonaisuuden yhteen ja määrittivät mitä kysymyksiä tuli esittää. Keskustelut soljuivat tutkimuskysymyksen suuntaan kuin itsestään, ja minun piti lähinnä välillä muistiinpanoistani varmistaa, että jokainen teema tuli käsiteltyä. Tilanteet nauhoitin. Kirjallisten muistiinpanojen (osallistuva havainnointi) määrän pyrin pitämään keskustelutilanteissa minimissä, jotta saatoin olla kunnolla läsnä. (ks. Eskola & Vastamäki 2007, 35.)

Eskolan ja Suorannan (2005) mukaan ryhmähaastatteluissa voidaan saada tietoa tavallista enemmän, koska osallistujat saattavat yhdessä muistella, herättää muistikuvia, tukea ja rohkaista sekä innostaa toinen toisiaan. Tällöin ollaan lähellä

kollektiivisen muistelun menetelmää. Ryhmähaastattelu on myös erinomainen keino tuoda tutkija osaksi tutkittavien maailmaa. Ryhmähaastattelussa myös väärinymmärryksen mahdollisuus pienenee, mikä on tärkeää koska venäjän kielitaitoni oli tutkimusentekovaiheessa vajavainen. (Eskola & Suoranta 2005, 9495.) Kaikki 10 työpajan osallistujaa eivät olleet kaikissa ryhmäkeskusteluissa aina läsnä. Välillä haastattelin pienempiä 3-4 hengen työskentelyryhmiä erikseen, välillä kaikkia yhdessä. Voi siis toki olla, että jonkun työpajan osallistujan ääni ei kuulu samalla tavalla aineistossa kuin jonkun toisen.

Tshetirie-ryhmän valitsema paikka näyttää tässä animaation still-kuvassa tyhjältä, eikä ryhmän jäsenillä ole työpajan aikana niin paljon sanottavaa kuin muilla ryhmillä. Kuva: Hänninen, 2009.

4. 4 Aineiston analyysia

Analysoin aineistoani **laadullisen analyysin** keinoin etsimällä aineistosta merkityksenantoja. Tutkimusaineiston analyysin ensimmäisessä työstövaiheessa pyrin kuvaamaan aineiston. Jotta tämä olisi mahdollista, purin sitä ennen kaiken keräämäni

aineiston ensin osiin eli erottelin ja järjestelin selkeiksi omiksi ryhmikseen kyselylomakevastaukset, muistin tukena olevat videot (reflektoivine ryhmäkeskusteluineen) sekä päiväkirjat, taidetyöpajan herkistämistehtävien lopputulokset (piirustukset) ja valmiit animaatiot. Tämän jälkeen käänsin kaikki nuorten kirjalliset vastaukset (kyselylomakkeet) venäjistä suomeksi. Videoita katselin muistin tukena ja varmistaakseni triangulaation eli aineiston oikein ymmärryksen. (ks. Eskola & Suoranta 2005, 150.) Laineen mukaan aineiston **kuvailevaiheessa** täytyy välttää tulkintoja ja käsitteiksi asti yleistämistä. Tarkoituksena on esittää aineiston merkitsevä aines tiivistetysti tutkijalle itselleen ja niiden pohjalta tehty raportti tutkimuksen lukijoille. Laineen mukaan tämä syntynyt kuvaus voi olla esimerkiksi kertomuksen muotoinen, tärkeintä on, että se toimii perustana tutkimuksen seuraaville vaiheille. (Laine 2010, 40-41.)

Kuvauksen jälkeen Laineen mukaan aineiston moninaisuudesta ja hajanaisuudesta nostetaan esille erityisten merkitysten muodostamat kokonaisuudet. Tutkimuksen ytimessä oleva **kokonaisilmiö** muodostuu näin **osakokonaisuuksiksi**. Laine muistuttaa, että fenomenologit uskovat merkityskokonaisuuksien löytyvän kunhan aineistoon perehtyy riittävästi. Myös Laineen mainitsemalla intuitiolla oli tässä vaiheessa myös tärkeä roolinsa, kun tuli päättää, minkä aineiston noston kuvaillusta aineistosta esiin. Merkitysten välisten yhteyksien ymmärtämisen perustana on Laineen mukaan tutkijan oma intuitiivinen, elämäkokemuksen myötä kehittynyt merkitysten taju. **Merkityskokonaisuudet** löydetään sisäisen yhteenkuuluvuuden ja samanlaisuuden perusteella. Merkityskokonaisuudet järjestyvät tutkimuksessa myös tutkijan tutkimuskysymysten ehdoilla ja jokainen löydetty ilmiö voidaan jakaa pienempiin kokonaisuuksiin monesta eri näkökulmasta. (Laine 2010, 40-41).

Tässä analyysin toisessa vaiheessa, etsiessäni merkityskokonaisuuksia, lähestyin aineistoa sitä **tematisoimalla** sitä, eli nostamalla esille tutkimusongelmaani valaisevia teemoja (Eskola & Suoranta 2005, 174). Teemoittelun avulla hain työpajan osallistujien paikoille antamia merkityksiä ja päädyin tekemään merkitysanalyysin nuorten paikkasuhteesta ja paikkakokemuksista. Perinteisesti **sisällön analyysissa** (eli sisällön erittelyssä) kuvataan Eskolan ja Suorannan (2005) mukaan kvantitatiivisesti tekstin sisältöä. Tilastollinen sisällön erittely heidän mukaansa analysoi sitä, mitä ja

miten jostakin asiasta on puhuttu. Asetettuihin tutkimusongelmiin vastataan kvantitatiivisten mittaustulosten avulla, eli lasketaan kuinka monta kertaa jostakin tietystä asiasta on puhuttu tai kirjoitettu (tai kuvattu). (Eskola & Suoranta 2005, 185.) Myös omassa sisällön analyysissäni laskin, kuinka monta kertaa tietyt teemat nousevat esille ja ovatko tulokset eri aineistoissa ristiriidassa keskenään. Teemoittelin ensisijaisesti nuorten kyselylomakevastaukset ja animaatiot, joiden tukena olen kuljettanut nauhoitettuja ryhmäkeskusteluja. Keskustelijoiden puheet ja videot eivät ole vielä tutkimuksen tuloksia, vaan vasta niistä tehdyt tulkinnat ja analyysi (Eskola & Suoranta 2005, 180).

Yleensä haastattelut **litteroidaan** (esim. Eskola & Suoranta 2005, 150). Aineistoni nauhoitetut, haastattelunomaiset, ryhmäkeskustelut ovat venäjäksi, eikä venäjänkielen taitoni riitä litteroimaan niitä sanasta sanaan. Kuten olen aiemmin maininnut, pidin keskusteluja lähinnä lisämateriaalina, johon olen tukeutunut varmistaen oikein ymmärrykseni ja triangulaation toteutumisen (esim. Eskola & Suoranta 2005, 68). Kyselylomakkeet ja nauhoitetut ryhmäkeskustelut tukevat siis toinen toisiaan. Analyysivaiheessa tarkistin videoista, että tutkimuskysymysten kannalta keskeiset teemat nousivat esille molemmissa aineistoissa.

Analyysin tuloksena syntyy Laineen mukaan selvitys kokemusten mahdollisimman monista erilaisista merkitysaspekteista ja niiden luonteesta, esimerkiksi paikkaan liittyvistä arvostuksista tai siihen liittyvästä sosiaalisista kokemuksista, joihin voivat liittyä esimerkiksi moraaliset ja muut ihmisten väliset merkityssuhteet. (Laine, 2010, 29-30.) Poimin ensin aineistosta keskeiset ja tutkimusongelman kannalta tärkeät aiheet ja keräsin erikseen tematisoinnin nimissä tapahtuneet sitaattikokoelmat. Onnistunut teemoittelu vaatii tuekseen lisäksi teorian ja empirian vuorovaikutusta (Eskola & Suoranta 2005, 175). Tutkimusprosessini analyysivaiheessa nostinkin teoriani uudelleen esille ja jäsentin sitä esimerkiksi kuvallisten käsitekarttojen (s. 40 ja s. 126) avulla.

Laine esittää, että tämän analyysin kolmannen vaiheen tavoitteena on luoda tutkittavasta ilmiöstä (nuorten paikkakokemuksista) **kokonaiskuva** ja tuoda yhteen erillään tarkastellut merkityskokonaisuudet (teemat). Todellisuudessa niiden välillä on sidoksia ja ne ovat merkityksellisessä suhteessa toisiinsa. Fenomenologiassa puhutaan

ilmiön olemuksellisen merkitysrakenteen selvittämisestä: “merkityskokonaisuuksien välisten suhteiden selvittäminen antaa meille kokonaiskuvan ilmiöstä”. Jokin merkityskokonaisuus saattaa nousta ratkaisevan suureen asemaan muiden merkityskokonaisuuksien järjestäytyessä sen alaisuuteen, jotkin ilmiön aspekteista voivat olla siis olennaisempia kuin toiset. (Laine 2010, 43.)

Tutkimus on Laineen mukaan onnistunut, mikäli se auttaa meitä näkemään ilmiön selkeämmin ja monipuolisemmin kuin tutkimuksen alussa. Teemoittelun ja merkityskokonaisuuksien kokonaisrakenteen muotoutumisen jälkeen vapautin itseni tutkijana aineistolähtöisyyden asettamista rajoista ja tarkastelin saatuja tuloksia tutkielmani kannalta merkityksellisistä näkökulmista ja reflektoin niitä suhteessa aikaisempaan tutkimuksen kannalta relevanttiin teoriaan. (ks. Laine 2010, 44.) Merkitysten kuvaamisen tulee nojautua uskollisesti aineistoon, mutta tässä teoreettisessa syventämisvaiheessa tarvitaan Moilasen ja Rähän mukaan “teoreettista sivistystä” (2010, 53).

Laineen mukaan fenomenologis-hermeneuttisessa tutkimuksessa tutkijan oma **itseymmärrys** on tärkeässä roolissa. Tutkimukseen kuuluu ajoittainen kriittinen ja reflektiivinen vaihe, jossa tutkija myös kyseenalaistaa tulkintansa. **Reflektiivisyydellä** taataan se, että tutkijana on tietoinen omista tutkimukseen liittyvistä lähtökohdista, kuten omasta ihmiskäsityksestään ja ennakkoluuloistaan, joita olenkin pohtinut tutkielmassani moneen otteeseen (esim. s. 64-65). Tutkimuksen tuleekin alkaa spontaanin ymmärryksen kyseenalaistamisella eli ottamalla etäisyyttä omaan spontaanisti nousevaan tulkintaan ennakko-oletuksineen. Kriittisen etäisyyden jälkeen aineisto näyttäytyy toisena koska sieltä nouseekin esille asioita, joita aluksi ei huomannut tai pitänyt olennaisina, koska ne eivät vastanneet tutkijan omaa välitöntä tulkintaa. Näin tutkija luo uuden tulkinnan toisten ihmisten antamien ilmaisujen merkityksistä. Aineiston pohjalta tutkija tekee itselleen **tulkintaehdotuksen** eli **hypoteesin**. Jokainen uusi sukellus aineistoon on tuon tulkintaehdotuksen koettelua ja tavoitteena on löytää todennäköisin ja uskottavin hypoteesi siitä, mitä tutkittavat ovat tarkoittaneet. (Laine 2010, 36-37.)

Analyysin viimeisen vaiheen lopuksi olen luonut analyysin toisen vaiheen, eli aineistosta löytämieni merkityksellisten teemojen ja teorian yhteen tuomisen, pohjalta kuvallisen käsitekartan (s. 126). Tämä käsitekartta kuvaa tutkimuksen myötä uudelleen jäsentynyttä ymmärrystäni paikkakokemuksen eri ulottuvuuksista suhteessa toisiinsa sekä niitä paikkakokemuksen vaikuttajia, jotka tutkielmassani korostuvat muita enemmän. Tämän käsitekartan perusteella reflektoin paikkakokemusta ilmiönä suhteessa asettamiini tutkimuskysymyksiin.

Murmansk kevät-talvella ikkunan takaa katsottuna. Kuva: Hänninen, 2007.

5. TOIMINNASTA ANALYYSIIN

5. 1. Tutkimuksen suunnittelu

Suunnittelin tutkimukseni ytimeen sijoittuvan työpajan tutkimuskontekstin ja tutkimuskehykseni määrittelemiini puitteisiin ja siten, että sen tutkimukselliset tavoitteet olivat Pan Barentz-hankkeen tavoitteiden kanssa samansuuntaiset. Herkistymällä omalle ympäristölle ja ottamalla se haltuun palveltiin sekä hankkeen että tutkimusprosessini päämääriä: pyrittiin vahvistamaan barentsilaisten kulttuuri- ja paikkaidentiteettiä sekä ymmärtämään miten nämä Barentsin alueen nuoret kokivat oman lähiympäristönsä (ks. luku 1. 2). Työpajatoiminnan osatavoitteena oli vaikuttaminen paikkojen merkityksellistämisen kautta myös nuorten asenteisiin: työpajatoiminnan myötä ja lopuksi yksilö on voinut kokea henkilökohtaisen mielipiteensä omasta asuinympäristöstään merkittäväksi. Tekemällä ja näkemällä, havaitsemalla ja herkistymällä voidaankin hiljalleen ymmärtää oman toiminnan tärkeys ja löytää oman aktiivisuuden mahdollisuus. (ks. luku 2. 3. 1.)

Työpajan tutkimuksellisenä tavoitteena on ollut paikkaan ja paikan kokemukseen liittyvän muutoksen luominen. Olen keskittynyt tutkimaan tämän muutoksen ilmenemistä ja sen ympärillä syntyneitä nuorten, muutoksen tekijöiden, puhetta ja toimintaa. Toiminnan suunta on ollut työpajassa positiivinen, ollaanhan pyritty saamaan aikaan epäviihtyisässä paikassa positiivinen muutos kohti miellyttävämpää paikkaa. Uskon, että työpajan tavoite tällaisen positiivisen muutoksen luomisesta vaikuttaa myös osallistujien kokemukseen ja kokemuksen suunnan muotoutumiseen.

Pan Barentz-hankkeen tavoitteiden (luku 1. 2) mukaisesti myös työpajani toimintatapojen tuli tarjota paikallisille murmanskilaisille nuorille uudenlainen, tuore näkökulma Murmanskiin ja samalla myös uusia nykytaiteen välineitä ja keinoja luovaan ilmaisuun ja oman tutun ympäristön tarkkailuun. Pyrin suunnittelemaan työpajan tekniikoineen sellaiseksi, josta murmanskilaiset nuoret innostuisivat. Osa työpajan tekniikoista oli nuorille vanhoja tuttuja kuten elävän mallin piirustus (hiili- ja liitupiirtäminen), osa uudempia, kuten tuolloin Venäjälläkin muodikas stop motion-animaatiotekniikka, jota olin myös itse käyttänyt teoksissani. Vuosien 2007-2009 aikana olin nähnyt Venäjällä (Murmanskissa, Petroskoissa ja Pietarissa) esitettävän

useilla eri videofestivaaleilla erityisen paljon stop motion-tekniikalla tehtyjä animaatioita. Barents Ideal Cities-hankkeen ideana oli käyttää nimenomaan nykytaiteen keinoja, joten koin, että stop motion-animaatio sopi tekniikaksi hyvin. Ajattelin myös, että animaatio on tekniikkana riittävän joustava, joten se voitaisiin toteuttaa hyvinkin toiminnallisesti ja eri paikoissa (siis myös ulkotiloissa), kuhunkin kontekstiin ja tilanteeseen mukautuen.

Von Bonsdorffin (1998, 148) mukaan suhteemme maailmaan on elävöittävä (Eng. animating), joten meillä on tapana värittää paikkoja fiktiivisesti, mielikuvillamme ja mielikuvituksellamme: jopa rakennukset voidaan Bradyn (1998, 78) ja Forssin (110) mukaan kokea elollisina. Virilion (1994, 65-66.) mukaan paikat nähdäänkin nykyään elokuvina. Päättelinkin, että liikkuva kuva ja animaatio voisi olla luonteva tapa tarkastella ja muokata paikkoja, jotka nekin ovat jatkuvassa liikkeessä ja muutoksessa ympärillämme, ympäri vuorokauden ja läpi vuodenaikojen.

Työpajatyöskentelyä: kaupunki-croquis-piirustukset (muoto ja väri). Kuva: Hänninen, 2009.

5. 2 Työpajan toteutus ja aineiston keruu

Seuraavaksi kuvaan työpajan kulkua, sen aikana tapahtunutta toimintaa sekä työpajassa syntyneitä aineistoa. Valotan tapahtumia sekä toiminnan että aineiston takana ja nostan esille nuorten omia ajatuksia työpajaprosessista ja siinä syntyneistä lopputuloksista.

5. 2. 1 Paikka-analyysijä ja alkupohdintaa

Työpaja alkoi tehtävillä, joiden tarkoituksena oli herkistää ja virittää nuoria oman ympäristönsä tarkempaan havainnointiin ja sitä myöten paikkojen lähempään tarkasteluun ja omien paikkakokemusten pohdiskeluun. Jotta paikkakokemukset olisivat mahdollisimman autenttisia, menimme paikan päälle, ulos kylmään Murmansiin tutkimaan miltä siellä näyttää, kuulostaa ja tuntuu. Stenrosin ja Auran (1987) mukaan keräämme impulsseja kulkiessamme ympäristössä. Heidän mukaansa kaikki havaintomme, vaihtelevat tilanteet, taustanäkymät ja ympäristön yksityiskohdat luovat liikkeen aikana virikkeitä. Myös äänet ja tuoksut vaikuttavat mieleen viestimällä monenlaista. Stenrosin ja Auran mukaan nämä aistivirikkeet ovat avainasemassa etsiessämme paikkojen viihtyvyystekijöitä. (Stenros & Aura 1987, 133).

Työpajan ensimmäisessä vaiheessa osallistujat vastasivat kyselylomakkeeseen, jonka tarkoituksena oli orientoida heitä työpajamme aihe maailmaan **kaupunkiin paikkana** (ks. liitteet, A-osa). Lomakkeen kysymysten avulla pyrin ohjailemaan osallistujia pohtimaan omaa suhdettaan Murmansiin. Ensimmäisenä tehtävänä oli piirtää mustavalkoinen kuva Murmanskista, joka väritettiin sitä parhaiten kuvaavin värein (”mielikuvien Murmansk”). Laadin sekä lomakkeen että piirustustehtävän ajatellen, että niissä jäisi tilaa sellaisten spontaaneiden mielikuvien luomiselle, joita nuorille heidän kotikaupungistaan ensimmäisenä herää. Forssin (2007, 78, 100-101) mukaan paikkaan liittyvä mielikuva on erottamaton osa paikan kokemusta ja siihen vaikuttavat sekä paikan aistein havaittavat että sen tulkinnalliset ominaisuudet (kuvio s. 40).

Tämän jälkeen työpajassa herkistettiin tutkiskelemaan erilaisia urbaaneja paikkoja (3 paikkaa) koulun ympäristössä yhdessä kävellen, piirtäen ja kuunnellen paikan ääniä, eli havaintoon perustuvia (audio-)visuaalisia **paikka-analyysejä** tehden, jotka ovat Jokelan, Hiltusen & Härkösen (2015 b, 265) mukaan keskeisessä roolissa aloitettaessa taideperusteista toimintatutkimusta. Esimerkiksi kaupunki croquis- tehtävineen tarkoituksena oli saada nuoret kiinnittämään huomiota tuttuun ympäristöönsä, etenkin sen visuaalisiin ilmenemismuotoihin ja auttaa löytämään ne perusmuodot, viivat ja linjat, joiden varaan kaupunkiympäristö rakentuu. Tanin (2003, 89-90) mukaan huomaamme yleensä tutun ympäristön ”uusin silmin” vasta sitten, kun jokin muuttuu radikaalisti reitin varrella. Paikoissa tehtiin myös väritutkielmat (värianalyysit), joiden tarkoituksena oli keskittää huomio sekä luonnon- että rakennetun ympäristön värimaailmoihin. Työskentelyn aikana kehoitin huomioimaan myös luonnon- ja rakennetun ympäristön välisen suhteen. Viimeisessä paikassa kukkulan huipulla Alyosha-patsaan luona kaupunki avautui allemme vaikuttavana laajakuvana ja ohjasin nuoria kiinnittämään huomiota myös etäisyyksiin ja ilmaisemaan tilan tuntua.

Kolmas paikka Alyosha-patsaan juurella panoraama-maiseman äärellä. Kuva: Hänninen, 2009.

Jokaisessa paikassa vietimme tuokion silmät kiinni, keskittyen myös paikan äänimaailmaan. Näiden hetkien jälkeen käytyjen lyhyiden keskustelujen aikana nuoret innostuivat kertomaan paikassa kuulemistaan äänistä. Kehotin heitä myös erottelemaan mielessään luonnon ja ihmisen aiheuttamat äänet. Äänten lisäksi nuoret mainitsivat tämän harjoituksen jälkeen myös erilaisia tuoksuja ja tunteita, etenkin monet valittelivat jos paikassa oli kylmä tai märkää. Kehon tunteisiin kiinnitettiin huomiota enemmän kuin osasin odottaa. On luonnollista, että piirräessä sormet jäätyvät, kivillä on kylmä istua ja joskus irtomaa voi tuntua suorastaan upottavalta suolta, kuten nuoret kuvasivat toista paikkaamme. Karjalaisen (2004) mukaan emme olekaan jatkuvassa harmonisessa tilassa ympäristömme kanssa ja olemassaolomme fyysisyys vaikuttaa tulkintaamme paikasta. Esimerkiksi ikkunasta nähty pakkassää tuoreine lumineen tarkoittaa montaa eri asiaa: asunnon lämmittämistä, lämpimien vaatteiden pukemista, teiden auraamista, mahdollisuutta luisteluun ja hiihtämiseen, pohjoisen hämääriä päiviä ja pimeitä öitä. Me annamme ympäristölle tilannesidonnaisia merkityksiä sen mukaan, kuinka itse tulkitsemme sen antamat ilmoitukset osana omia valintojamme, toimintojamme ja todellisuuttamme.

(Karjalainen

2004,53.)

Jo ensimmäisessä paikassa sormia kylmäsi. Kuva: Hänninen, 2009.

Kun kävimme ensimmäisen päivän päätteeksi läpi kaupunki-croquis-piirustuksia ja väriharjoituksia, nousivat luontevasti esiin myös minua tutkijana kiinnostaneet kysymykset näiden vierailemienne paikkojen viihtyisyydestä. Pyrin herättelemään keskustelua erilaisista muodoista ja väreistä, erityisesti kyselin luonnon ja rakennetun ympäristön suhteesta. Näistä teemoista nuoret eivät kuitenkaan jaksaneet kauheasti innostua. Enemmän heräsi keskustelua siitä, missä näistä kolmesta paikasta nuoret mieluiten asuisivat. Helpointa heille oli päättää paikka, jossa he eivät haluaisi missään tapauksessa asua. Kyseessä oli järjestyksessä toinen vierailemistamme paikoista, eräänlainen epäpaikka, jonka raunioituneissa taloissa ilmeisesti asustelee kodittomia ihmisiä. Tämä paikka sai myös paljon kritiikkiä suomalaisesta, märästä maasta, mikä häiritsi keskittymistä piirtämistyöhön. Tässä paikassa sekä sen fyysiset ominaisuudet (esim. Karjalainen 1997, 41), että Kytän (2006, 12) ja Forssin (2007, 96-97) kuvailema paikan sosiaalinen ulottuvuus yhdistyvät nuorten kokemuksissa ja mielikuvissa (Stenros 1995, 20 ja Forss 2007, 100-110) vaikuttaen heidän mielipiteeseensä paikan viihtyisyydestä.

Toinen tarkastelemamme paikka on raunioituneiden talojen ympäröimä vetinen maa-alue. Meneillään hiljainen hetki silmät kiinni, ympäristön äänimaisemaa tarkkaillen. Kuva: Pisarenko, 2009.

Mielipiteet paikoista tuntuivat jakaantuvan: toiset halusivat asumaan taidekoulun viereen kerrostalolähiöön, toiset Alyosha-monumentin liepeille. Mielipiteille oli kahdenlaisia perusteluja, joista tunnuttiin olevan yhtä mieltä: jos olisi rikas, voisi asua Alyosha-patsaan luona, rakentaa sinne hienon talon ja kulkea autolla keskustaan. Toiset taas ajattelivat realistisesti, että jos on vähän rahaa, on parempi asua ensimmäisessä paikassa, josta on hyvät kulkuyhteydet keskustaan, koulu ja kaupat lähellä.

Seuraava päivä aloitettiin vastaamalla kyselylomakkeeseen, jonka aiheena oli tällä kertaa rajatun **paikka** (ks. liitteet, B-osa). Tässä lomakkeessa kysyttiin suoraan, millaiset paikat nuoret kokevat miellyttäväksi/viihtyisiksi ("уютно") tai epämiellyttäväksi/epäviihtyisiksi ("неуютно"). Tämän jälkeen nuoret valitsivat 3-4 hengen ryhmissä kaupunkialueelta yhteisen mieli- ja "inhokkipaikkansa", joihin he tutustuivat yhdessä vielä syvemmin tekemällä itsenäisesti paikan päällä edellisenä päivänä opitun metodin mukaiset paikka-analyysit (kaupunki-croquis + värianalyysi + äänitunnelma). Lisäksi sekä inhokki- että mielipaikasta piti ottaa yksi kuva, joka toisin parhaiten ilmi paikan luonteen kokonaisuudessaan.

Illemmalla kävimme yhdessä läpi millaisia paikkoja ryhmät olivat valinneet ja tutkiskelimme paikka-analyysikuvia (croquis-piirustuksia ja kuvia värimaailmoista). Keskustelimme siitä, miksi tietyt paikat yleensä koetaan epämiellyttäväksi ja toiset taas miellyttäväksi. Kiinnitin ohjaajana huomiota paikkojen arkkitehtuuriin ja luonnon muotoihin, kysellen kokevatko nuoret tärkeäksi luonnon läheisyyden ja ympäristön äänimaailman. Esimerkiksi kysyin onko heistä yleensä miellyttävämpää jos ympäristössä kuuluu luonnon ääniä (esim. tuulen suhina ja lintujen äänet) autojen ja muiden koneiden tai ihmisten tuottamien äänten sijaan.

Äänimaailmoista nuoret kertoilivatkin innoissaan, ja jälleen nousivat esille paikan aistein havaittavista ominaisuuksista myös muut kehon tuntemukset, kuten esimerkiksi Tuanin (1993, 56-57) kuvailemat hajut (ks. kuvio s. 40 ja Forss 2007, 78). Jälleen minusta vaikutti siltä, että tutkimuksen suunnittelussa painottamani arkkitehtuuriset

muodot ja paikan visuaalis-esteettinen todellisuus (Karjalainen 1997, 41) jäi pienemmälle huomiolle kuin mitä olin etukäteen suunnitellut. Nuoret lähtivät viemään työpajan teemoja jo alkuvaiheessa haluamaansa suuntaan korostaessaan paikan sosiaalis-toiminnallista ulottuvuutta, jossa näyttäytyy Laineen (2010, 29) mainitsema kehollinen toiminta ja havainnointi suhteessa toisiin ihmisiin, kulttuuriin ja luontoon, eli kokijan ymmärtävä ja vuorovaikutuksellinen suhde todellisuuden kanssa.

5. 2. 2. Animaatioiden tekemistä ja loppujuhla

Koetin herätellä työpajan osallistujia tarkastelemaan epämiellyttäviä paikkojaan esteettisten (Forss 2007, 7-10) silmälasien läpi. Esimerkkeiksi olin valinnut näytettäväksi *you tubesta* videotaltioinnit *Abstract theatre part 1* ja *2*, saksalaisen *Bauhaus*-koulukunnan inspiroimista kokeellisista unkarilaisista teatteriesityksistä (Békés' & Erdély', 2008), jotka mielestäni havainnollistivat hyvin mahdollisuuksia arkkitehtuurin, taiteen keinojen, (kokevan) kehon ja videotekniikan yhdistämiseksi. Esityksissä kuvattiin kaupunkiympäristöä erilaisten kartonkisten nukkien avulla, ihmisten liikuttamina teatteri näyttämöllä. Nuket olivat yksinkertaisimmillaan geometrisia perusmuotoja. Samalla tiedustelin nuorilta millaisia nämä videoissa nukkien ja ihmisten esittämät kaupungit olivat tunnelmaltaan tai visuaalisesti. Nuoret vastailivat vaitonaisesti. Epäilen, että kysymyksenasetteluni saattoi tuntua heistä vaikealta ja liian epämääräiseltä.

Videon katsottuamme annoin nuorille viimeisen tehtävän. Kerroin heille stop motion-animaatiotekniikasta (s. 85-86), joka tuntuikin olevan heille ennestään tuttu. Ehdotin, että ryhmät voisivat Bauhaus-teatterin tyyppisesti valita esimerkiksi 3 perusväriä ja –muotoa, joita vastaavat ”nuket” he rakentaisivat videotaan varten. Yksi ryhmistä (*Jarga*) innostui perusväreistä- ja muodoista, mutta kaksi muuta ryhmää halusivat lähteä kehittelemään jotain muuta. Etenkin *Jarmorka*-ryhmässä kyseltiin, voisiko nukkeja olla enemmän kuin kolme, ja voisivatko ne olla jotain muuta kuin perusvärejä- ja muotoja. Lisäsin, että halutessaan ryhmäläiset saivat toki tehdä useampia nukkeja ja käyttää muitakin värejä. Bauhaus-teatterin tarkoituksena oli ennen kaikkea tarjota

nuorille yksi lähtökohta ja inspiraation väline tekniikkaan paikan visuaalisen ja tunnelmallisen todellisuuden tarkastelemiseksi (kuvio, s. 40).

Lopuksi näytin nuorille vielä itse tekemäni abstraktin stop motionesineanimaatiopätkän, jonka avulla pyrin demonstroimaan, kuinka halutessaan voi parannella tai poistaa maisemasta "nukkien" avulla sellaisia arkkitehtonisia kohteita, joista he eivät syystä tai toisesta pitäneet, tai esimerkiksi vaihtaa niiden väriä tai muotoa. Kerroin, että lopputulos voisi muistuttaa Bauhaus- teatterin tyyppistä ”liikkuvaa ja tanssivaa kaupunkia” (*Murmansk in motion*). Lisäsin, että olisi hyvä jos nukkeja olisi vähintään yhtä monta kuin osallistujia, jotta kaikki ryhmäläiset voisivat olla mukana vaikuttamassa paikkaan nukkien avulla ja osallistua ainakin yhden nukken suunnitteluun ja rakentamiseen. Toivoin ääneen, että jokaisen ryhmän jäsenen mielipide ja näkemys epämiellyttävästä paikasta huomioitaisiin, jotta lopputulos olisi kaikille ryhmän jäsenille mieluinen (tai mieluisampi) paikka. Loppuillan nuoret suunnittelivat animaatioitaan ja rakensivat nukkeja kartongista. Ryhmät Jarga ja Tshetirie askartelivat ahkerasti nukkejaan luokassa. Jarmorka-ryhmäläiset keskustelivat innokkaasti ja tekivät suunnitelmia, nukkeja he eivät vielä tehneet.

Annoin kaikille yhteisesti ohjeen, että epämiellyttävästä paikasta pitäisi animaatiota varten rajata sama kuva-alue, josta he olivat ottaneet edellisenä päivänä kuvan eikä kuvakulmaa tai etäisyyttä saisi vaihdella videoinnin aikana. Jargalaiset kuitenkin rajasivat animaatiostaan ulos heidän mielestään kaikista häiritsevimmät kohteet: ulkokuussin ja jätekasan. Heidän ei siis tarvinnut enää erikseen nukkien avulla poistaa niitä, vaan he saivat keskittyä "leikkimään" nukeillaan maisemassa. Aika ovelaa, mutta työpajaohjeiden sääntöjen vastaista. Onneksi keskustelujen myötä minulle selvisi, että ryhmäläisiä häiritsevässä paikassa etenkin wc ja roskat. He mainitsivat moneen otteeseen myös ikävät tuoksut, kuten kaksi muutakin ryhmää. Videon kauttahan paikkojen ikävät tuoksut eivät välity eivätkä enää häiritse, joten oli hyvä, että niistä erikseen puhuttiin.

Työpajatoimintamme huipentui viimeisenä iltana Murmanskin kuvataidekoulun sisäpihalla tapahtuvaan loppujuhlaan jossa nuorten videoteokset heijastetaan koulun seinälle. Loppujuhlat ovat muotoutuneet Lapin yliopiston taiteiden tiedekunnan

projekteissa osaksi vastaavanlaista useamman päivän taidetoimintaa. Jokelan mukaan tällainen toiminta, joka kulmineituu yhteiseen koulupihaan, tuo parhaimmillaan koulupihaan esille “pohjoisen luonnon vuodenvuorokierroksen kokemisen tilana, tiedon ja toiminnan solmukohtana, koulun oppimiskäsityksen ja yhteisöllisyyden näyteikkunana, koulun, vanhempien sekä koko kyläyhteisön kohtaamispaikkana, kulttuuri-identiteettiä rakentavien symbolien ja demokratian näyttämönä sekä kasvavan kansalaisen ja yhteiskunnan kohtaamispaikkana”. Lähtökohtana on tällöin käsitys taiteen yhteisöjä voimaannuttavasta vaikutuksesta ja sitä kautta psykososiaalisen hyvinvoinnin edistämisestä pohjoista kulttuuri-identiteettiä kunnioittavalla tavalla. (Jokela 2008, 170.)

Loppujuhla ja animaatioiden ensi-ilta taidekoulun takapihalle. Kuva: Hänninen, 2009.

5. 3 Tutkimusaineiston kuvaus

5. 3. 1 Aineistoni kuin laiva merellä, purjeinaan tutkimuskysymykset

Työpajan aikana keräämäni aineisto on syntynyt erityisessä tutkimussuhteessa, jossa ollaan herkistytty paikka-ilmion tarkasteluun. Aineisto on pieni, koska tarkasteltavanani on 10 henkilöä (/3 ryhmää). Ronkaisen (2009) mukaan myös niukasta aineistosta voidaan saada syvää, merkityksille avointa tietoa ja voidaan löytää kokemuksesta jotain sellaista, mitä ei yleisessä ja julkisessa puheessa kerrota. Pienissä aineistoissa korostuu hänen mukaansa aineiston valinta, sen laatu ja syvyys, periaatteella ”vähemmän on enemmän”. Aineistoni on myös Ronkaisen mainitsema tapausaineisto (nämä nuoret murmanskilaiset taideopiskelijat, 10 henkilöä), jossa tutkimuskohde (nuorten paikkakokemukset) edustaa tietynlaista esimerkkiä tutkittavasta ilmiöstä. Nuorten kokemukset sijoitetaan tutkimuksessa siihen kontekstiin, eli yhteyteen, jossa kyseinen ilmiö tapahtuu. Ronkaisen mukaan tällaisessa tapauksessa henkilön kokemuksiin liittyvistä asioista kerätään kaikki mahdollinen tieto. (Ronkainen, 20.11.2009.)

Aineistoni:

1. Animaatiot: 3 ryhmää/ 3 animaatiota.

Vastaavat kysymyksiin: 1, 2 (ja 3 suhteessa kyselylomakevastauksiin ja ryhmäkeskusteluihin).

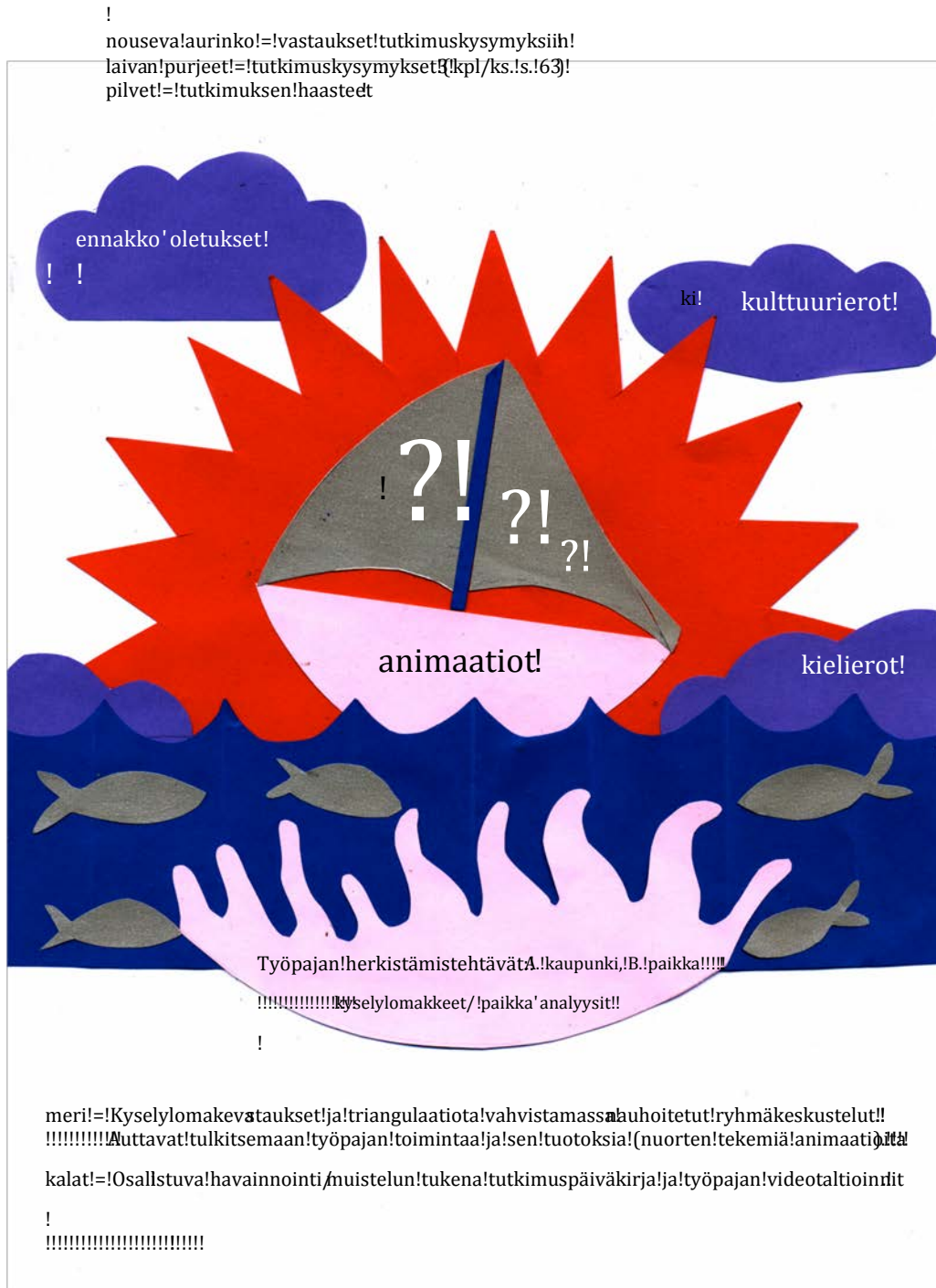
Ryhmien nimet (nuorten keksimät): **Jarmorka**, **Jarga** ja **Tshetirie**. (Käytän ryhmien nimiä sekä nuorten oikeita etunimiä/itselleen keksimiä lempinimiä kuvaillessani aineistoa. Tutkimusluvan yhteydessä kerroin, etten käytä nuorten oikeita nimiä työssäni, mutta he antoivat käyttööni halutessaan joko oikean nimensä tai keksimänsä lempinimen.)

2. Kyselylomakkeet. Vastaavat kysymyksiin: 1, 2 ja 3.

3. Reflektiiviset ryhmäkeskustelut (nauhoitetut). Vastaavat kysymyksiin: 1, 2 ja 3.

Muuta, muistelua tukevaa aineistoa:

- Tutkimuspäiväkirjani (osallistuvaa havainnointia)
- Videotaltioinnit työpajasta (muistelun tukena mieleen palauttamisessa)

Käsitekartta tutkimuskysymyksiini, aineiston	kuva keruuprosessiin.	tutkimusaineistoni aineiston	suhdetta keruumenetelmiin	sekä
Murmansk toimintatutkimus/ tutkimus,	Motion--- Hänninen	työpajan taidetoiminnallinen (2017).	aineisto (2009), paikkakokemuksen	taideperustainen

Aineistostani rajasin jo aikaisessa vaiheessa pois nuorten työpajassa tekemät piirustustehtävät (osa herkistämistehtävistä), joiden tarkoitus oli orientoida osallistujia työpajan teemoihin ja arkisen ympäristönsä havainnointiin uusin silmin. Päätin jättää sivuun myös nuorten valitsemaa miellyttäviä (viihtyisiä) paikkoja koskevan aineiston, koska niiden osalta käsitelimme kokemuksia vain pintapuolisesti ja niiden tarkoitus oli lähinnä johdatella ja herkistää pohtimaan erilaisten paikkojen luonnetta ylipäättäen. Päädyin keskittymään aineistossa osallistujien tekemiin stop-motion-animaatioihin, koska lopulta ne kertoivat epämiellyttävän paikan kokemuksesta kaikista parhaiten. Kyselylomakkeita ja ryhmäkeskustelumateriaalia käytän animaatioiden pohjalta tekemäni analyysin tukena, etenkin niitä osuuksia joissa nuoret kertovat animaatioistaan, niihin liittyvistä valinnoista ja keinoista esimerkiksi suhteessa paikan muuttamiseen ja itse käytännön toiminnasta paikan päällä sekä kokemuksistaan ja kokemuksen muutoksesta epämiellyttävissä paikoissa. Tutkimuspäiväkirja muistiinpanoineen ja työpajatoiminnan videotaltioinnit ovat auttaneet tilanteiden mieleen palauttamisessa.

Latomaan (2005) mukaan hermeneutiikassa kokemuksen symbolista ilmaisua kutsutaan **tekstiksi** (esimerkiksi nuorten tekemät animaatiot ovat myös tutkimusaineistoni tekstejä). Hermeneutiikassa on kysytty, onko tekstillä **objektiivista merkitystä** joka voidaan tavoittaa tulkinnan avulla ja joka tekee ilmauksen ymmärrettäväksi. Latomaan (2005, 28) mukaan tekstin merkityksen alkuperään liittyen on annettu esimerkiksi seuraavanlaisia vastauksia:

1. Tekstin merkitys on se, jonka tekstin **tuottaja** on sille tarkoittanut.
2. Tekstin merkitys on löydettävissä **sosiaalisesta traditiosta**, johon teksti liittyy.
3. Teksti on **autonominen**, ja se on ymmärrettävissä tekstistä itsestään käsin.
4. Tekstin merkitys on se, jonka **tulkitsija** sille antaa. Tekstillä ei ole objektiivista merkitystä, vaan tulkinta on **subjektiivinen** ja kukin tulkinta on yhtä oikea.

Psykologinen ymmärtäminen perustuu Latomaan mukaan ensimmäiseen käsitykseen, jonka mukaan tekstile löytyy oikea tulkinta ja objektiivinen merkitys, eikä tulkinta ole subjektiivista. Tekstin merkitys on siis silloin se, minkä ilmauksen tuottaja itse on halunnut sille antaa ja minkä kokemuksen hän on sillä tuonut esiin. Tällöin tekstin merkitys siis löytyy ilmauksen tuottajan subjektiivisesta kokemuksesta, kokemusmaailmasta ja –historiasta. (Latomaa 2005, 28.) Tukeudun aineistoni tulkintavaiheessani tähän käsitykseen ja uskon, että työpajan osallistujat itse tietävät parhaiten mitä merkityksiä heidän animaatiovideonsa sisältävät. Siksi analysoin niitä tukenani nuorten omat kuvaukset animaatioista ja heidän mielipiteensä omista sisällöllisistä tavoitteistaan sekä niiden saavuttamisesta. Toisaalta otan huomioon myös muut käsitykset "tekstin" merkityksestä luottaen omaan asiantuntijuuteeni ja arviointikykyyni liittäessäni videoista nousevia teemoja ja merkityksiä muihin aineistosta nouseviin havaintoihini ja teoriaan.

Työpajan osallistujat ovat keskittyneet kyselylomakkeiden täyttämiseen. Kuva: Hänninen, 2009.

5. 3. 2 Meidän Murmansk ja muut kaupungit

Kysymykseeni siitä, millaiset paikat nuoret kokevat epämiellyttäväiksi, uskoin saavani käänteisesti joitakin suuntaa antavia vastauksia kysymällä ensin millaisista paikoista he pitävät. Kysyessäni heti työpajan ensimmäisenä päivänä kyselylomakkeen ensimmäisen kysymyksen: ”**Millaisessa kaupungissa on hyvä asua ja miksi?**” korostui nuorten vastauksissa ennen kaikkea sosiaalisuus ja sukulaisuus-suhteet.

Seitsemän kymmenestä koki tärkeäksi, että kaupungissa on ihmisiä, joiden kanssa voi kommunikoida. Kolme näistä halusi tästä syystä asua tutussa Murmanskissa, tuttujen ihmisten ja läheisten ympäröimänä. ”Murmanskissa! Se on synnyinkaupunki, läheiset sukulaiset asuvat täällä, rakkaimmat.” (Kreker) Myös Ksjushan mielestä hyvä kaupunki on sellainen, jossa on ”sun ihmiset (sukulaiset)”. Loput neljä eivät erikseen mainitse sukulaisia, vaan puhuvat läheisistä yleensä: ”Ja tärkeintä! On joku jonka luokse mennä ja on joku joka tulee luoksesi. Minulle se on Murmansk.” (Ivan) Mashan mielestä on hyvä asua kaupungissa, ”jossa on sun ystävät. Missä tahansa kaupungissa maailmassa, missä on joku, jonka kanssa kommunikoida.” Nikankin mielestä on hyvä asua ”lempikaupungissa”, ”hyvien ihmisten kanssa”. Useimmat muut viihtyvyystekijät asettuivat tasaisesti toiselle sijalle. Kolme kymmenestä mainitsi vastauksissaan 1. toimintamahdollisuuksien ja itsensä toteuttamisen, 2. kulttuurin ja arkkitehtuurin, tai 3. (puhtaan) luonnon merkityksen.

Olemassa oleva tutkimus näkeekin paikan kokemuksen monikerroksisena ilmiönä, joka on yhteydessä paikan sosiaaliseen ulottuvuuteen (Forss 2007, 96-100). Esimerkiksi Pauli Tapani Karjalainen (ks. s. 39) tarkastelee paikkaa *fyysisijainnillisena*, *sensuaalis-emotionaalisena* ja *sosiaalis-kulttuurisena*

kokonaisuutena, joista viimeisin korostaa paikan omaleimaisuutta kulttuurin ja yhteisöllisyyden tapahtumapaikkana. (Karjalainen 1997, 41.) Useat muutkin tutkijat ovat päätyneet tarkastelemaan paikkaa erityisesti tästä näkökulmasta. Ympäristöpsykologi Marketta Kyttä (2006) puhuu tutkimuksissaan sekä fyysisen paikan tarjoamista puitteista ja toimintamahdollisuuksista eli tarjoumista, että paikasta sosiokonstruktiivisena ilmiönä: tarjoumat ovat ympäristössä jotakin sellaista, jonka yksilö voi havaita mahdollisuutena, mutta tämä havainto syntyy vain, mikäli yksilön ominaisuudet (esim. fyysiset mittasuhteet) tai sosiaaliset tarpeet löytävät vastineensa ympäristöstä (Kyttä & Kahila 2006, 12). Myös Forssin (2007, 96-97) mukaan paikan ”elämää ylläpitävät” paikan asukkaiden sosiaaliset suhteet ja von Bonsdorff (2000, 31) puolestaan korostaa Forssin mukaan rakennetun ympäristön ”sosiaalista ja kulttuurista ulottuvuutta erottamattomana osana koettua paikkaa”: paikan sosiaalinen ulottuvuus perustuu paikassa tapahtuviin asumisen toimintoihin joiden kautta ihmiset rakentavat ja muovaavat paikkojaan. (vrt. sosiaalinen paikka, paikkakokemuksen A-B-C, s. 126.)

Yhdeksän kymmenestä kertoi asuvansa mielellään Murmanskissa. Vastauksista nousee muita useammin (5/10) esille tällöin tuttuus. Nymanin (2004, 128-129) mukaan meillä onkin tapana etsiä kaupungista ennestään tuttuja kokemuksia ja tarkastella maisemia entisten maisemien läpi.”Tykkään asua Murmanskissa koska tunnen kaupungin hyvin ja olen siellä syntynyt” (Anton). Olja kirjoittaa: ”Tykkään koska täällä ovat ystävät ja perhe. Täällä kaikki on tuttua ja omaa.”

Neljä kymmenestä viihtyisi Murmanskissa paremmin mikäli jotkut asiat olisivat toisin, kolme heistä harmittelee Murmanskin arkkitehtuuria. ”Huonoja puolia: tylsä ja surullinen arkkitehtuuri” (Batontsho). Olja2 kirjoittaa: ”en tykkää: kulttuurin puute, niin kuin ihmiset, niin vähän tilaisuuksia, ei arkkitehtuuria ollenkaan.” Masha tykkäisi enemmän ”jos kaupungissa olisi enemmän kirkkaan väristä erikoista arkkitehtuuria. Että kaupungissa tapahtuisi enemmän näyttelyitä, työpajoja jne.” Erästä harmittaa, että Murmansk ”sijaitsee Venäjällä, on liian pieni eikä siellä tapahdu mitään”, mutta toinen taas näkee Murmanskin hyvät puolet: ”aurinkoista kesällä kellon ympäri, revontulet, mäet lähellä (laskettelu)”. Yhdelle Murmansk tuntuu näyttävänsä varsin neutraalina: ”Syksyinen kaupunki”.

Nuorten suhde Murmanskiin näyttäytyi heidän vastauksissaan paljolti yleisenä puheena luonnosta ja säästä. Heillä tuntui heräävän mieleen ensimmäisenä kokemus kotikaupungistaan fyysisenä paikkana. Forssin (2007, 80-82) mukaan paikkaan liittyvät mielikuvat sosiaalisine toimintoineen ovatkin erilaisten fyysisten vaikuttajien kuten säätilojen muokkaamia. Vastausten perusteella voidaan mielestäni päätellä, että haastava ilmasto leimaa vahvasti tätä pohjoista kaupunkia ja sen identiteettiä. Kaupunkia ja siellä asumista kuvailtaessa säähän viitataan kuudessa vastauksessa kymmenestä, kuten "Täytyy pukeutua lämpimästi, kaupunki rauhallinen" tai "Kesäisin ympäri vuorokauden valoisaa: kylmä tosin

(lomakkeeseen piirretty vastauksen jatkeeksi hymiö ja kuva taivaan väleistä)". Osa (5/10) vastauksista ovat piirroksia (nuoret saivat vastata kysymykseen myös kuvin): lumihiihtoleitä, sadepilvi, sateenvarjon alla olevia ihmisiä ja eläimiä, tuntuureita, kerrostaloja ja tehtaan piippuja.

Karjalaisen havaitsema paikan sensuaalis-emotionaalinen ja sosiaalis-kulttuurinen näkökulma yhdistyvät nuorten vastauksissa (Karjalainen 1997, 41). Fenomenologiassa korostetaan havainnoinnin ja kokemuksen synestesiaa: paikan aistein havaittavat ominaisuudet nähdään myös auditiivisina ja kinesteettisinä eli ne myös kuullaan ja tunnetaan kehossa. Forssin mukaan paikan aistein havaittavat ominaisuudet johdattavat meitä kohti paikan tulkinnallisia ominaisuuksia, kuten paikan sosiaalista ulottuvuutta sekä siihen liittyviä mielikuvia ja odotuksia, paitsi kollektiivisen muistin osa-alueella, jonne sijoittuvat esimerkiksi kadonneet elementit ja fyysisellä tasolla toteuttamattomat suunnitelmat. Paikan aistein havaittavat elementit eivät kuitenkaan aina ole reitti sen tulkinnallisiin ominaisuuksiin. Esimerkiksi paikan tunnelma aistitaan yleensä jo ennen tunnelman muodostavia, yksittäisiä elementtejä. (Forss 2007, 79-80.)

Koska paikkakokemukset ovat luonteeltaan synesteettisiä, niiden yhteydessä koetaan Forssin (2007, 79-80) mukaan harvoin pelkkiä aistein havaittavia tai tulkinnallisia (ks. kuvio, s. 40) ominaisuuksia sellaisinaan, koska ne muodostavat kiinteän kokonaisuuden. Nuorten kokemukset oman kaupunkinsa säästä ja arkkitehtuurista korostuvat kun kysymyksissä mennään syvemmälle kohti omaa henkilökohtaista kokemusmaailmaan ja elämänhistoriaa. Samalla liutaan yhä kauemmas Forssin (2007,

104-107) ja Relphin (1980, 56-61) mainitsemien massamielikuvien, eli yleisten ja kollektiivisten mielikuvien tasolta: on henkilökohtaisempaa pohtia omia (fyysisiä ja kehollisia) kokemuksia kaupungeista, joissa on asunut, kuin pohtia yleisellä tasolla millainen on hyvä kaupunki asua.

Paikan tunnelma ja paikan henki (genius loci) kuuluvat Forssin mukaan (kuvio, s. 40) paikan tunnelmallisiin ominaisuuksiin. Forss (2007, 125) selvittää niiden eroa: paikan tunnelmaa eli ”koettua tilaa” voidaan kuvailla sanallisesti ja paikan henki sen sijaan tarkoittaa ”koettua paikkaa”. Forss ymmärtää paikan hengen kokonaiskokemuksena, johon vaikuttavat kaikki paikka kokemuksen muodostavat osatekijät aina rakennetusta ympäristöstä ja arkkitehtuurista sosiaalisine todellisuuksineen paikan aistein havaittaviin ominaisuuksiin, kuten sen tuoksuun ja säähän. Paikan henkeä ei Forssin (2007, 125-126) mukaan voida sanallistaa mutta sen osatekijöitä voidaan kuvailla, kuten nuoret tekevätkin esimerkiksi kertoessaan Pietarista ja muista kaupungeista joissa ovat matkustelleet ja joista ovat erityisesti pitäneet.

Pop Gretsha kertoo Pietarista: ”Tykkäsin, koska siellä tuntuu kaupungin henki. Mielenkiintoinen ympäristö, sopiva tempo, mahdollisuuksia kehittyä.” (Pop Gretsha) Myös Masha kertoo että Pietarilla on ”selvä mieliala”. Antonkin pitää Pietarista, koska sillä on ”oma kulttuurinen riittävyys ja historia”. Kaksi on asunut Moskovassa, yksi Petroskoissa. Viiden puheessa toistuvat muiden kaupunkien kohdalla positiivisena ilmiönä *monipuolisuus, uutuudenviehätys, elävyys ja (kehittymis)mahdollisuudet*. Kaksi Pietarissa asuneista kaksi haluaisi muuttaa sinne takaisin asumaan. Pop Gretshaa Pietari ”viehättää uniikkeine siltoineen, kivisyys, hulluus. Ihmiset eivät ole niin masentuneita ja surullisia. Kaupunki on eläväinen. Sillä on runsas historia, paljon tapahtumia, arkkitehtuuria. Sillä ei ole loppua.” Anton haluaisi takaisin Pietariin koska ”siellä on paljon ystäviä ja perusta kulttuuriselle kehitykselle.” Ksjusha ei ole asunut Pietarissa, mutta haluaisi asua myös asua siellä: ”Siellä järkyttävän hyvä arkkitehtuuri, teattereita ja museoita”. Myös Olja haluaisi asua ”Venäjän kulttuurisessa pääkaupungissa, Pietarissa, siellä paljon nähtävää, kaunis arkkitehtuuri. Haluaisin saavuttaa siellä korkeamman koulutuksen taiteen alalla.” Viisi kymmenestä haluaisi muuttaa johonkin toiseen kaupunkiin, jossa olisi parempi tarjonta

kulttuurin saralla. Myös muita kaupunkeja mainitaan (Petroskoi, Dublin, Tromso, Luxemburg, Praha ja Tallinna).

Uskon, että näihin nuorten lempikaupunkiin liittyviin vastauksiin vaikuttavat paikan aistitun hengen lisäksi jossain määrin myös Edward Relphin (Relph 1980, 56-61.) kuvaamat mielikuvat paikoista, erityisesti yhteisön yhdessä muodostama mielikuva (massamielikuva) jostain yleisesti hyvin tunnetusta paikasta, jollaisia suurkaupungit kuten Pietari ja pääkaupungit yleisesti ottaen ovat. Paikkaa kokiessamme kyseessä onkin Forssin (2007, 100-101) ja Stenrosin (1995, 20) mukaan aina myös mielikuva, Karjalaisen (1998, 100) kuvailema maan ja mielen risteyspaikka eli ”mindscape”. Nuoret mainitsevat kaupunkikokemuksissaan useasti arkkitehtuurin, mikä varmasti johtuu toisaalta siitä, että he kokevat arkkitehtuurin tärkeänä osana kaupunkinsa viihtyvyystekijöitä, mutta myös siitä, että työpajani oli liitetty arkkitehtuurityöpöjien kokonaisuuteen Barents-hankkeen yhteydessä ja sitä oli mainostettu arkkitehtuuri/kaupunkitaidetyöpajana.

5. 3. 3 Viihtyisä ja epäviihtyisä Murmansk nuorten silmin

Enemmistön vastauksissa nuorten **lempipaikaksi** nousi satama-alue (huomioitava, ettei yksikään ryhmä kuitenkaan valinnut sitä yhteiseksi mielipaikakseen myöhemmän mielipaikkatehtävän yhteydessä). Näissä vastauksissa korostui myös luontoympäristö (10/10). **Kaikki nuoret mainitsivat jonkinlaisen luontokohteen ilmiöineen lempipaikakseen:** jokilaakso (2/10), tunturit (2/10), lahti (2/10), puisto, meri, luonto, järvi (2/10), kalliot, vihreä, meren tuoksu, lokkien kirkuna, hiljaisuus ja rauhallisuus, viheralue Semjonoskaja –järven ympärillä, puut, lehdet (2/10).

Batontsho kirjoittaa: ”Pidän vanhasta Murmanskista. Paikka missä on hiljaista, rauhallista. Kaksikerroksisia taloja, ympärillä paljon vihreää, kaukana kaupungista. Lisäksi pidän paikasta satamalaiturin luona missä on meren tuoksu lokkien kirkuna. Kaikista mieluisin paikka: siellä missä asun. Jokilaakso. Siellä on ympärillä metsää, pieniä teitä, hiljaista ja rauhallista.” Arola-Anttilan ym. (1982, 89) mukaan

asuinalueen viihtyisyys todellakin lisääntyy kasvillisuuden mukana. Nämä luonnonpaikat olivat kuitenkin yleensä hieman kauempana koululta, joten tehtävän puitteissa niihin ei menty. Ryhmät yrittivät löytää lempipaikkansa keskustan tuntumasta, lähempää koulua.

Lempipaikkoja leimaavat nuorten moniaistiset ja esteettiset kokemukset. **Paikan esteettinen kauneus ja maisema** on mainittu vastauksissa erityisesti viidessä kymmenestä. Berleantin (1992, 27-28) mukaan ympäristöön sitoutuneelle paikan esteettiset tekijät ovat moniaistisesti läsnä. Ei ole siis ihme, että lempipaikkojen esteettinen ulottuvuus tuntuu korostuvan:

Pop Gretsha lempipaikka on tunturit: ”Oikein kaunis paikka majakan lähellä, sieltä avautuu kaunis panoraamanäköala.” Kreker taas on viime aikoina viehättynyt hautausmaasta: ”Siellä on todella kaunista! Järvi kallioiden ympäröimänä. Siellä on vain vähän ihmisiä, vain oikeat retkeilijät tietävät paikasta!” Nika pitää Prospekt Leninasta (Leninin kadusta), koska siellä on ”kaunis arkkitehtuuri”. Olja2 puolestaan kirjoittaa: ”Tykkään kävellä uusissa paikoissa ja lahdella, merisatamassa, kaupungin korkeammilla kaduilla, sieltä avautuu ihmeellinen maisema keskustan kaduille ja satamaan.” Ksjushan lempipaikka on vanha suksihyppyri: ”se on vuorella, järven vieressä...sieltä on kaunis näköala kaupunkiin ja tuntureille.”

Berleant (1992, 27-29) muistuttaa, ettei esteettinen ympäristö ole vain miellyttävä maisema kaukaisena näkymänä, vaan joka puolella, sekä visuaalisena, että kinesteettisinä tuntemuksina, kuten hiekkana vasten paljaita jalkoja, auringon ja tuulen kosketuksissa iholla, oksien repäistessä vaatteita, joka puolelta kantautuvissa äänissä ja erilaisissa hajuissa. Karjalaisen (1998, 101) mukaan maisema mielikuvana on myös sidoksissa kulttuuriimme, tapoihimme, uskomuksiimme ja instituutioihin, joiden vaikutuspiirissä elämme. Esteettisesti koetussa ympäristössä yhdistyvät siis monipuolisesti paikan aistein havaittavat ominaisuudet tulkinnallisiin ominaisuuksiin. Kahdessa vastauksessa kymmenestä nuoret tuovatkin esille muitakin kuin visuaalis-esteettisen paikkakokemuksen: meren tuoksu, lokkien kirkuna, ”erityisen rakentamisen äänet” ja kellastuvat, tippuvat lehdet. Böhme (1995, 168172) ja Forss

(2007, 112-113) näkevät tällaiset paikan aistein havaittavat ominaisuudet lähtökohtina paikan tunnelman syntymiselle.

Paikkojen sosiaalinen ulottuvuus korostuu kysyttäessä millaisista paikoista nuoret eivät pidä. Seitsemän kymmenestä kokee epämiellyttäväksi paikat, joissa on ihmisiä liikaa ja/tai he ovat ikävänlaista sorttia ja käyttäytyvät ikävästi. Olja ei pidä kaupungin keskusaukiosta: ”sinne kerääntyy ikäviä ihmisiä, varsinkin juhlien aikoihin.” Antonkaan ei pidä keskusaukiosta koska siellä on hänestä ”liian likaista ja paljon ihmisiä”. Ksjusha on kolmas joka ei pidä keskustasta. Antonin tavoin hän ei pidä siitä, että siellä on paljon ihmisiä: ”En pidä väkijoukosta”.

Paikan sosiaalinen ulottuvuus sekoittuu nuorten puheessa paikan esteettis-fyysisiin ominaisuuksiin. Berleantin mukaan esteettinen paikan kokeminen onkin nimenomaan sosiaalista, ei vain yksityistä ja koska paikan kokemus on synesteettinen (esim. Forss 2007, 183, Berleant 1992, 27-28) ovat kaikki paikan eri kokemusulottuvuudet vuorovaikutuksessa myös paikan sensuaalis-emotionaalisen kokonaiskuvan kanssa. Forss (2007, 54, 103-104) muistuttaa, että esteettinen ympäristön kokeminen ja mielikuvamme siitä on aina myös tilannesidonnaista, kulttuurisidonnaista ja sosiaalista, ei vain yksityistä. Nuoret yhdistävät ikävän ja harmaan arkkitehtuurin, raunioituvat talot ja alueet roskineen ja pahoine hajuineen näissä ikävissä paikoissa aikaa viettäviin ihmisiin. Epämiellyttävä paikka tuntuu toisin sanoen tekevän ihmisistä ikäviä (tai tuovan paikalle ikäviä ihmisiä) ja toistepäin: ikävät ja huonosti käyttäytyvät ihmiset voivat tehdä hyvästäkin paikasta epämiellyttävän. Ihmiset tuovat paikkaan mukanaan myös vaaran ja pelon tunteet. Syrjäisissä ja pimeissä paikoissa viihtyvät ”epämääräisten” ihmisten lisäksi myös pelon tunnetta lisäävät (vihaiset) kulkukoirat.

Batontsho ei pidä nukkumalähiöistä eikä ”kerrostaloista ja niiden tylsästä harmaasta väristä. Siellä missä pienellä alueella on paljon ihmisiä, on aina likaista ja likaista ja meluisaa.” Batontsho ei myöskään pidä Alueesta nimeltä ”Rosta”, koska ”siellä on vaarallista liikkua iltaisin”. Sairaalan asuntoaluekaan ei ole kaikista kivin paikka, koska siellä on ”kapeita pikkuteitä ja korkeita, harmaita taloja. Kokoajan on meluisaa ja paljon autoja. Öisin huutavat varashälyttimet, on pakokaasuja, roskia ja pummeja.” Mashan mielestä puolestaan puistikko *Viiskulman* lähellä on hänestä epämiellyttävä,

”koska siellä on kokoajan paljon nuoria jotka juovat ja roskaavat lähellä penkkejä.” Kreker ei pidä alueista, joissa on ”raunioituneita tai keskenjääneitä taloja. Näissä paikoissa tulee pelon ja epämukavuuden tunne. Niissä asuu hyvin köyhiä ihmisiä ja kiukkuisia koiria”. Pop Gretsha kokee, että ikävät paikat löytyvät reitiltä, joka menee taidekoululta bussipysäkeille. Näissä paikoissa on hänen mukaansa ”synkkää, likaista, kulkukoiria ja paha haju.” Hänen mukaansa kaupungissa on myös paljon ikäviä pihoja. Oljan mielestä Leninskin alue ja Drushba (ystävyyys)- kaupan ympäristö ovat epämiellyttäviä ja huonosti rakennettuja alueita. Karla Libnehtan katu on Oljasta ikävä koska siellä asuu pummeja ja talot raunioituvat.

Luulen, että Batontshon, Mashan, Krekerin, Pop Gretshan ja Oljan kuvailemissa paikoissa on kysymys Forssin (2007) mainitsemista epäpaikoista, sellaisista, joissa ei tee mieli pysyä pidempään vaan joiden läpi tai ohi haluaa kulkea mahdollisimman nopeasti. Forss näkee epäpaikat yksiulotteisina ja latteina ympäristöinä, joihin ei voi orientoitua eikä samaistua, ne eivät ole selkeitä, eivätkä tue ihmisen sisäsyntyistä synesteettistä kokonaiskokemusta paikasta. (Forss 2007, 183.)

Nuoret osoittavat jälleen myös tyytymättömyytensä Murmanskin arkkitehtuuria kohtaan, esimerkiksi Nikan mielestä Murmanskissa on ylipäätään ”erittäin köyhä ja ruma arkkitehtuuri. Tästä syystä koko kaupunki näyttäytyy harmaana, minulle täällä ei ole erityisen ikäviä paikkoja, vaan ne ovat kaikki samanlaisia harmaita.” (Nika on lisännyt vastauksensa perään surunaaman). Olja2 ei pidä laitakaupungista, koska ”siellä on aina likaista, harmaita ja monotonisia taloja tai romahtavia puutaloja kaikki se sortaa.” Monet nuorista tuntevat Pietarin hyvin, ovat käyneet siellä ja herkästi tuntuvat vertaavan Murmanskia usein tähän Venäjän ”eurooppalaisimmaksi” mainittuun kaupunkiin ja sen poikkeuksellisenkin komeaan arkkitehtuuriin. Totta on, että arkkitehtuuri vaikuttaa sekä kaupungin luonteeseen että sen asukkaiden arkeen (Nyman 2004, 127). Nyman muistuttaa, että kaupunkilaisen elämä on paljolti arkkitehtuurin määrittämää ja ruumiimme kokee sen olemassaolon arvioiden jatkuvasti sen mielekkyyttä: me valitsemme (koemme viihtyisäksi) herkästi sellaisen ympäristön, johon ruumiimme vastaa hyvän olon tunteella. Kaupungin arkkitehtuuri muotoutuu siis tavallaan kehomme jatkeeksi, aivan kuten kotimme. Siksi ei ole

yhdentekevää, millainen arkkitehtuuri eli luonne kullakin kaupungilla on. (Nyman 2004, 128-129.)

Kaksi kymmenestä mainitsee ikävinä paikkoina suuret ostoskeskukset (esim. ostoskeskus ”OKEJ”): Masha ei pidä niistä, ”koska siellä on liian paljon ihmisiä ja ikävä väärennetyn elämän juhlan tunnelma”. Ivan on samaa mieltä isoista ”gybermarket” OKEJ:sta Mashan kanssa: ”Siellä on paljon Tadžikistanilaisia ja ihmiset näyttävät siltä, kuin heillä olisi kova kiire tehdä voittoa”. Masha ja Ivan eivät kumpikaan pidä myöskään yleisistä paikoista, joissa joutuu olemaan tekemisessä organisaatioiden kanssa. Esimerkkinä Ivan mainitsee taidemuseon, josta hän ei pidä, koska ”Vartijat vaativat, että annan reppuni. Akat vahtivat tarkasti, kuin seisovat korppikotkat.” (Tässä Ivan tarkoittaa ”akoilla” museon henkilökuntaa, eli vanhempia naisia, jotka Venäjällä tyypillisesti vahtivat näyttelytiloja). Ivan viittaa vastauksessaan myös muihin venäläisiin auktoriteetteihin ja yrityksiin, kuten Cberbankkiin (maan johtava pankki) ja paikkaan jossa hoidetaan passiasioita. Ivanin mukaan näissä paikoissa sinua kohdellaan kuin olisit ”toisen luokan kansalainen”.

Näitä nuorten edellä mainitsemia epäviihtyisiä paikkoja yhdistävät ihmiset: ostoskeskuksissa on liikaa ihmisiä ja koska niissä on niin paljon ihmisiä, voidaan niiden olettaa olevan suosittuja. Tällöin suosittua on myös näiden paikkojen edustama elämäntapa, joiden parissa Masha ja Ivan eivät välitä olla tekemisissä. Mashan ja Ivanin mainitsemat organisaatiot edustavat instituutioita jotka ylläpitävät tiettyjä sosiaalisia rakenteita. Forss (2007, 97-98) liittää arkkitehtuurin ja rakennukset osaksi tätä sosiaalista järjestystä rakentavaa systeemiä. Instituutiot ovat olemassa paikoissa rakennetun hierarkian varassa ja tätä hierarkiaa suojelevat symboliset rakennukset kuten taidemuseo, kauppakeskus, pankki, kauppojen ympäröimä keskusaukio omine statuksineen.

Työpajan ensimmäinen piirustustehtävä: Piirrä ja väritä Murmansk. Kuva: Hänninen, 2009.

5. 3. 4 Epämiellyttävät paikat animaatioineen

Työpajan ryhmätehtävävaiheessa nuoret vastasivat yhdessä kyselylomakkeisiin ja kuvailivat yhteistuumin epäviihtyisiksi ja viihtyisiksi kokemiaan paikkoja. Esittelen seuraavaksi nuorten valitsemit epäviihtyisät paikat, joissa he toteuttivat animaatiotehtävän. Kuvailen, mitä animaatioissa tapahtuu ja tiivistän, mitä nuoret kertovat työskentelyprosessista lopputuloksineen.

5. 3. 4. 1 Ajanviettokompleksi nakkeineen

Kun nuorten piti miettiä uudelleen ryhmissä mikä tekee paikasta viihtyisän tai epäviihtyisän, listasivat he pitkälti samoja seikkoja, joita yksilövastauksista kävi ilmi. Ryhmä *Jarmorka* (Ivan, Masha ja Nika) kertoi ainoastaan viihtyisästä paikasta: ”Paikka, joka antaa organismille mukavia asioita: melkein ilman ihmisiä,

mielenkiintoinen arkkitehtuuri viheralueineen ja mukava ilmapiiri (hajuineen) sekä kaunis näköala (panoraama).”

Jarmorka-ryhmäläisten yhteinen kokemus viihtyisästä paikasta on synesteettinen, viihtyisä paikka tarjoaa eri aisteille miellyttäviä asioita. Nuorten edellisiin yksilövastaus-lomakkeisiin verraten ei ole yllättävää, että ihmiset on poistettu viihtyisästä paikasta ”melkein kokonaan”. Jos yleensä ihmisiä on sankoin joukoin ympärillä, niin voi olla, että silloin viihtyisäksi paikaksi koetaan ympäristö, jossa on enemmän tilaa omalle henkilökohtaiselle tavalle olla olemassa. Jos kokee, että suurin osa ympärillä olevista ihmisistä edustavat hyvin toisenlaista tapaa elää ja käyttäytyä, niin silloin onkin varmasti turvallisempaa pelata varman päälle ja poistaa muut ihmiset katukuvasta lähes kokonaan. Muuten paikka ei tarjoa mahdollisuutta uudelle alulle eikä tilaa uudennaisille tulkinnoille tai tavoille olla olemassa, ei leikille eikä seikkailulle, narratiiviselle tilalle, eikä se jousta muuttuvien identiteettien tahtiin, joista Pääjoki (2004, 83), Sennett (1990, 196-197) ja Sartre (2000, 59) puhuvat.

Viheralueiden he kokivat parantavan viihtyisyyttä, kuten ympäristöpsykologisissa tutkimuksissa onkin todettu: Auran ym. (1997, 94, 99) mukaan luonto on monelle paikka johon mennään rauhoittumaan koska luonnonympäristö toimii ihmiselle keinona psyykkiseen itsesäätelyyn ja fyysiseen elpymiseen. Panoraama-maiseman ryhmän nuoret kokivat vastaavan kaunista maisemaa. Forssin (2007, 175) mukaan viihtyvyyden kannalta on tärkeää että tilassa voidaan hahmottaa suurikin objekti kokonaisuutena: siksi suuruuskin, kuten tässä panoraama-maisema voi olla miellyttävää. Ajattelen, että panoraama on visuaalisesti hallittavissa, paikan kokija on ylhäällä ja näkee laajalle (on turvassa), eikä valtaviin kerrostalojen juurella alhaalla kaupungissa. Murmansk on kaupunki, jota ympäröivät tunturit. Tuntureilta kaupunkia alaspäin katsottaessa voi varmaankin kokea olevansa vapaampi ja irti itse kaupungista, kokea kontrolloivansa edes hieman jotain, mitä muuten ei voi juurikaan hallita. Näin ollen voidaan ajatella, että kaikessa suuruudessaan panoraama-maisema on ihmisläheinen mittakaava (Arola-Anttila ym. 1982, 84), mutta ei ehkä kuitenkaan perinteisen arkinen, vaan pikemminkin juhlallinen. Ainakin Yi-Fu Tuanin (1974, 1516) mukaan arkipäiväisissä kokemuksissa hyvin pienet ja kovin suuret objektit, jäävät usein

havaitsematta. On helpompi huomata puut kuin lehdet ja toisaalta näemme tähdet mutta emme koko taivaan kantta.

Epäviihtyisäksi paikakseen Jarmorkalaiset valitsivat ajanviettokompleksin (puistoalue) lähellä Semenovskajan järveä, matkan varrella taidekoululta keskustaan. Ryhmäläisten mielestä ”siellä soitetaan huonoa musiikkia liian kovaa, haisee pahalta: sashlikilta (venäläinen lihanvarras), on humalaisia ihmisiä, paljon roskia ja leikataan puita”. Jarmorkalaisia inhottaa ennen kaikkea paikan ilmapiiri, vaarallista siellä ei heidän mielestään ole eikä kukaan olisi voinut tehdä heille pahaa. Heidän mielestään paikka itsessään on hyvä ja kaunis, ”fantasiapaikka”, jonka läheltä löytyy muun muassa kauniita laivoja. Yksi ryhmäläisistä muisteli kuinka hän lapsena kävi vanhempiensa kanssa kävelyillä tässä paikassa, puistossa lähellä kaupunkia, lammen rannalla, ja ”oli mukavaa”. Nyt ryhmäläisten mukaan ihmiset pilaavat paikan käyttäytymisellään: he juovat, roskaavat ja meluavat, lasten katsoessa ”tätä kaikkea vierestä”. Ryhmäläisten mukaan paikassa syödään myös primitiivistä ruokaa. Jarmorkalaiset haluaisivat ”uuden todellisuuden ilman roskaavia ihmisiä”.

Ryhmän vastauksesta käy mielestäni selvästi ilmi nuorten kokonaisvaltainen, moniaistinen suhteensa kyseiseen paikkaan. Itse asiassa paikassa itsessään ei tunnu varsinaisesti olevan olennaisesti vikaa, se on jopa yhden nuoren muistoissa hänen lapsuutensa paikka, jossa oli oikein mukavaa. Nyt paikan ovat kuitenkin ottaneet käyttöönsä ihmiset, jotka nuorten mielestä käyttäytyvät siellä huonosti: roskaavat, meluavat, syövät pahan hajuista ”primitiivistä” ruokaa, ovat humalassa. Paikkaa nykyään käyttävät ihmiset edustavat siis hyvin toisenlaista elämäntyyliä, kuin nämä nuoret. Sinänsä kauniin ja hyvän ”fantasiapaikan” nuorten mielestä pilaa siis sen sosiaalinen ulottuvuus. Sekä Forss (2007) että hänen paljon viittaamansa von Bonsdorff (2000, 1998) puhuvatkin paikoista nähdäkseni ennen kaikkea käyttäjiensä elämäntyylin, tapojen ja tarpeiden näyttämönä. Myös ympäristöpsykologi Marketta Kytän (2006, 44-47) mukaan paikan tarjoamat toimintamahdollisuudet ilmenevät sekä paikan tarjoamina fyysisinä puitteina, että sosiokonstruktiivisesti ja kulttuurisidonnaisesti. Forssin (2007, 96-97) mukaan paikan sosiaalisen ulottuvuuden muodostavat kaikki paikassa tapahtuvat yksityiset ja julkiset toiminnot

”arjen ruokaostoksista itsenäisyyspäivän paraateihin”, joita ei voi erottaa paikkakokemuksesta.

Nuorten mukaan heidän valitsemaansa paikka on suunniteltu nimenomaan ajanviettokompleksiksi ihmisiä varten, mutta nämä taideopiskelijat eivät siellä halua aikaansa viettää. Puisto ei onnistu olemaan kaikkien puisto, ja sen Nevanlinnan (1996, 217-218) mainitsema paikan historiallinen ulottuvuus on katkaistu: nuoret eivät pysty palaamaan lapsuutensa maisemaan ja muistelemaan kuinka leikkivät paikassa vanhempiensa kanssa. Ajanviettokompleksi on suunnittelijoidensa ja rakentajiensa näköinen, eivätkä heidän arvostuksensa kohtaa näitä nuoria. Tästä kompleksista löytyy myös pieni tivoli, mutta senkin tekniikka on kuulemma vaarallista koska laitteet pyörivät vuoden ympäri, talvellakin. Ryhmän jäsenten mielestä nämä ihmiset joita varten paikka on olemassa voisivat aivan yhtä hyvin olla missä tahansa muualla, ”aina he löytävät paikan”. Ryhmäläiset ovat pahoillaan, että kulttuurisille ihmisille on olemassa Murmanskissa niin vähän "lepopaikkoja" (ajanviettopaikkoja). Nuoret siis määrittelevät itsensä edustamaan toisenlaista elämäntyyliä, johon ilmeisesti liittyy vahvasti taide ja kulttuuri, pikemminkin kuin pelkkä humalahakuinen perustarpeiden tyydyttäminen.

Kun ryhmän oli aika mennä valitsemaansa epäviihtyisään paikkaan kuvaamaan animaatio, kävikin niin, että ihmiset, joiden hallussa paikka on, eivät nuorten kertoman perusteella tahtoneet päästää heitä sinne työskentelemään. Lopputulos oli se, ettei ryhmä voinut videoida animaatiotaan paikan päällä, vaan heidän täytyi siirtyä koulun tiloihin sitä tekemään valokuvan ja oman piirustuksensa pohjalta. Tämä selvästi synkensi heidän kokemustaan paikasta entisestään, koska heidän negatiivinen mielikuvansa paikasta sai vain vahvistusta: he eivät olleet tervetulleita tähän ajanviettokompleksiin, eivätkä he voineet tehdä siellä edes yhteistä taideprojektiaan. Pääjoki (2004, 83) näkee taidetoiminnan leikkinä, joka ei siis ollut tässä paikassa mahdollista.

Nuorten tekemässä animaatiossa nähdään ensin heidän ottamansa still-kuva paikasta. Kuvassa on betonia, tiiliä, ämpäri, sininen metallinen jäteastia, koukeroisia matalia puita, kiviä ja ruohoa. Kuvan vasemmasta laidasta ilmestyy pian mies (yksi ryhmän jäsenistä), jonka suuhun tulee kuvan oikealta laidalta tikun päässä nakkeja.

Seuraavaksi kuvaan tulee haarukka, joka ajaa ahneen oloisen miehen pois. Tämän jälkeen kuvan halki kulkee nakki, jonka haarukka ja veitsi viipaloivat. Sitten ne ryhtyvät viipaloimaan itse paikkaa (paperikuvaa) ja nakki yrittää leikkisästi olla mukana. Kun kuva paikasta on viipaloitu, irtopalat vaihdetaan nyt yksi kerrallaan haarukan ja veitsen toimesta uusiin kuvan palasiin, jotka ovat heidän omasta piirustuksestaan: ryhmä päätyi piirtämään paperille öljypastellein kirkkaan värisen kuvan epäviihtyisästä paikasta siten, kuinka se heille näyttäytyisi kauneimmillaan: pelkkä vihreä ja värikäs luonto ilman ajanviettokompleksia, se "fantasiapaikka".

Ryhmän jäsenten mielestä heidän mielikuvansa paikasta ei muuttunut työskentelyn myötä. Heidän mukaansa paikkaa ei voinut mitenkään muuttaa miellyttäväksi, "paitsi fantasiassa". Omien sanojensa mukaan he tiesivät millaiseen paikkaan menivät, "eikä siitä ainakaan parempaa tullut". Myöhemmissä yksilövastauksissaan (lomakkeet) Jarmorka-ryhmän jäsenet antavat kuitenkin ymmärtää, että saivat animaationsa avulla muutettua paikkaa. Yksi ryhmäläisistä kirjoittaa: "Työskentelymme jälkeen epämuikavasta paikasta tuli vähän viihtyisämpi, kauniimpi. Teimme siitä kirkkaamman värisen, siivosimme/poistimme kaiken, mikä meitä ärsytti." Nuoret saivat taidetoiminnan avulla muutettua paikkaa "leikisti", mutta todellinen paikkakokemus ei muuttunut, koska uutta fyysistä kokemusta paikassa ei päässyt syntymään eivätkä he animaation keinoin pystyneet muuttamaan paikan sosiaalista luonnetta tai järjestystä.

Nämä nuoret eivät päässeet siis muuttamaan kokemustaan paikasta, koska paikan sosiaalinen järjestys (Forss 2007, 97-98.) esti sen. Paikka, tai pikemminkin sen sosiaaliset suhteet eli paikan käyttäjät, eivät sallineet mahdollisuutta taidetoiminnalle ja leikille, jonka avulla Pääjoen (2004, 83) mukaan voisi kokemuksia tulkita uudelleen ja synnyttää jotain uutta identiteettiä uudistaen. Pääjoki on käsitellyt taiteen leikkiä yksilön elämäntarinoiden rakentamisen tilana, joka on samalla myös yhteisöllistä. Leikki edellyttää hänen mukaansa jakamista ja on turvallinen liittymisen mahdollistava saareke. Hänen mukaansa elämäntarinat muodostuvat kun yksilökokemukset kohtaavat yhteiset tarinat (2004, 85). Gadamer (1985, 102), johon Pääjoki paljon viittaa, näkee taiteellisen toiminnan tilana, jossa elämän tuottamia tarinoita ja kokemuksia voidaan tulkita yhä uudestaan. Gadamerin mukaan leikin myötä aiemmat tulkinnat muuttuvat eikä leikkijä ole sen jälkeen enää aivan sama ihminen: taiteen leikki tuottaa iloa tunnistaessamme muutoksen itsessämme.

Taidetoiminta voi siis mahdollistaa muutoksen, jota tässä tapauksessa ei tapahtunut. Voidaan todeta, että vanha kokemus jopa syveni, koska leikkiminen oli mahdotonta. Paikka ei suostu neuvottelemaan nuorten kanssa, se joko pakottaa sisäänsä tai sulkee ulkopuolelleen, joten Pääjoen (2004, 79) mainitsemaa yhteisön mahdollisuutta ei synny.

Forss (2007, 97-98) puhuu arkkitehtuurista ja rakennuksista paikan sosiaalisen järjestyksen määrittäjinä. Nuorten valitsema ajanviettokompleksi on rakennettu varta vasten ihmisten vapaa-ajan lepopaikaksi, mutta se ei onnistu palvelemaan näiden nuorten tarpeita ja elämäntyyliä. Animaation perusteella näyttää siltä, että nuoret haluaisivat purkaa paikan niin sanotusti "atomeiksi" ja saattaa sen uudelleen luonnontilaan, tai ainakin sellaiseksi jollaisena he sen muistavat lapsuudestaan. Näille ryhmän nuorille ajanviettokompleksi herättämät muistot ja mielikuvat (Stenros 1995, 20) eivät vastaa paikan todellisuutta, minkä seurauksena he kokevat pettymyksen tunteen, joka ennestään syvenee, kun he eivät pääse edes kokeilemaan, voisiko sitä muuttaa. Nuorten paikkakokemuksessa korostuu siis paikan sosiaalinen ulottuvuus, jolloin sen muut ominaisuudet eivät katoa, mutta haalistuvat, koska nuoret eivät niistä (paikan kauneus) pääse itse osallisiksi. Forssin (2007, 101) määrittämät paikan aistein havaittavat ominaisuudet jäävät siis taka-alalle, paikan tulkinnallisten ominaisuuksien, erityisesti sosiaalis-toiminnallisen paikan, korostuessa (ks. kuvio, s. 40).

5. 3. 4. 2 Vanha puutaloalue ulkokuuseineen

Jarga-ryhmän (Batontsho, Kreker, Ksjusha ja Olja) mielestä viihtyisä paikka on ”hiljainen, rauhallinen paikka, jossa ei ole kovia ääniä”. Jarmorkalaisten lailla he pitävät viihtyisänä paikkaa jossa on kaunis näköala ja luontoa. Esimerkiksi viihtyisästä paikasta he valitsivat siistin, hiljaisen ja rauhallisen kerrostaloalueen pihan, jonka näkymä kantautuu kauas tuntuille (vrt. panoraama-maisema/ Jarmorka-ryhmä).

Epäviihtyisässä paikassa Jargalaisten mukaan sen sijaan on liikaista, meluisaa, tukahduttavaa, hätäisää, paljon ihmisiä ja autoja. Jargalaiset valitsivat ikäväksi paikaksi taidekoulun lähistöltä löytyneen vanhojen puutalojen pihapiirin. Heitä inhotti paikassa ennen kaikkea sen hajut, ulkokuusein ja valtoimenaan lojuneet roskat (pihan laidalla oli ikään kuin pieni kaatopaikka). Ryhmäläisten mukaan paikassa ei voi oikein

asua, talotkin ovat ”niin vanhoja, huonossa kunnossa ja helposti palavia”, vesi haetaan ulkoa, ja kadulta kuuluu paljon melua. Taloissa kuitenkin heidän mukaansa asutaan.

Sekä Jarmorka-ryhmäläisten että Jargalaisten vastauksissa toistuu kokemus, että epäviihtyisän paikasta tekevät roskat. Arola-Anttila ym. (1982, 89) mukaan roskaantuminen rumentaa ympäristöämme ja vähentää siinä viihtymistä. Venäjällä kokemukseni mukaan jätehuolto ei toimi yhtä tehokkaasti kuin Suomessa, sekä kaupungin syrjäseudut että luontopaikat voivat olla täynnä roskaa: ihmiset ikään kuin tekevät omia pieniä kaatopaikkojaan minne sattuu. Jargalaisten valitsema paikka on hyvä esimerkki tällaisesta tilasta, jossa asuu luultavasti vähävaraisia ihmisiä, eikä jätehuoltoa ole hoidettu senkään vertaa kuin kerrostaloalueilla. Kaiken kaikkiaan työpajan aikana nuoret mainitsivat huomattavan usein erilaiset hajut ja kuten tässäkin paikassa, ikävät hajut koettiin luotaantyöntäväksi paikan elementiksi. Myös roskat lisäävät ympäristön hajuhaittoja, ulkokuuussista varmasti puhumattakaan.

Paikassa oli Jargalaisten mukaan myös vaarallista pimeällä koska siellä ei ole valaistusta. Vaarallisen paikasta tekevät esimerkiksi kodittomat koirat ja humalaiset ihmiset. Ryhmäläisistä oli myös ikävää, kun ihmiset rupesivat kyselemään, mitä he paikassa oikein tekivät aloittaessaan siellä taidetoimintaansa. Jargalaisten mielestä paikan läpi tai ohi voi kyllä kulkea, mutta sinne oli inhottava jäädä pidemmäksi aikaa. Vaikka siellä voisikin viettää pidemmän tovin, niin siellä ei heidän mielestään kuitenkaan olisi hyvä asua. Jargalaisten mielestä luonto oli siellä toki kaunis, mutta "se ei auta perimmäisiin ongelmiin".

Animaatiossaan Jargalaiset rajasivat epämiellyttävä paikan siten, että kuvaan jäivät vanhat puutalot, auto, heinikkoa ja taivasta. He siis muuttivat paikkaa leikkaamalla siitä ulkokuuussin ja roskakasan kokonaan pois. Ensimmäiseksi animaatiossa kuvaruudun vasempaan ylänurkkaan ilmestyy keltainen aurinko, ja siinä se pysyy koko animaation ajan. Muita ryhmäläisten käyttämiä animaatiohahmoja ovat: värikäs sateenkaari, iloisen väriset geometriset kuviot, kuten punainen kolmio, monivärinen neliö ja tietokonepelihahmo *Pakmania* muistuttava keltainen kartonkinukke. Animaation tempo on nopea, ja hahmot ovat kokoajan leikkisässä liikkeessä, aivan

kuin piilosilla keskenään. Hahmot menevät ylösalaisin ja pyörivät ympäriinsä. Lopuksi siniset aallot nousevat kuvaruudun alaosasta ylöspäin peittäen hiljalleen pihanäkymän.

Jarga-ryhmä valmistelee "nukkeja" animaatiotaan varten. Kuva: Hänninen, 2009

Ryhmä rakensi animaatiota varten "nukkeja", joissa he käyttivät kirkkaita perusvärejä ja -muotoja, mutta eivät keskittyneet ympäristössä olevan arkkitehtuurin muokkaamiseen tai piilottamiseen niiden avulla. Sanojensa mukaan he halusivat nähdä paikan "lasten silmin", ja suhtautua epämiellyttävän tilaan niin kuin lapset heidän mielestään todennäköisesti tekisivät. Nukkien funktiona heidän animaatiossaan olikin seikkailla ja

leikkiä tilassa omia iloisia piilo- yms. leikkejään. Lasten leikkien avulla he kokivat tekevänsä epämiellyttävästä paikasta mielenkiintoisen. Jargalaisten mielestä lapset haluavatkin viettää aikaa nimenomaan vähän pelottavissa ja jännittävissä paikoissa, joten he pyrkivät tekemään paikasta lapsille hauskan ja jännittävän käyttämällä paljon kirkkaita värejä ja hahmoja jotka olivat kokoajan leikinomaisessa liikkeessä. Pääjoen (2004, 83) mukaan taiteen tekeminen onkin leikkiä ja avoin tila, jossa yhteisen ja jaetun uuden todellisuuden kautta voidaan vanhoja kokemuksia uusintaa uusin silmin

ja uusin tulkinnoin, ikään kuin vailla pysyvää identiteettiä. Toiminnan kautta leikissä yhdistetään muistot, elämäntarinat ja taide. Jargalaiset siis nähdäkseni uusivat paikan sosiaalisen luonteen: luovat toisenlaisia tapoja olla paikassa, antavat sille erilaisen tarinan ja luovat sinne uudenlaisen mahdollisen todellisuuden.

Jargalaisten mielestä heidän ikävässä paikassaan parasta oli sen “retromainen henki”, “dynaamisuus ja kontrastisuus”. Siellä oli heidän mielestä myös kaunista omalla tavallaan, “visuaalisesti”. Ryhmäläisten mielestä heidän animaatioissaan paikka näyttäytyi erityisen kauniina auringon paisteen ansiosta joka teki väreistä kirkkaampia. Jargalaiset painottivatkin vielä, että paikka itsessään on ehkä ikävä, mutta visuaalisesti se on kaunis. Heidän mielestään paikasta tuli "vahingossa kiva ja hauska", “hilpeämpi”, “viihtyisämpi” ja “mielenkiintoisempi”. Jargalaiset kokivat onnistuneensa työskentelyssään ja heistä oli hauskaa tehdä töitä: “Epämukavan paikan voi muuttaa, jos muuttaa värin, muodon. Tuo jotain uutta.” (Batontsho). Olja muotoilee: “Jokainen paikka on omalla tavallaan kodikas”. Ryhmän jäsenet sanoivat muistavansa paikan ja muistelevansa sitä ilolla ohi kulkiessaan: “Nyt se paikka on minulle hyvien tunteiden muistojen ympäröimä!”

Kun Jargalaiset pohtivat miellyttävän ja epämiellyttävän paikkansa olemusta vielä uudemman kerran, totesivat he, että itse asiassa heidän valitsemansa esimerkki hyvästä ja miellyttävästä paikasta oli toki rauhallisempi ja asuttavampi, mutta “ei niin mielenkiintoinen ja kontrastinen kuin epämiellyttävä paikka” (Kreker). Kun kysyin, olisivatko he valinneet saman epämiellyttävän paikan jos olisivat tiedneet, että siellä pitää myös työskennellä, niin kuulemma olisivat. Olja kertoo: “Ymmärsin, että paikka on tarpeeksi viihtyisä, epätavallinen, mutta asua siellä en haluaisi”. Toisaalta he vielä lisäsivät että paikassa voisi kyllä asua mikäli siellä tehtäisiin kunnon remontti.

Jargalaisten kokemus paikasta muuttui positiivisemmaksi taidetoiminnan myötä. He saivat leikkiä paikassa ja leikin avulla unohtaa hetkeksi ennakkoluulonsa ja pelkonsa paikkaa kohtaan. Sen lisäksi, että Forssin määrittelemät paikan aistein havaittavat ominaisuudet (ks. kuvio, s. 40) olivat taidetoiminnan aikana miellyttävät (auringon paiste, kauniit värit), myös paikan tunnelma muuttui toiminnan (leikki, seikkailu) myötä. Forssin (2007, 155-156) mukaan merkittävässä ja miellyttävässä paikassa sen osatekijät ovat dynaamisessa vuorovaikutuksessa keskenään. Ryhmä ottaakin paikan

haltuun ja heidän animaatiohahmonsensa (nuket) näyttävät olevan siellä kuin kotonaan. Animaatio saa vanhan paikan parhaat puolet esille, se näyttää Houghia mukaillen “kasvavan suoraan maisemasta”: paikan yksinkertaiset ja johdonmukaiset muodot sekä paikallisten materiaalien (puu) käytön voi nähdä seurauksena asukkaiden nopeasta tarpeesta ratkaista suojan ja turvallisuuden ongelmat (Hough 1990, 18).

Näyttää siltä, että ensin epämiellyttäväksi koetusta, mielestäni tietynlaisesta epäpaikasta, urbaanien periferioiden ongelmapaikasta ja unohdetusta joutomaasta, joista myös Forss (2007, 155-156) ja Gregotti (1996, 77-82) puhuvat, kuoriutui täydellinen esimerkki epätäydellisestä paikasta, joka kaikessa keskeneräisyydessään tulee mahdollistaneeksi lapsenomaisen seikkailun (Pelkonen 2001, 49-51), vaikka paikka saattaisikin ensin jopa pelottaa. Relphin mukaan paikan epätäydellisyys kuvastaa siinä olevaa elämää, joka ilmenee rationaalista täydellisyyttä vastustavina tapoina, kuten käsintehtyinä kyltteinä ja väärin parkkeerattuina autoina, joita Venäjä on kokemukseni mukaan täynnä. Relphin mukaan näiden epätäydellisyyksien ei saisi kuitenkaan antaa johtaa täyteen kaaokseen, jotta kokemus paikasta säilyy positiivisena. (Relph 1993, 37.) Nuorten valitsema paikka ei näytä kärsivän Forssin (2007, 189) mainitsemasta vakavamielisestä epätäydellisyyden kieltämisestä ja liiallisesta kliinisestä suunnittelusta. Tämä ympäristö ei ole pelkkä muiden jo loppuun asti määrittelemä hyödyke vaan jännittävä lapsuuden leikkien näyttämö.

Jargalaisten valitsemassa ja työstämässä paikassa näytti prosessin aikana korostuvan sen fyysinen ulottuvuus moniaistisine kokemuksineen, enemmän kuin sosiaalinen ulottuvuus, joka tosin on sekin paikassa läsnä ulkohuuseina ja jätekasoina, joita paikan käyttäjät pitävät yllä. Paikka on minusta hyvä esimerkki Forssin mainitsemasta monimuotoisesta paikasta, johon voi orientoitua ja samaistua synesteettisen kokonaiskokemuksen myötä (Forss 2007, 183) ja jossa kokemus joustaa herkästi sen mukaan, kuinka paikan eri tekijät (sosiaaliset, fyysiset ja tunnelmalliset) elementteineen (aistihavainnot, mielikuvat, kohtaamiset) muuttuvat. Forssin mukaan fenomenologisesta näkökulmasta katsottuna paikka onkin aina kompleksinen, monimuotoinen ja jatkuvassa prosessissa, johon vaikuttavat sekä paikan aistein havaittavat ominaisuudet (fyysinen paikka) että sen tulkinnalliset ominaisuudet (sosiaalinen ja tunnelmallinen, mielikuvien, muistojen ja odotusten paikka). Forssin

mukaan paikka on aina "elävä kokonaisuus eikä pelkkä tapahtumien kulissi" (2007, 78). (vrt. sosiaalinen paikka, paikkakokemuksen A-B-C, s. 126.)

Jarga-ryhmä kuvaa animaatiota epämiellyttävässä paikassaan. Kuva: Hänninen, 2009.

5. 3. 4. 3 Vanha puutaloalue pummeineen

Ryhmä *Tshetirie* (Olja2, Anton ja Pop Gretsha) kokevat viihtyisäksi paikan joka on luonnon (ja veden) läheisyydessä mutta josta löytyy myös epätavallisia objekteja ja rakentamista. Esimerkiksi viihtyisästä paikasta he valitsivat vanhan talon vihreine puistikkoineen. Ryhmän mielestä ikävä paikka on sellainen, missä haisee pahalta ja on paljon roskia, esimerkiksi kaatopaikka.

Tshetirie lähti tehtävän aikana kauemmaksi koululta, melkein kaupungin keskustaakaan saakka. Sieltä he löysivät sekä miellyttävän että epämiellyttävän paikan. Heidän yhteisesti hyvin epäviihtyisäksi kokemansa alue osoittautui pullojenkeräyspisteeksi, minne ihmiset voivat tuoda tyhjiä lasipulloja, ja vastineeksi saada joitakin kopeekoita. Nuorten mukaan etenkin kodittomat ihmiset eli ”pummit” kokoontuvat kyseisen ”kioskin” luona pullokassiansa kanssa. Ryhmäläiset kokivat paikan pelottavaksi ja

siellä sijaitsevat talot vaarallisiksi koska ne ovat romahtamispisteessä. Vaara piili kuulemma myös paikan käyttäjissä: pummeissa ja kodittomissa koirissa. Lisäksi heitä inhotti paikan hajut ja tunnelma. Heidän valokuvaamassaan vaaleanpunaisessa talossa sijaitsi ainoastaan pullojenkeräyspiste, mutta esimerkiksi vastapäisessä talossa oli asukkaitakin. Paikassa ei ollut valaistusta, joten siellä oli pimeää iltaisin ja öisin.

Jarmorka-ryhmän tavoin myös tämä ryhmä joutui paikkansa kanssa vaikeuksiin heti työskentelynsä alussa. Nuorista ikävintä oli, kun paikka-analyysia paikassa tehdessään pummit ottivat heihin kontaktia, pyysivät rahaa ja kyselivät kaikenlaista. Koiratkin tulivat mutta ”juoksivat sitten pois”. Ryhmäläiset olivat aika peloissaan ja olisivat jopa halunneet vaihtaa koko paikan. Keskustelimme yhdessä tilanteesta ja he päättivät lopulta tehdä animaation jo valitsemassaan paikassa, mutta teimme yhdessä varasuunnitelmia siitä kuinka he voisivat tukalan paikan tullen esimerkiksi editoida videon Jarmorka-ryhmän tavoin vaikkapa värikartonkiin, jonka päällä he voisivat jatkaa animaatiokerronnan loppuun koulun sisätiloissa. Ryhmäläiset päättivät käyttää ”turvaelementtinään” animaation kuvauksissa mustaa jätösäkkiä, jonka taakse saattoi tarpeen tullen piiloutua ja jonka sisään he piilottivat arvokkaan videokameran.

Animaation alussa lähikuvassa näkyy paikka: Vaaleanpunainen talo, pummeja (pullojen palauttajia) ja puluja. Sitten kuva loittonee, kuvaan tulee musta jätösäkki, jota rypistellään ja muokataan. Tämän jälkeen paikan läpi leijailee kuva kehystetystä ja lippalakkipäisestä, viiksekkästä Mona Lisasta. Jätösäkki poistuu ja Mona Lisa – kuva näkyy lähikuvassa, jonka jälkeen se liitelee pois. Tällä välin pummeja on poistunut paikalta: nyt niitä on vain muutama jäljellä. Kuvaan lehahtaa värikkäitä paperilappuja ja tämän jälkeen paikalle ilmestyy neljä värikästä ja hullunkurista hahmoa. Niillä on hassut silmät, osa katsoo hullunkurisesti kieroon. Ne katsovat paikalla yhä olevaa Mona Lisaa. Animaatio loppuu kuvaan, jossa kaksi hullunkurisista kartonkihahmoista istuu hylätyssä autonromussa.

Jälkikäteen nuoret ajattelivat että parasta paikassa oli sen sijainti: se oli lähellä keskustaa ja joukkoliikennettä ja lisäksi paikassa oli korkeita ja kauniita puita. Itse asiassa alue olisi heistä jopa hyvä paikka asua, mikäli siellä olisi asuttavia taloja. Ryhmän jäsenet pyrkivät omien sanojensa mukaan tekemään paikasta animaatioissa

huumorin avulla hullunkurisen ja tämän menetelmän kautta he voivat myös nähdä paikan nyt toisin: ”Ehkä.” Siinä missä kaikki Jargalaiset kokivat paikan muuttuneen selvästi positiivisemmaksi ja Jarmorkalaiset juuri niin ikäväksi kuin paikka todellisuudessa olikin, niin Tshetirie-ryhmän kokemus paikasta taidetoiminnan jälkeen näytti jäävän ristiriitaisemmaksi. Onneksi olin kysynyt nuorilta kyselylomakkeissa vastausta suhteessa paikkaan liittyvään muutokseen kolmella eri tavalla (ks. liite/kyselylomakkeet; kysymykset 9, 10 ja 11, s. 143), koska nuoret vastasivat hyvin eri tavalla riippuen tarkasta kysymyksenasettelusta:

“Miltä sinusta vaikuttaa, onnistuitteko muuttamaan ikävää paikkaa? Tuliko siitä viihtyisämpi ja mukavampi? Perustele ja kirjoita.” – kysymykseen vastattiin positiivisemmin. Olgan mukaan: "Onnistuimme tekemään paikasta hauskan ja hullunkurisen ja tutustua paikallisen väestön kanssa". Myös Antonin mielestä paikka on nyt taidetoiminnan jälkeen toisenlainen: "Kyllä, siitä tuli hullunkurisempi." Pop Gretsha näkee tilanteen toisin, hänen mielestään he eivät onnistuneet muuttamaan paikkaa viihtyisämmäksi. Toisaalta, kysyttäessä: **“Miltä sinusta vaikuttaa, ikävä paikka, “onko se vieläkin ikävä? Perustele!”** Anton vastaa: “Kyllä. Siellä on aina sellaista”. Anton ei perustele vastaustaan, joten on vaikea sanoa, miksi se hänen mielestään jäi ikäväksi. Olgankin mielestä “Paikka jäi ikäväksi hajujen ja pakkasen takia”, vaikka aiemmassa vastauksessaan hän antaa ymmärtää, että paikasta tuli hauskempi. Kysymykseen **“Muuttuiko sinun mielikuvasi ikävästä paikasta työpaikan aikana? Jos, niin miten?”** Pop Gretsha ja Anton vastaavat ykskantaan: “Ei”, kun Olgan mielestä jälleen: "Paikasta tuli iloisempi”.

Tässäkin paikassa korostuvat paikan ominaisuuksista nimenomaan paikan sosiaalisen ulottuvuuden tekijät (Forss 2007, 96-97) ja ne menevät paikan aistein havaittavien ominaisuuksien (kuvio, s. 40), edelle: aivan niin olennaista ei ole enää paikan sijainti tai se miltä siellä näyttää tai haisee, vaan se, ketkä paikkaa käyttävät ja ovatko he kenties vaarallisia. Aivan kuten Jarmorka-ryhmän ajanviettokompleksin olivat vallanneet ihmiset, jotka edustivat toisenlaista arvomaailmaa kuin nuoret, myös Tshetirie-ryhmän valitseman epämiellyttävän ja epäviihtyisesän paikan käyttäjät edustivat toisenlaista sosiaalista statusta kuin ryhmäläiset itse.

Von Bonsdorffin (2000, 31) ajatuksiin nojautuen Forss (2007, 96) onkin tähdentänyt, että paikasta erottamaton kulttuurinen ja sosiaalinen ulottuvuus perustuu nimenomaan asumisen toimintoihin, joita tapahtuu kodin ja pihapiirin lisäksi myös julkisissa tiloissa: asumisen kautta ihmiset rakentavat ja muokkaavat paikkojaan oman näköisikseen ja oloisikseen. Siksi sellainen paikka, jossa Kytän (2006, 44-47) kuvaamat paikan tarjoumat antavat nuorten nimeämille "pummeille" hyvän mahdollisuuden hankkia pientä taskurahaa ja tavata tuttuja, voi olla nuorten mielestä pelottava. Nuoret eivät tunne niitä käytäntöjä, toimintoja ja mahdollisia sääntöjä, joita paikan käyttämiseen liittyy: se on jonkun muun paikka, aivan kuten Jarmorkaryhmän ajanviettokompleksikin on paikka sen vakiintuneille käyttäjille.

Tällainen paikkojen homogenisoituminen tietyn väestöryhmän käyttämäksi ja muista käyttäjistä sosiaalisesti eristetyksi alueeksi voitaisiin estää tai ainakin siihen voitaisiin vaikuttaa Forssin (2007, 185-186) mukaan kaupunkisuunnittelulla: toimivaan ja monimuotoiseen kaupunkiin kuuluvat myös jännitteet, mutta erilaisten ihmisten kohtaamiset tulisi jollain tapaa mahdollistaa. Erilaisten toimintojen ja sosiaalisten ryhmien limittyminen ja lomittuminen sekä maantieteellisesti että vuorokaudellisen käyttöaikansa suhteen lisää myös alueiden turvallisuutta (Marti Kunnasvuori 1999, 77-78) ja parantaa viihtyisyyttä (von Bonsdorffin 2000, 32).

Olgankin mielestä paikassa tapahtui positiivinen muutos sen ansiosta että he tutustuivat paikallisiin.

Koska en tutkijana ole pelkästään kyselylomakkeiden varassa vaan olen ollut mukana taidetoiminnassa ja havainnoinut tapahtumia ja tunteita uskallan tulkita ryhmän toimintaa ja väittää, että Jargalaisten kokemus paikasta muuttui kyselylomakevastauksista huolimatta kaiken kaikkiaan jonkin verran positiivisemmaksi. Alkuvaikeudet voitettuaan ryhmä uskalsi ja pystyi työskentelemään paikassa, toisin kuin Jarmorka-ryhmä ja he jopa tutustuivat paikan käyttäjiin. Mitään ikävää animaation kuvauksissa ei myöskään päässyt tapahtumaan. Myös tämän ryhmän tekemässä animaatiossa korostuu leikki ja fantasia (ks. Pääjoki 2004, 83). Ryhmän käyttämät nuket ovat iloisen värisiä ja hassuja hahmoja, joiden avulla ryhmäläiset ottivat nähdäkseen paikan arkeen etäisyyttä. Myös Mona

Lisahahmo nosti paikan ikään kuin arjen yläpuolelle, kulttuurin ja nuorten omien intressien pariin. Nuoret siis loivat animaation avulla paikkaan itse niitä tarjountia (Kyttä 2006, Kyttä & Kahila 2006), jotka he kokivat sieltä puuttuvan.

Tshetirie-ryhmän leikki ei ottanut tilaa fyysisesti aivan yhtä laajasti haltuun kuin Jargaryhmä, joiden seikkailunomainen leikki tapahtui paikassa sen laidasta laitaan ja muistutti kuurupiiloa. Itse asiassa Kyttän (2006, 46) mukaan piiloleikkejä rakastavat lapset harjoittelevat ympäristön havaitsemista paikan toisten käyttäjien "tarjoumasilmälasiensa" läpi: he oppivat piiloutumaan paikkoihin, jotka eivät tarjoutu suoraan havaittaviksi ja pyrkivät löytämään paikasta uusia mahdollisuuksia. Kun Jarmorka-ryhmälle uusien toimintamahdollisuuksien löytäminen paikassa oli mahdollista vain fantasiassa, Tshetirie-ryhmä yritti paikan päällä parhaansa. Siinä missä lapset eivät osaa suojautua ympäristönsä vaaroilta ilman vanhempien ennakkointia, nämä nuoret halusivat varmistaa selustansa suojaamalla itsensä, he siis välttivät riskinottoa vieraassa paikassa. Uskon, että tämä johtui paikan sosiaalisesta järjestyksestä (Forss 2007, 97-98): ryhmäläiset pelkäsivät paikan käyttäjiä ("pummeja") ja kodittomia koiria niin paljon, että halusivat työskennellä kauempana. Paikan sosiaalinen ulottuvuus siis korostui siinä määrin, että se siirsi ryhmän fyysisesti työskentelemään paikassa tiettyyn, turvalliseksi koettuun kohtaan.

5. 3. 5 Mukavampi Murmansk

Työpajan lopuksi keräsin nuorilta palautetta kyselylomakkeilla ja kysyin, kuinka mielekkääksi he kokevat omat vaikuttamismahdollisuutensa kotikaupunkiinsa. Kysyin myös, millainen olisi nuorten "Unelmien Murmansk". Unelmiensa Murmanskin he saivat myös piirtää vahakynin paperille. Vastauksista käy ilmi, kuinka moniaistisesti nuoret taidetoiminnan jälkeen kaupunkinsa haluaisivat kokea. Paikan sosiaalinen ulottuvuus jää näissä vastauksissa pienemmälle huomiolle paikan aistein havaittavien, fyysisten ominaisuuksien korostuessa, aivan kuten työpajan alussakin, ennen taidetoiminnan aloittamista. Ehkä mielikuvien paikat ovat aina hieman toisenlaisia kuin paikat käytännössä tai ehkä nuoret ajattelevat, että heidän Unelmiensa Murmanskissaan olisi niin värikäs ja monipuolinen arkkitehtuuri, hyvä sää, iloinen

tunnelma, mukavia tapahtumia ja kulttuurielämää sekä harmoninen paikan henki, ettei siellä olisi enää sosiaalisia ongelmia (vrt. kuvio, s. 40.)

Kyselylomakkeen perusteella nuorista yhdeksän kymmenestä haluaisi olla vaikuttamassa omaan kaupunkiinsa. Ainoastaan yksi ei välitä vaikuttaa ja haluaa mieluummin muuttaa pois. Ivan haluaa vaikuttaa koska uskoo, että hänen henkilökohtaisen osallistumisensa kautta kaupungista voisi tulla parempi. Pop Gretsha (Tshetirie) haluaa vaikuttaa esimerkiksi kehittämällä katutaidetta. Masha (Jarmorka) ajattelee, että vaikuttaminen on välttämätöntä, jotta yhdessä voitaisiin luoda kaupunki jossa on hyvä olla. Olja2 (Tshetirie) haluaisi vaikuttaa muttei tiedä miten. Hänen ystävänsä järjestävät tapahtumia miltei jokaisena viikonloppuna, ja ne ovat osoittautuneet menestyksekkäiksi. Batontsho (Jarga) kirjoittaa: ”Haluan vaikuttaa. Haluan tehdä kaupungin kirkkaammaksi ja mielenkiintoisemmaksi. Viihtyisämmäksi. En sellaiseksi harmaaksi.” Kreker (Jarga) haluaisi lisätä kaupunkiin värejä ja viheriöitä sekä wc:itä yleiseen käyttöön.

Kysyttäessä, mikä on kaikista tärkeintä mitä nuoret haluaisivat muuttaa Murmanskia, kuusi kymmenestä korosti arkkitehtuuria. Vain kaksi kymmenestä kiinnitti huomiota sosiaaliseen tilanteeseen ja ihmisten käyttäytymisen muuttamiseen: Pop Gretsha haluaisi muuttaa kaupungin ”värit ja ihmiset sekä ympäristön suojelun”, mutta myös ”Kitkeä vaikeat sosiaaliset ongelmat, likaisuuden ja sekasorron (rappion).” Ivan (Jarmorka) haluaisi muuttaa talojen tyylin ja liikenteen. Lisäksi hänestä ”olisi hyvä muuttaa ihmisten mielipidettä siitä, miltä kaupungin pitäisi näyttää. Ja ylipäättään itse suhdetta ympäröivän maailman ulkoilmeeseen.”

Unelmien Murmansk näyttäytyy nuorille monipuolisempana kuin nykyinen. Masha näkee arkkitehtuurin vaikutuksen ihmisten mielialaan. Hän haluaisi muuttaa kaupungin ulkoasun: ”Nyt harmaa, tavallinen arkkitehtuuri, ei ollenkaan veistoksia kaduilla, yhdentyypinen suunnittelu. Kaupungin ulkoasu on tärkeä ihmisten mielialan kannalta, koska Murmansk ei näe aurinkoa puoleen vuoteen, kirkkaat värit ovat tärkeitä huomion herättäjiä.” Myös Batontsho haluaisi ”lisää värejä, muistomerkkejä, leikkipuistoja, uudenmuotoisia taloja, rantakadullisen ulkomuodon kaupungille. Enemmän viheriöitä ja puistoja.” Krekerkin haluaisi muuttaa kerrostalojen harmaan

värien. Nikan mielestä arkkitehtuurin muuttaminen on tärkeintä koska se on ”kaupungin kasvot”. Anton (Tshetirie) haluaisi muuttaa arkkitehtuurin siten, että Murmansiin rakennettaisiin nykyaikaisia taloja. Anton lisää: ”Kaikille asukkaille tasavertainen kulttuuritarjonta (aktiivinen kulttuuristen ohjelmien kehittäminen). Kaiken kaikkiaan kolme kymmenestä haluaisi lisää ajanviettomahdollisuuksia ja lisätä kulttuuritarjontaa. Viheriöitä ja puistoja kaipaa lisää kaksi vastaajaa. Kaiken kaikkiaan kaupungin siisteys puhututtaa. Olja2 kirjoittaa: ”Haluaisin, että kaupunki olisi siistimpi, että olisi enemmän kulttuuripaikkoja ja -tarjontaa, ihmisten parempaan elintasaan.”

Kaikki kymmenen mainitsevat unelmiensa Murmanskin paikkana, josta löytyy luontoa (luonnon ääniä, kuten lehtien, puiden, meren ja tuulen huminaa, lintujen laulua, lokkien kirkunaa, kirkasta vihreää, paljon puistoja ja puita, kasvillisuutta, kukkia, ruohon ja tuoreen tuoksu). Lisäksi sää unelmien Murmanskissa on lämmin ja valoisa. Luontoelementit olivat usein kesään viittaavia ja kesähän on Murmanskissa hyvin lyhyt. Voi olla, että kaupunkilaiset kovasti kaipaavat nimenomaan kesää, joten se tulee mukaan unelmakuvaankin. Ainoastaan yhden vastaajan unelmien Murmansk oli talvinen (”lumen narina”). Suurimmalle osalle (7/10) unelmien Murmansk on ”värien kaupunki”, jossa värit ovat pehmeitä, syviä, lämpimiä, kirkkaita, harmonisia, pastellisävyjä, siellä on ”kaikki sateenkaaren värit”. Monet kaipasivat nimenomaan kirkkaita värejä. On ymmärrettävää, että Unelmien Murmanskissa kiinnitettiin huomiota väreihin, koska kyseessä oli piirustustehtävä, jonka pohjalta piti kuvailla sanallisesti, miltä Unelmien Murmanskissa näyttää, kuulostaa, maistuu jne. Toisaalta vastaukset kuvaavat nähdäkseni myös nuorten väsymystä kaupungin harmaisiin kerrostalomassoihin. Mielenkiintoista yksityiskohta on, että joku toivoo vaaleansinistä väriä lisää, joka onkin Venäjällä kokemukseni mukaan tyypillisesti käytetty väri maalattaessa esimerkiksi roskiksia, pylväitä, penkkejä ja seiniä.

Miltä unelmien Murmanskissa sitten nuorten mielestä tuoksu ja kuulostaa? Ei ainakaan enää ajanviettokompleksin nakeille tai roskille, vaan ”makeisille, kuumalle tuoreelle leivälle, kukille”, ”vähän suolaiselle, mausteiselle, ei makealle, ei väkevälle” mutta myös ”kaupungilta, autoilta, ihmisiltä ja joskus kalalta”. Lintujen laulun lisäksi nuorten Unelmien Murmanskissa lapset nauravat, koirat haukkuvat, huilut ja viulut

soivat, kaikki ihmiset laulavat lasten lauluja. Kaiken kaikkiaan Unelmien Murmanskissa “kaikki ihmiset ovat hyviä ja hymyilevät eivätkä roskaa”, “tunnelma on kohotettu”, on aikaa ja paikkoja sekä hauskanpitoon että leppäämiseen: lapsille löytyy leikkipuistoja ja kaikki muodot ovat pyöreitä, jopa suojatiet pehmeitä.

Kuva loppujuhlasta: Jarga-ryhmän animaatio, sateenkaarikohtaus. Kuva: Hänninen, 2009

6. KOLME ERILAISTA PAIKAN KOKEMUSTA

Johtopäätöksenä totean, että jokainen tutkittava ryhmäni koki taidetoiminnan tuomat muutokset omaan epäviihtyisän paikan kokemukseensa toisistaan poikkeavilla tavoilla. Jokaisen ryhmän kohdalla kokemuksen lopputulos oli erilainen, koska myös ne prosessit, joissa kokemukset syntyivät ja kehittyivät, olivat erilaiset. Tutkimustuloksina minulla on siis edessäni kolme hyvin erilaista vastausta siihen, kuinka toiminta paikassa voi vaikuttaa paikan kokemukseen. Sopiva yhteensattuma on, että näiden tulosten valossa näyttää siltä, että myös taustateoriat näyttävät jakavan

paikkakokemuksen pääsääntöisesti kolmelle eri vyöhykkeelle. Minulle henkilökohtaisesti kiinnostavin tutkimustulos onkin kuvallinen malli, jonka olen laatinut teorian asettumisesta paikkakokemuksen käytäntöön. Kutsun kuvallista malliani paikkakokemuksen A-B-C:ksi.

6. 1 Paikkakokemuksen A-B-C

Tutkielmani teoreettisen viitekehyksen tukemana olen päätenyt laatimaan yksinkertaistetun mallin paikasta ilmiönä ja ennen kaikkea kokemuksena, niin kuin se tutkimukseni aineiston perusteella näyttää piirtyvän. Forss (2007, 78-79) kuvailee paikkakokemusta kahteen osa-alueeseen jaettuna ilmiönä, jonka teemat perustuvat joko paikan aistein havaittaviin tai tulkinnallisiin ominaisuuksiin (Forssin teorian pohjalta laatimani kuvio sivulla 40).

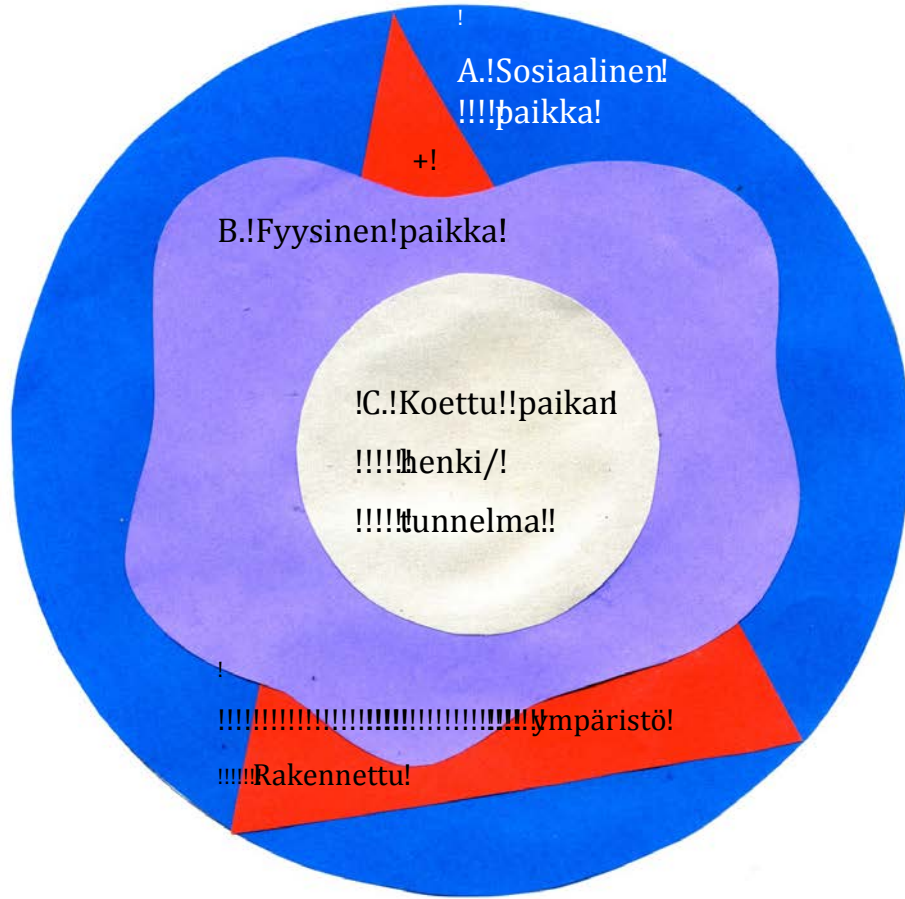
Myös monenlaisia muita tulkintoja paikkakokemusta rakentavista osa-alueista on esitetty muiden tutkijoiden ja teoreetikoiden taholta, joita olen tuonut esiin tutkielmani teoriaosuudessa. Sekä niihin että Forssin paikan ja paikkakokemuksen määritelmiin nojautuen olen itse päätenyt jakamaan paikkakokemuksen kolmeen ulottuvuuteen. Olen esittänyt ne oheisena kuviona, jolla pyrin havainnoimaan eri osaalueiden roolia paikkakokemuksen synnyssä. Sen perusteella paikka hahmottuu ennen kaikkea sosiaalisena, fyysisenä ja tunnelmallisena kokonaisuutena, jonka kaikki ulottuvuudet lävistää rakennettu ympäristö ja arkkitehtuuri.

C.!!!Sensuaalisemotionaalinen,!historiallinen,!sis.!muistot,!mielikuvat!ja!odotukset!
 !!!!!!-paikkakokemuksen!syvä,!tiivistynyt!ydin!(osittain!tiedostamaton)!.

A.#####Sosiaalistoiminnallinen,#sosiokonstruktiiivinen#ja#kulttuurinen#=#asettaa#
 #####paikalle#reunaehdot#(voiko#paikkaan#mennä,#voiko#sitä#kokea).#

B.!Havaintoon!perustuva,!kinesteettinen,!sijainnillinen,!sis.!paikan!aistein!
 !!!!!havaittavat!ominaisuudet!=!on!jatkuva!liikkeessä!A:n!ja!C:n!välissä!

+!Rakennettu!ympäristö!=!arkkitehtuuri!yms.!Läpäisee!sekä!havainnon!(B)!että!
 !!paikan!tulkinnalliset!ominaisuudet*!(A!&!C).!Rakentuu!ja!perustuu!myös!!
 !!kaikkien!kolmen!(A,!B,!C)!koetun!paikan!ulottuvuuden!varaan.!

!

!

!*!AnnelMari!Forss!(2017,!78!79)!

Paikkakokemuksen A-B-C malli sisältää kokonaisvaltaisen paikkakokemuksen eri ulottuvuudet. (*Tulkinnalliset ominaisuudet/ Forss 2007, 78-79). Heidi Hänninen, 2017.

Kuviosta käy ilmi, että paikan **sosiaalinen** ulottuvuus asettaa reunaehdot paikan kokemukselle. Mikäli paikkaan ei edes ole pääsyä sosiokonstruktiiivisista syistä, rajoittaa se paikan kokemusta ja kokemisen mahdollisuuksia kokonaisvaltaisesti eli

tekee kokemisen jopa mahdottomaksi. Paikkakokemuksen liike kulkee kuviossa sen reunoilta kohti ydintä eli sosiaalinen paikan kokemus puristuu kiinni fyysisen paikan kokemukseen, joka tilannekohtaisesti liukuu kapeampana tai hallitsevampana. **Fyysinen** paikka pitää sisällään kaikki moniaistiset paikan havainnot, ja se on luonteeltaan kinesteettinen ja kehollinen. Paikan fyysinen kokemus puristuu puolestaan kiinni joukkoon paikan tulkinnallisia ja osittain tiedostamattomia ominaisuuksia, joita Forss (2007, 78-79) painottaa. Kyseessä on paikkakokemuksen havainnekuvani keskiössä sijaitseva paikan **tunnelma**, jolla tarkoitan jotain vaikeasti sanallistettavaa, vahvasti kokemukseen liittyvää. Paikan tunnelma (tai henki, genius loci, Forss 2007, 110) rakentuu monien eri sensuaalis-emotionaalisten osatekijöiden kuten erilaisten yksilöllisten ja kollektiivisten mielikuvien, muistojen, niistä kumpuavien odotusten ja historiallisen sekä ajallisen ulottuvuuden varaan. Voidaan mielestäni puhua jonkinlaisesta paikkakokemuksen tunneytimeistä tai tunnenavasta, jota reunustavat, ympäröivät ja hallitsevat paikan fyysis-sosiaalis-toiminnalliset tekijät.

Lopuksi kaikki nämä paikan kokemukseen vaikuttavat ulottuvuudet läpäisee ihmisen rakentama ympäristö, **arkkitehtuuri**, joka on ajoittain läsnä, ajoittain ei ja vaikuttaa omalla olemuksellaan paikassa tapahtuviin sosiaalisiin tai fyysisiin toimintoihin.

Esimerkiksi paikassa leikkiminen tapahtuu paikan sosiaalistoiminnallisen ulottuvuuden (A) alueella ja vaikuttaa leikkijän kokemukseen paikan tunnelmasta (C). Mikäli paikassa sataa vettä (B) silloin kun leikin pitäisi tapahtua mutta toiminta vaatisi poutasään, vaikuttaa sekin paikan koettuun tunnelmaan (C). Jos paikan rakennettu ympäristö (+) estää pääsyn paikkaan, silloin se läpäisee paikan kokemuksen kaikki ulottuvuudet (A-B-C), ja koska rakennettu ympäristö (+) on aina sidoksissa sosiaaliseen ja kulttuuriseen ulottuvuuteen (A), määrittelee se tällaisessa tapauksessa paikan kokemisen reunaehdot ja vaikuttaa näin ollen jopa tulkintaan paikan hengestä (C). Vastaan tutkimuskysymyksiini kehikkonani ymmärrys paikan kokemuksesta siten, kuin se kuvioistani hahmottuu, kokonaisvaltaisena ja synesteettisenä kokonaisuutena, joka on yhtä aikaa sekä kompleksinen, että selkeä.

6. 2 Epämiellyttävät paikat ja paikan muuttamisen keinot

Vastaan seuraavaksi kahteen ensimmäiseen tutkimuskysymykseeni:

- 1. Minkälaisia epämiellyttäviä ja epäviihtyisiä paikkoja nuoret valitsevat ja millä perustein?**
- 2. Kuinka nuoret muuttavat (animaation avulla) epämiellyttävät paikat miellyttävämmiksi?**

Ensimmäisissä kyselylomakkeissa ja keskusteluissa paikoista ja niiden kokemisesta puhuttiin mielestäni varsin yleisellä, käsitteiden tasolla. Vasta myöhemmät lomakkeet keskusteluineen tuntuivat lähentyvän aitoja kokemuksia yleisten mielikuvien, mielipiteiden ja oletusten sijaan. Etenkin videoteokset lopulta paljastavat nuorten asenteen paikkoihin ja heijastelevat mielestäni kokemuksia kaikista autenttisimmin, jopa siten, että tulkinnat nuorten kokemuksista näyttävät paikoitellen asettuvan ristiriitaiseen suhteeseen aiempien lomakevastausten kanssa. Koska myös nuorten viimeisen palautelomakkeen ja piirustustehtävän paikkapohdinta Unelmien Murmanskista näyttää rajoittuvan fyysiseen paikkaan, väitän, että nimenomaan paikoissa tapahtuva taidetoiminta aktivoi ja tekee näkyväksi ja kuulluksi paikkakokemukset muillakin kuin mielikuvien tasolla. Näin ollen en edes lähtisi tutkimaan paikkakokemuksia pelkkien kyselyiden varassa, vaan epäilen, että se vaatii aina tuekseen todellisen paikoissa tapahtuvan toiminnan.

Tutkimusaineistoni perusteella vaikuttaa siltä, että työpajaani osallistuneiden nuorten taideopiskelijoiden paikkakokemukseen vaikuttaa ennen kaikkea paikan sosiaalinen ulottuvuus ja sosiaalisen käytön seuraukset paikassa. Huonosti hoidetut paikat, joissa on esimerkiksi roskia ja ikäviä hajuja, koetaan herkästi epäviihtyisiksi. Tällaisia paikkoja ovat kaikki nuorten valitsemat kohteet ja yhteistä niille näyttää olevan tietynlainen epäpaikkamaisuus: ne ovat joidenkin muiden paikkoja, mutta nuorille alueita, joihin ei voi jäädä pidemmäksi aikaa. Ne jäävät lähinnä läpikulkupaikoiksi. Turvattomuuden ja viihtymättömyyden tunnetta tuntuvat aiheuttavan paikat, joiden sosiaalinen järjestys ja sosiaaliset säännöt ovat nuorille vieraat. Mikäli nuorilla ei ole minkäänlaista suhdetta paikkaa käyttäviin ihmisiin, etenkin sellaisiin hyvin erilaisiin ihmisiin joilla on erilainen sosiaalinen status, eri tavat ja kiinnostuksen kohteet, suhtautuvat he paikkaan epäluuloisesti. Turvattomuuden tunnetta sekä epäviihtyisyyttä lisäksi esimerkiksi olematon valaistus: pimeällä oma kontrolli paikan suhteen vähenee varmasti entisestään.

Tällaiset sosiaalisesti epäviihtyisiksi koetut paikat saattavat olla muuten, ja ovatkin, esteettisesti ja visuaalisesti nuorten mielestä oikein viihtyisiä paikkoja. Nuoret eivät

siis valinneet epäviihtyisiksi paikoiksi tiloja, joita olisi dominoinut esimerkiksi ikävä arkkitehtuuri, vaikka he muissa työpajan tehtävissä mainitsevat huonon arkkitehtuurin tärkeäksi epäviihtyvyyden tekijäksi. Kaikissa nuorten valitsemissa epäviihtyisissä paikoissa oli heidän mukaansa kaunista ja niissä olisi kiva viettää aikaa tai jopa asua. Niistä löytyi myös kaunista kasvillisuutta ja miellyttäviä taloja, jotka olivat nuorten mielestä lähinnä asuinkelvottomia ja siksi epäviihtyisiä tai turvattomia. Kaiken kaikkiaan turvattomuuden tunne näyttää olevan avainasemassa tarkasteltaessa ikäviä ja epäviihtyisiä paikkoja. Mikäli nuorten omat paikkaan kohdistuneet muistot, mielikuvat ja odotukset eivät kohdanneet todellisuutta, vaikutti se myös voimakkaasti kokemukseen eletystä ja koetusta paikasta.

Nuoret eivät myöskään pyrkineet animaatioissaan aktiivisesti muuttamaan paikkoja viihtyisämmiksi muuttamalla niissä olevaa arkkitehtuuria tai luontoympäristöä, lukuun ottamatta ryhmää, joka ei voinut työskennellä paikassa sosiaalisen järjestyksen sen estäessä. He eivät voineet työskennellä paikan päällä ja päätyivät taiteen avulla muuttamaan paikan animaatioissaan kokonaan luonnontilaiseksi, epätodelliseksi fantasiapaikaksi. Kaiken kaikkiaan vaikuttaa siltä, että ainoastaan tämä yksi ryhmä muokkasi paikan perusteellisesti erilaiseksi. Muut pyrkivät animaation keinoin leikkimään paikassa ja muuttamaan paikat leikin (vrt. taidetoiminta leikkinä) ja huumorin avulla viihtyisämmiksi. He pyrkivät ennen kaikkea muuttamaan näkökulmaa ja omaa suhtautumistaan paikkaan: he siis pikemminkin muuttivat itseään kuin fyysisesti itse paikkaa. Yksi ryhmistä toki rajasi sosiaalisen käytön aiheuttamat epäviihtyisät tekijät (roskaläjän ja ulkokuuressin) fyysisesti videon ulkopuolelle.

Leikki, jota kaikki ryhmät pyrkivät käyttämään keinona paikan muuttamiseksi, on luonteeltaan sosiaalista, joten pidän sitä hyvin loogisena ja luontaisena keinona vaikuttaa paikan sosiaaliseen ulottuvuuteen. Myös animaatio tekniikkana saattoi muistuttaa nuoria lapsuudesta ja siten inspiroida leikinomaiseen toimintaan. Jokatapauksessa näen, että leikinomaisuus oli toimiva keino vaikuttaa paikan luonteeseen, tunnelmaan ja kokemukseen.

Esteettisiä ja teknis-visuaalisia keinoja kaikilla ryhmillä muutoksen aikaan saamiseksi olivat kirkkaiden värien käyttö animaatiohahmoissa. Kirkkailla väreillä ja nopealla tempolla nuoret näyttivät tavoittelevan animaatioissaan iloista tunnelmaa. Myös omien

sanojensa mukaan he pyrkivät muuttamaan paikkojen tunnelmat iloisemmiksi. Paikkojen käyttäjiin nuoret eivät siis aktiivisesti pyrkineet ottamaan kontaktia, vaikka paikkojen sosiaalinen käyttö aiheuttikin niiden epäviihtyisyyden. Yksi ryhmistä kuvasi ”paikallisia” etäisyyden päästä. Fyysisen paikan tekijöistä viimeisen kyselylomakkeen (Unelmien Murmansk) vastauksiin tukeutuen voitaneen päätellä, että näille taideopiskelijoille ja nuorille monimuotoinen, monipuolinen ja värikäs arkkitehtuuri on erityisen tärkeä viihtyvyydestä, sekä vahvojen mielikuvien että käytännön tasolla. Arkkitehtuuri tuntuu olevan nuorille olennainen tekijä erityisesti paikan hengen rakentajana.

Työpajan alussa nuoret lähestyvät paikkoja sekä niiden sosiaalis-kulttuurisia (sosiaalinen paikka) että visuaalis-esteettisiä (fyysinen paikka) ominaisuuksia luonnehtien ja jopa jälkimmäisiä korostaen (esim. arkkitehtuuri ja värit). Tähän varmasti vaikutti myös oma visuaalis-esteettinen paikan painotukseni sekä työpajan mainostaminen arkkitehtuurityöpajana. Toisaalta oli hyväkin että aiheetta lähestyttiin monipuolisesti pintapuolisesta paikan hahmottamisesta kohti sen syvempää kokemusta. Epämiellyttävissä paikoissa toimimisen myötä paljastui kuitenkin paikkojen vahva sosiaalis-vuorovaikutuksellinen luonne, jota myös paikan ja paikkakokemuksen fenomenologisessa ympäristöestetiikan teoriassa painotetaan. Epämiellyttävätkin paikat olivat lopulta nuorten mielestä kaikki esteettisesti varsin kiinnostavia, jopa kauniita, mutta niiden sosiaalinen luonne ikään kuin ”pilasi” ne. Paikassa toimiminen siis syvensi paikan kokemusta, kuten teoriastakin käy ilmi.

Viimeisen piirustustehtävän ja kyselyn vastauksissa näkyy mielestäni kuinka paikka todellakin koetaan synesteettisenä kokonaiskokemuksena, jossa paikan aistein havaittavat ominaisuudet eli fyysinen paikka on yhteydessä sekä sosiaalisesti koettuun paikkaan että sen tunnelmaan (Paikkakokemuksen A-B-C, s. 126). Vastaukset kuvaavat mielestäni nimenomaan sitä, millainen olisi nuorten mielestä ihannekaupungin ja tässä tapauksessa Murmanskin henki (genius loci), joka pitää sisällään kaikki muut paikan kerrostumat arkkitehtuurin mukaan lukien.

6. 3 Muuttunut paikan kokemus

Vastaan viimeiseen tutkimuskysymykseeni:

3. Kuinka nuorten kokemus epämiellyttävästä paikasta muuttuu taidetoiminnan myötä?

Mielestäni työpajaprosessi korostui animaation lopputuloksia olennaisempana osana työskentelyä. Väitänkin, että olennaisempaa kuin se, millaista taidetoimintaa paikassa tehdään, on että paikassa ylipäätään tapahtuu taidetoiminnallinen prosessi. Toki mielekäs työpajan tekniikka voi lisätä taidetoiminnan kiinnostavuutta, ja tässä tapauksessa tekniikan käyttö saattoi vaikuttaa myös tutkimuksen lopputulokseen ja siihen millaisia tuloksia saadaan.

Kolmen tutkimani ryhmän väliltä löytyi selvät erot sekä suhteessa työskentelyprosessiin että lopputulokseen ja ryhmäläisten kokemukseen siitä, muuttuiko heidän paikkakokemuksensa. Ryhmä, joka ei päässyt fyysisesti työskentelemään epämiellyttävään paikkaan ei muuttanut myöskään mielikuvaansa paikasta muuten kuin fantasiatasolla. Ryhmä, joka otti paikan taidetoiminnallaan fyysisesti ja kokonaisvaltaisesti haltuun (ja rajasi myös häiritsevät elementit videon ulkopuolelle) oli lopputulokseen ja prosessiin tyytyväisin, heidän kokemuksensa paikasta muuttui selvästi positiivisemmaksi ja jäi elämään muistoihin positiivisena tapahtumana.

Kolmannen ryhmän jäsenet kokevat selvästi suhteensa paikkaan edelleen ristiriitaiseksi työskentelyn jälkeen ja heidän vastauksensa ovat kaiken kaikkiaan ristiriitaiset. Ryhmävastauksessaan he toteavat, että paikka muuttui hullunkurisemmaksi eli suhtautuminen jollain tapaa myönteisemmäksi. Yksilövastauksissaan he sen sijaan tuntuvat vaihtavan mielipidettään helposti, yksi on tyytyväinen, että he tutustuivat paikallisiin eli paikan käyttäjiin, toisaalta hänen mielestään siellä on yhä ikävää pakkasen ja hajujen takia. Oma tulkintani on, että paikallisiin tutustumisen myönteinen vaikutus on oletettavasti vahvempi, kuin pakkasen ja hajujen aiheuttamat negatiiviset haitat, jotka riippuvat säätilasta ja muista muuttuvammista tekijöistä (fyysisen paikan tekijät): paikan sosiaaliseen ulottuvuuteen liittyvät ominaisuudet kun näyttävät muutenkin dominoivan nuorten paikkakokemuksia. Siitä huolimatta, että ryhmäläisten vastaukset ovat keskenään ristiriitaiset, he tuntuvat olevan yhteistuumin sitä mieltä, että paikassa voisi jopa asua, mikäli siellä olisi asuttavia taloja, eivätkä he enää mainitse paikan käyttäjiä tässä

yhteydessä. Väitänkin, että myös heidän paikkakokemuksensa muuttui taidetoiminnan myötä ainakin jonkin verran positiivisemmaksi.

Johtopäätöksenä väitän, että mikäli fyysistä taidetoimintaa (vrt. leikkiä), eli paikan vakiintuneiden käytäntöjen (käyttötapojen) haastamista ja kokeilua sekä omien näkökulmien, ehkä jopa oman identiteetin, uudelleen määrittämistä epämiellyttävässä paikassa pääsee tapahtumaan, on todennäköistä, että myös taidetoimijan kokemus paikasta muuttuu, parhaimmassa tapauksessa positiivisemmaksi. Tämä johtopäätös näyttää olevan saman suuntainen Lapin Yliopiston aiempien paikkakokemushakuisten taidetoimintaan perustuvien työpajojen ja tutkimusten tulosten kanssa.

Jarga-ryhmä kuvaa animaatiota epämiellyttävässä paikassaan. Kuva: Hänninen, 2009

7. POHDINTAA

Tutkielmani jatkaa taidekasvatuksen tutkimuksen traditiota ja tuo lisää tietoa taidekasvatuksellisten menetelmien ja työskentelytapojen käytöstä osana tutkimusta,

esimerkkinä sellaisesta aineistonkeruumenetelmästä, jonka tarkoituksena on tuoda uutta tietoa toiminnasta yhdessä, rajatussa, tapauksessa.

Tutkimukseni perusteella näyttää siltä, että nuorten kanssa voisi käsitellä heidän omia ja yleisiä paikkakokemuksia hyvinkin syvällisesti. Näen nyt, että paikkaan on "mutu-tuntumalla" totuttu suhtautumaan ensisijaisesti visuaalis-esteettisiin perustein. Myös minä tutkivana taidekasvattajana orientoiduin tämän tutkimuksen tekemiseen ensin visuaalis-esteettisiin näkökulman kautta, korostaen arkkitehtuuria ja fyysistä paikkaa. Työpajani tulokset kuitenkin osoittavat, että käytännössä paikan sosiaalinen ulottuvuus nousee vahvasti visuaalis-esteettisen ulottuvuuden rinnalle, tai oikeastaan ympäröi sitä asettaen paikan kokemukselle tietyt reunaehdot. Olen sitä mieltä, että nuorten kanssa olisi hyvä käsitellä sekä arkkitehtuurikasvatuksen että taide- ja paikkakasvatuksen parissa paikan sosiaalisia ominaisuuksia laajemmin ja suuremmin, omakohtaisten kokemusten, esimerkkien ja havaintojen näkökulmasta.

Työpajan tekniikkavalinnat, kuten animaatio, vaikuttivat varmasti jossain määrin siihen minkä tyyppisiä vastauksia tutkimuskysymyksiin saatiin. Animaatiolle luonteenomaista on lapsuudesta muistuttava leikinomaisuus, joka helposti suuntaa tekemistä humoristiseen suuntaan. Voi olla hyvä, että työpajan tekniikat rentouttivat paikan kokijoita, jolloin saatiin mahdollisesti spontaanimpia ja vilpittömämpiä vastauksia. Etenkin kokemukset paikoista ovat usein juurtuneet niin syvälle lapsuuteen ja tiedostamattomiin kerroksiin, että leikinomainen lähestymistapa voi olla hyvinkin suositeltava taidetekniikka paikkakokemusta tutkittaessa ja tarkasteltaessa. Tekniikkana se oli myös joustava, turvallinen ja toiminnallinen tapa kuvata paikkaa. Se myös mahdollisti sellaisen taidetoiminnan, jonka avulla paikan sosiaaliset suhteetkin saatettiin tehdä näkyviksi. Näin sain enemmän tietoa kuin vaikkapa pelkkien suullisten ja piirrettyjen paikka-analyysien kautta tai kyselylomakevastauksilla, jolloin paikan visuaalis-esteettinen ulottuvuus olisi dominoinut vastauksia. Toiminta paikassa siis avaa sen eri tavoin kuin paikan tarkastelu etäältä, mielessä ja muistelemalla. Suosittelen animaatiotekniikkaa sekä erilaisiin taide- ja paikkakasvatuksellisiin toimintoihin ja työpajoihin että tutkimuksen yhdeksi välineeksi.

Työpaja oli vain kolmen päivän kestoinen ja silti pääsimme paikkakokemusten tarkastelussa nuorten kanssa intensiivisten ja tiiviiden päivien sekä syväluotaavien työpajatehtävien ansiosta varsin pitkälle. Mielestäni toimintaa olisi voinut myös jatkaa ja uskon, että esimerkiksi mahdollisella seuraavalla kolmipäiväisellä työpajakierroksella olisimme voineet avata nuorten paikkakokemuksia entisestään ja tulkita yhdessä löytämäämme paikan sosiaalista ulottuvuutta. Myöhemmin olisimme voineet myös laajentaa taidetoimintaa epämiellyttävissä paikoissa esimerkiksi sosiaalisin interventioin ja yhteisötaiteen keinoin. Tällaisen toiminnan kautta olisi voinut olla mahdollista vaikuttaa paikkojen ilmapiiriin ja viihtyisyyteen suoran toiminnan eli esimerkiksi yhteisten keskustelujen kautta, neuvottelemalla paikkojen käyttäjien kanssa vastavuoroisesti ja ottaen huomioon sekä heidän, että nuorten toiveet. Yhteisötaiteen keinoja voisi mielestäni soveltaa enemmän taide- ja paikkakasvatuksen yhteydessä myös kouluopetuksessa. Näin lapset ja nuoret saisivat kokemuksen osapuolten väliseen tasa-arvoisuuteen pyrkivistä toimintatavoista erilaisissa yhteisöissä ja ympäristöissä, sekä tavoista käyttää taidetta ongelmanratkaisuvälineenä.

Pan Barentz-hankkeen tavoitteena oli aktivoida paikallisia nuoria kansalaisvaikuttamiseen. Tutkimustulosteni (kyselylomake-vastaukset, palaute) perusteella voidaan olettaa, että työpaja sai aikaiseksi nuorissa aktivoitumista ja herätti heidät tarkastelemaan kaupunkiaan uusin ja myös kriittisin silmin. Työpajan harjoitukset näyttivät saavan heidät myös herkistymään paikkojen ominaisuuksille siten, että he jatkossa pystyivät tulkitsemaan paikkaan vaikuttavia elementtejä tarkemmin kuin ennen työpajaa. Voidaan tietenkin pohtia sitä, olisivatko tutkimustulokset samansuuntaisia tai olisiko työpaja yhtä toimiva sellaisten nuorten kanssa, joilla ei ole taustallaan opintoja taidekoulussa tai jotka eivät ole taiteellisesti ja visuaalisesti orientoituneita. Tutkimukseni tulosten perusteella tällaisen taidetoiminnan voidaan nähdä kuitenkin toimivan hyvänä alustana ja toimintatapana silloin kun tavoitteena on herättää lapsia ja nuoria aktivoitumaan oman asuinympäristönsä suhteen.

Tämän tutkielman tekemisen myötä opin näkemään itsekin paikkaa rakentavat ominaisuudet laajemmin ja ymmärryksen paikan monimuotoisuudesta kirkastui.

Samalla kehityin taidekasvattajana ja sain hienon ja opettavaisen kokemuksen työskentelystä vieraassa kulttuurissa ja vieraalla kielellä ohjaamisesta. Tutkimusprosessin myötä myös huomasin kuinka tärkeää on suunnitella perinpohjin sellainen taidetoiminta, jonka aikana ja jonka pohjalta on tarkoitus kerätä tutkimusaineistoa. Tämä tutkielma työpajatoimintoineen on ollut tärkeässä roolissa osana omaa taidekasvattajuuttani ja taiteellista kasvuani, osana sitä prosessia, jonka myötä olen päätenyt myöhemmin kentällä toimimaan yhteisötaiteilijana.

Kaikenlainen taidetoiminta ja vuorovaikutus rajanaapurimme Venäjän kanssa lisää mielestäni osaltaan tietoa ja ymmärrystä paikallisista kulttuureista, arvoista ja myös tavoista suhtautua omaan elettyyn ympäristöön. Tutkielmastani ja sen tiimoilta syntyneistä kokemuksistani toivon olevan hyötyä tulevien Venäjälle sijoittuvien taidekasvatusprojektien suunnittelutyön ja kartoituksen yhteydessä. Oivaltamisen ja ymmärryksen voivat saada käyntiin pienetkin teot ja kokemukset. Siksi tämäkin tutkimus työpajatoimintoineen on osa taidekasvatuksen tutkimuksen ja muutoksen prosessia. Pieni, vierivä kivi Murmanskissa, kivisotamiehen kivikaupungissa.

Kuva loppujuhlasta: Jarmorka-ryhmän animaatio, loppukohtaus. Kuva: Hänninen, 2009.

Lähteet:

Painetut lähteet:

Aura, S., Horelli, L. & Korpela, K., (1997): Ympäristöpsykologian perusteet. WSOY. Helsinki.

Arola-Anttila, A., Ahoniemi, P. & Tirola, L., (1982): Ympäristön kuvakieli, osa 2: Tuote- ja ympäristötietous. WSOY. Porvoo.

Bachelard, G., (1994): The Poetics of Space. Käännös ranskasta: Jolas, M. Beacon Press, Boston.

Berleant, A., (1997): Living in the Landscape: Toward an aesthetics of environment. University Press of Kansas, Lawrence.

Berleant, A., (1992): The Aesthetics of Environment. Temple University Press, Philadelphia.

von Bonsdorff, P., (1998): The Human habitat. International Institute of Applied Aesthetics, Lahti. Gummerus, Jyväskylä.

von Bonsdorff, P., (2000): Urban richness and the art of building. Yhteiskuntasuunnittelu. The Finnish Journal of Urban Studies 2000:3, vol. 38. 28-40.

Brady, E., (1998): The City in Aesthetic Imagination. Teoksessa: Haapala, A. (toim.) 1998: The City as Cultural Metaphor: Studies in Urban Aesthetics. International Institute of Applied Aesthetics, Lahti. 78-92.

Böhme, G., (1998): Anmutungen: Über das Atmosphärische. Tertum, Ostfildern von Stuttgart.

Böhme, G., (1995): Atmosphäre: Essays zur neuen Ästhetik. Suhrkamp, Frankfurt am Main.

Casey, E., (1993): Getting back in to Place: Toward a Renewed Understanding of PlaceWorld. Indiana University Press, Bloomington & Indianapolis.

Eisner, E., (1972): Educating artistic vision. Macmillan. New York.

Erkkilä, R., (2005): Narratiivinen kokemuksen tutkimus: Koettu paikka, tarina ja kuvaus. Teoksessa: Perttula, J. & Latomaa, T. (toim.) 2005: Kokemuksen tutkimus. Merkitys – tulkinta - ymmärtäminen. Helsinki, Dialogia. 195 – 226.

Eskola, J. & Suoranta, J., (2005): Johdatus laadulliseen tutkimukseen. Gummerus. Jyväskylä.

Eskola, J. & Vastamäki, J., (2007): Teemahaastattelu: Opit ja opetukset. Teoksessa: Aaltola, J. & Valli, R. (toim.) 2007: Ikkunoita tutkimusmetodeihin 1. Metodien valinta ja aineistonkeruu: virikkeitä aloittelevalle tutkijalle. WS Bookwell Oy. Juva. 25-43.

Forss, A., (2007): Paikan estetiikka. Eletyn ja koetun ympäristön fenomenologiaa. Helsingin yliopistopaino. Helsinki.

Gadamer, H., (1960/1985): Truth and Method. Crossroads Publishing Company, New York.

Graham, M., (2008): The Fringe of Nirvana: Aesthetic Places and the Art Classroom. Teoksessa: Gruenewald, D. A. & Smith, G. A. (toim.) 2008: Place-Based Education in the Global Age. Lawrence Erlbaum Associates, New Jersey. 29-47.

Gregotti, V., (1996): Inside Architecture. Käännös: Wong, P. & Zaccheo, F. The MIT Press, Cambridge, London.

Gruenewald, D. A. & Smith, G. A., (2008): Making Room for the Local. Teoksessa: Gruenewald, D. A. & Smith, G. A. (toim.) 2008: Place-Based Education in the Global Age. Lawrence Erlbaum Associates, New Jersey. xiii-xxiii.

Haapala, A., (1998): Strangeness and Familiarity in the Urban Environment. Teoksessa: Haapala, A. (toim.) 1998: The City as Cultural Metaphor: Studies in Urban Aesthetics. International Institute of Applied Aesthetics, Lahti. 108-125.

Harries, K., (1998): The Ethical Function Of Architecture. The MIT Press, Cambridge, London. 149-150.

Heikkinen, Hannu L.T., Rovio, E. & Syrjälä, L., (2006): Toiminnasta tietoon – Toimintatutkimuksen menetelmät ja lähestymistavat. Helsinki: Kansanvalistusseura.

Heikkinen H. L. T., (2007): Toimintatutkimus – Toiminnan ja ajattelun taitoa. Teoksessa: Aaltola J. & Valli R., (toim.) 2007: Ikkunoita tutkimusmetodeihin I. Metodien valinta ja aineiston keruu. PS-kustannus, Jyväskylä. 196-211.

Hiltunen, M., (2008): Yhteisöllinen taidekasvatus - Nykytaidetta kouluihin ja hyvinvointia yhteisöön? Teoksessa: Ahonen A., Alerby E., Johansen O. M., Rajala R., Ryzhkova I., Sohlman E. & Villanen H. (toim.) 2008: ArctiChildren: Psykososiaalisen hyvinvoinnin edistäminen opetustyössä. Lapin yliopistokustannus, Rovaniemi. 2008. 151-159.

Hiltunen, M., (2009): Yhteisöllinen taidekasvatus: Performatiivisesti pohjoisen sosiokulttuurisessa ympäristössä. (väitös.) Lapin yliopistokustannus. Rovaniemi.

Hiltunen, J. & Konivuori, H., (2005): Vihreä draama. Gummerus kirjapaino Oy. Jyväskylä. 8

Hough, M., (1990): Out of Place: Restoring Identity to the Regional Landscape. Yale University Press, New Haven & London.

Hyry-Beihammer, E., Hiltunen, M. & Estola, E., (toim.), (2014): Paikka ja kasvatus. Lapin yliopistokustannus.

Ingold, T., (2003): Sfäärien soitosta pallojen pinnalle: ympäristöajattelun topologiasta. Teoksessa: Haila, Y., & Lähde, V. (toim.) 2003: Luonnon politiikka. Vastapaino, Tampere. 152-169.

Jokela, T., Hiltunen, M. & Härkönen, E., (2015 a): Art-based action research - participatory art for the north. Julkaisussa: International Journal of Education through Art, vol. 11/ nro 3/ 2015. 433-448.

Jokela, T., Hiltunen, M & Härkönen, E., (2015 b): Contemporary Art Education Meets International, Multicultural North. Teoksessa: Kallio-Tavin M. & Pullinen, J. (toim.) 2015: Conversations on Finnish Art Education. Aalto-yliopiston julkaisuja. 260-277.

Jokela, T. & Hiltunen, M., (2014): Pohjoiset kylät ja koulupihat taidekasvatuksen paikkoina. Teoksessa: Hyyry-Beihammer, E., Hiltunen, M. & Estola, E. (toim.) 2014: Paikka ja kasvatus. Rovaniemi: Lapin yliopistopaino. 78-106.

Jokela, T. (2008): Pohjoinen koulupiha yhteisöllisen taidekasvatuksen ja psykososiaalisen hyvinvoinnin näyttämönä. Teoksessa: Ahonen, A., Alerby E., Johansen O. M., Rajala R., Ryzhkova I., Sohlman E. & Villanen H.(toim.) 2008: ArctiChildren: Psykososiaalisen hyvinvoinnin edistäminen opetustyössä. Lapin yliopistokustannus, Rovaniemi. 161-167.

Kaila, P. (2000): Arvokas ja vanha talo. Julkaisussa: Talo ja koti, 1/2000. 56.

Kallio, Mira. 2010. Taideperustainen tutkimusparadigma taidekasvatuksen sosiokulttuurisia ulottuvuuksia rakentamassa. Synnyt-lehti. Origins. 4/2010. s. 15-25

Kantonen, L. (2005): Telta: Kohtaamisia nuorten taidetyöpajoissa. Taideteollinen korkeakoulu, Otavan kirjapaino, Keuruu.

Karjalainen, P.T. (2006): Topiografinen paikan tulkinta. Teoksessa: Knuuttila, S., Laaksonen, P. & Piela, U. (toim.) 2006: Paikka. Eletty, kuviteltu, kerrottu. Suomalaisen kirjallisuuden seura, Helsinki. (83---92).

Karjalainen, P.T (2004): Ympäristö ulkoa ja sisältä: Geografiasta geobiografiaan. Teoksessa: Raine Mäntysalo (toim.) 2004: Paikan Heijastuksia: Ihmisen ympäristösuhteen tutkimus ja representation käsite. Gummerus, Jyväskylän. 49-68.

Karjalainen, P. T. (1998): Real Place Images. Teoksessa: Haapala, A. (toim.) 1998: The City as Cultural Metaphor: Studies in Urban Aesthetics. International Institute of Applied Aesthetics, Lahti. 94-107.

Karjalainen, P. T. (1997): Maailman paikoista paikan maailmoihin – kokemuksen geografiaa. Tiedepolitiikka: Edistyksellinen tiedeliitto ry:n julkaisu 22 (1997): 4, 6. artikkeli.

Karjalainen, P.T. (1996): Kolme näkökulmaa maisemaan. Teoksessa: Häyrynen, M. & Immonen, O. (toim) 1996: Maiseman arvo(s)tus. Gummeruksen kirjapaino. Saarijärvi. 8-15.

Karjalainen, P.T. (1993): House, Home and the Place of Dwelling. Julkaisussa: Scandinavian Housing and planning Research 10. 65-74.

Knapp, C. E. (2008): Place-Based Curricular and Pedagogical Models: My Adventures in Teaching Through Community Contexts. Teoksessa: Gruenewald, D. A. & Smith G. A.

(toim.) 2008: Place-Based Education in the Global Age. Lawrence Erlbaum Associates, New Jersey. 5-27.

Korpelainen, H. (toim.) & Yanar, A. (2001): Askeleita arkkitehtuurissa: arkkitehtuurin kansalaiskasvatus Suomessa. (raportti) Suomen Arkkitehtiitto, SAFA & Taiteen keskustoimikunta [2001].

Kulka, T. (1997): Taide ja kitsch. Suom. Eero Balk. Kustannus Oy Taifuuni.

Kunnasvuori, M. (1999): Turvallinen kaupunkitila. Teoksessa: Lindroos, A. (toim.) 1999: Kaupunkimiljö – puheenvuoroja kaupunkien kehittämiseksi. Kaupunkipolitiikan yhteistyöryhmän julkaisu 2/99, 67-80. Gummerus. Saarijärvi.

Kurki, L. (2000): Sosiokulttuurinen innostaminen. Tammer-Paino Oy. Tampere.

Kyttä, M. & Kahila, M. (2006): Tarjounteoria ympäristön kokemuksellisesta laadusta. Julkaisussa: Pehmogis elinympäristön koetun laadun kartoittajana. (raportti) Yhdyskuntasuunnittelun tutkimus- ja koulutuskeskuksen julkaisuja B 90, Espoo 2006.

Kyttä, M. (2006): Tarjoumat lasten ympäristösuhteen muodostumisessa. [Affordances in the Formation of the Child-Environment Relationship]. Teoksessa: Setälä, P. (toim.) 2006: Leikkipaikka. [Playground]. Porin taidemuseon julkaisuja. Kehitys Oy. Pori. 40–52.

Lahdensalo-Mäki, S. (2008): Porilaista nuorisotutkimusta ja –toimintaa. Teoksessa: Häyrynen, M, Lahdensalo-Mäki, S ja Nagy, D. (toim.) 2008: Nuoret kaupungissa: Nuorisotutkimus ja nuorten osallistaminen Porin kaupunkisuunnittelussa. Esiselvitys. 7-10.

Laine, T. (2010): Miten kokemusta voidaan tutkia? Fenomenologinen näkökulma. Teoksessa: Aaltola, J. & Valli, R. (toim.) 2010: Ikkunoita tutkimusmetodeihin II. Näkökulmia aloittelevalle tutkijalle tutkimuksen teoreettisiin lähtökohtiin ja analyysimenetelmiin. WS Bookwell Oy, Juva 2010. 28-44.

Latomaa, T. (2005): Ymmärtävä psykologia: psykologia rekonstruktiivisena tieteenä. Teoksessa: Perttula, J. & Latomaa, T. (toim.) 2010: Kokemuksen tutkimus. Merkitys - Tulkinta - Ymmärtäminen. Helsinki, Dialogia. 17-85.

Linden, S. (2001): Alkusanat. Julkaisussa: Askeleita arkkitehtuurissa, arkkitehtuurin kansalaiskasvatus Suomessa. (raportti) Suomen Arkkitehtiitto, SAFA : Taiteen keskustoimikunta [2001]. 4.

Mäkinen, M. & Taipale, K. (1990): Kirjeitä kiven taskusta. Kolme kaupunkia, Rakennuskirja OY, Helsinki.

Nagy, D. (2008): Nuorten kaupunkitilojen käytöt ja suunnittelu. Teoksessa: Häyrynen, M, Lahdensalo-Mäki, S ja Nagy, D. (toim.) 2008: Nuoret kaupungissa: Nuorisotutkimus ja nuorten osallistaminen Porin kaupunkisuunnittelussa. (esiselvitys) 21-26.

Nevanlinna, A. (1996): Illuusio arkkitehtuurista. Ajatuksia arvoista, vallasta ja arvovallasta. WSOY: Porvoo, Helsinki, Juva.

Nyman, K. (2004): Arkkitehtuuri ruumiillisuutena ja representaationa. Teoksessa: Mäntysalo, R (toim.) 2004: Paikan Heijastuksia: Ihmisen ympäristösuhteen tutkimus ja representation käsite. Gummerus kirjapaino oy Jyväskylä. 127-140.

Matthies, A., Järvelä, M. & Ward, D., (toim.) 2000: From Social Exclusion to Participation: Explorations across Three European Cities. Action research in Community Work. Jyväskylän Yliopisto. Laukaa.

Moilanen, P. & Räihä, P.,
(2010): Merkitysrakenteiden tulkinta. Teoksessa: Teoksessa:
Aaltola, J. & Valli, R. (toim.) 2010:
Ikkunoita tutkimusmetodeihin II. Näkökulmia aloittelevalle
tutkijalle tutkimuksen teoreettisiin lähtökohtiin ja
analyysimenetelmiin. Gummerus Kirjapaino Oy.
Jyväskylä. s. 46---69.

Pelkonen, K. (2001): Lapsuuden rakennettu ympäristö ja aikuinen. Teoksessa: Ivars, M. (toim.) 2001: Lapsuuden rakennettu ympäristö 2001, Suomen kotiseutuliitto. Finnreklama Oy. 48-52.

Parikka, O. (2007): Äiti-Venäjän Aapinen. Gummerus Kirjapaino Oy. Jyväskylä.
Perttula, J. (2005): Kokemus ja kokemuksen tutkimus: Fenomenologisen erityistieteen tieteenteoria. Teoksessa: Perttula, J. & Latomaa, T. (toim.) 2005: Kokemuksen tutkimus. Merkitys - Tulkinta - Ymmärtäminen. Dialogia, Helsinki. 115-158.

Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteet 2014. Opetushallitus. Next Print Oy, Helsinki.

Pohjakallio, P. (1996): Kuvitella vuosisata: Vuosisata koululaisten piirtämänä. Teoksessa Piironen, L. & Salminen, A. (toim.) 1996: Kuvitella vuosisata: Taidekasvatuksen juhlaKirja. Taidekasvatuksen osasto, Taideteollinen korkeakoulu, Helsinki. 18-29.

Pääjoki, T. (2004): Taide kulttuurisena kohtaamispaikkana taidekasvatuksessa. Jyväskylän yliopisto.

Relph, E. (1980): Place and Placelessness. Pion Limited, London.

Relph, E. (1993): Modernity and the Reclamation of Place. Teoksessa: Seamon, D. (toim.) 1993: Dwelling, Seeing and Designing: Towards a Phenomenological Ecology. State University Of New York, Press: Albany. 25-40.

Rossi, A. (1982): The architecture of the City. Käännös: Chirardo, D. & Ockman, J. The MIT Press, Campridge, London.

Røyseland, E. & Øystein R. (toim.) 2009:
25 facts about Murmansk. Teoksessa: Northern
experiments: the Barents urban survey 2009. Oslo
Press. 116.

Saarela-Kinnunen, M. & Eskola, J. (2007): Tapaus ja tutkimus = tapaustutkimus. Teoksessa: Aaltola, J & Valli, R. (toim) 2007: Ikkunoita tutkimusmetodeihin I. Metodien valinta ja aineistonkeruu: virikkeitä aloittelevalle tutkijalle. WS Bookwell Oy. Juva. 184-195.

- Saarinen, E. (1943): *The City: Its Growth, Its Decay, Its Future*. Reinhold Publishing Corporation, New York.
- Sartre, J. (2000): *Inho*. Suom. Mannerkorpi, J. Tammi, Helsinki.
- Sennett, R. (1990): *The Conscience of the Eye: The Design and Social Life of Cities*. Faber and Faber, London, Boston.
- Sinkkonen-Tolppi, M. (2006): *Kotiseudulle kiinnittymien nuorten elämän voimavarana*. Teoksessa: Knuutila, S., Laaksonen, P. & Piela, U. (toim.) 2006: *Paikka. Eletty, kuvitettu, kerrottu*. Suomalaisen kirjallisuuden seura, Helsinki. 147–155.
- Sobel, D. (2004): *Place-based education: Connecting classroom & communities*. Great Barrington, MA: The Orion Society.
- Sohlman, E. (2008): *Esipuhe*. Teoksessa: Ahonen A., Alerby E., Johansen O. M., Rajala R., Ryzhkova I., Sohlman E. & Villanen H. (toim.) 2008: *ArctiChildren: Psykososiaalisen hyvinvoinnin edistäminen opetustyössä*. Lapin yliopistokustannus, Rovaniemi. 7-8.
- Stenros, A. (1995): *The Phenomenology of Place, Three Readings of Genius Loci*. Teoksessa: Karjalainen, P. T. & von Bonsdorff P. (toim) 1995: *Place and Embodiment: XIIIth International Congress of Aesthetics. Proceedings I*. University of Helsinki, Lahti Research and Training Centre. 17-24.
- Stenros, H. & Aura, S. (1987): *Time, Motion and Architecture*. Aika, liike ja arkkitehtuuri. Weilin+Göös: Espoo.
- Syrjälä, L. & Numminen, M. (1988): *Tapaustutkimus kasvatustieteessä*. Oulun yliopiston kasvatustieteiden tiedekunnan tutkimuksia nro. 51. Oulu.
- Takala, P. (2014): *Paikkasuhde ympäristösuhteena taiteen perusopetuksen visuaalisissa taiteissa*. Teoksessa: Hyry-Belhammer, E., Hiltunen, M. & Estola, E. (toim.) 2014: *Paikka ja Kasvatus*. Lapin yliopistokustannus, Rovaniemi. 144–169.
- Tani, S. (2003): *Paral-lel city*. Henttonen, M. (toim.), Musta Taide, Helsinki.
- Tuan, Y. (1993): *Passing Strange and Wonderful: Aesthetics, Nature and Culture*. Island Press, Shearwater Books.
- Tuan, Y. (1974): *Topophilia: A Study of Environmental Perception, Attitudes, and Values*. Prentice Hall, Englewood Cliffs, New Jersey.
- Tynkkynen, V. (2006): *Aluesuunnittelu ja kestävä kehitys Luoteis-Venäjällä*. (väitös.) Ympäristösuunnittelun mahdollisuus paikallisissa hallintatavoissa. Maantieteen laitos, Helsingin yliopisto, Helsinki.
- Valli, R. (2007): *Kyselylomaketutkimus*. Teoksessa: Aaltola, J. & Valli, R. (toim.) 2007: *Ikkunoita tutkimusmetodeihin 1. Metodien valinta ja aineistonkeruu: virikkeitä aloittelevalle tutkijalle*. WS Bookwell Oy. Juva. 102-125.

Varto, J. (2005): Koulun syytä etsimässä. Tiedon ja taidon erilaiset tehtävät kasvatuksessa. Teoksessa: Kiilakoski, T., Tomperi, T. & Vuorikoski, M. (toim.) 2005: Kenen Kasvatus: Kriittinen pedagogiikka ja toisinkasvatuksen mahdollisuus. Tampere: Vastapaino.

Virilio, Paul (1994/1980): Katoamisen estetiikka. Suom. Määttänen, M. Gaudeamus, Tampere.

Painamattomat lähteet:

Barentsinfo 2017: <http://www.barentsinfo.org/Barents-region> (luettu 12.5.2017).

Békés', R. & Erdély' D., (14.6.2008): Abstract Theatre 1 & 2:
<https://www.youtube.com/watch?v=4VGezLBdUIM> (katsottu 16.5.2017),
<https://www.youtube.com/watch?v=NZlVbPuoEXI> (katsottu 16.5.2017).

Jokela, T. (2017): suullinen tiedonanto (puhelinkeskustelu 13.3.2017).

Nagradi Rossii (Venäjän kunnianosoitukset): Gorod-geroij Murmansk, 2017:
<http://ordenrf.ru/geroi-rossii/gorod-geroy-murmansk.php> (luettu 17.5.2017).

Pikene 2017: <https://www.pikene.no/pan-barents/> (luettu 12.5.2017).

Pisarenko, G. (2009): suullinen tiedonanto (keskustelu 13.9.2009).

Ronkainen, S. (2009): Luento (20.11.2009).
Lapin yliopisto, Taiteiden tiedekunta.

Stateless (2007): Bloodstream, musiikkikappaleen sanoitukset (kuunneltu 18.5.2017).

Willberg, E. (2009): Laadullisen aineiston luotettavuus Kasvatustieteiden laitos/
Erityispedagogiikan yksikkö (16.2.2009). (luettu 12.5.2017):
<https://www.jyu.fi/edu/laitokset/eri/opiskelu/opiskelu-info/prosem/laadullinen>

Liitteet:

1. KYSELYLOMAKKEET (suomeksi):

Työpaja: Arkkitehtuuri Murmanskissa

Heidi Hänninen (Lapin yliopisto, Rovaniemi, Suomi)

A--osa.	Kaupunki					
1. Millainen	kaupunki Miksi?	on	mielestäsi	hyvä	paikka	elää?

2. Kuvaile, millaista on asua Murmanskissa?
3. Viihdytkö Murmanskissa? Miksi/miksi et?
4. Oletko asunut muualla kuin Murmanskissa, missä? Miksi pidit niistä paikoista?
5. Minkälaisessa kaupungissa haluaisit asua ja miksi? Voit nimetä kaupungin, jos sinulla on joku tietty mielessäsi.
6. **Piirustustehtävä:**
lehtiöt ja mustat koko: A3. Välineet: A3---
eripaksuiset tussit.
1. Piirrää Murmansk. Välineet: Musta tussi ja tussi.
2. Väritä mielestäsi piirtämäsi kuva väreillä jotka kuvaavat hyvin Murmanskia.

B--osa.

Paikka

1. Millaiset paikat kaupungissasi ovat mukavia? Onko sinulla esimerkiksi lempipaikkaa?
Jos, niin missä ja millainen se on?
2. Onko Murmanskissa epämiellyttäviä paikkoja? Missä ja millaisia ne ovat? Miksi niissä on ikävä olla?

- Ryhmissä: (Valitaan 2---4 hengen ryhmät joissa työskennellään työpajan loppu aika).
1. Kertokaa ryhmissä ja toisillenne mitä vastasitte kysymyksiin 1 ja 2.
Keskustelkaa yhdessä noin 5 minuuttia paikasta mukavan/ epämukavan ja miksi?
2. Valitkaa yhdessä yksi mukava ja yksi epämukava Murmanskin keskustassa.
- Perustelkaa (parilla lauseella), miksi juuri nämä paikat. (n.10 min.) **Ohjeistus jatkoa varten :**

3. Menkää paikoissa parhaiten vaaka---formaatissa).	yhdessä myös kuvaa	molempiin yksi paikkaa.	paikkoihin. sellainen (Kuvan	Ottakaa valokuva, tulee	molemmissa joka olla
--	--------------------------	-------------------------------	------------------------------------	-------------------------------	----------------------------

---

Kyselylomake/

palaute:

- Kuvaile työpajatyöskentelyä.
- Mistä pidit? Mikä ei ollut niin mukavaa?
- Mitä olisit halunnut vielä tehdä?
- Ymmärsitkö tehtävänannot työpajan aikana?
- Mikä oli helppoa, entä mikä vaikeaa?
- Opitko jotain uutta?
- Onnistuitko mielestäsi työpajan harjoituksissa?
- Muuttuiko käsityksesi Murmanskista kaupunkina työpajan aikana? Jos, niin miten?
- Muuttuiko käsityksesi epämurmasista paikasta työpajan aikana? Miten?
- Onko ikävä tila edelleen mielestäsi ikävä ja epäviihtyisä? Miksi?
- Onnistuitteko mielestänne tekemään ikävästä paikasta mukavamman/ viihtyisämmän animaation avulla? Perustelee ja kuvaile miten.
- Onko sinun mielipiteesi kaupunkiympäristöstäsi tärkeä? Perustelee.
- Otetaanko nuorten mielipiteet kaupungin kehittämisestä mielestäsi huomioon Murmanskissa?
- Pitääkö mielestäsi nuorten mielipiteet (toiveet ja ehdotukset) ottaa huomioon kaupungin kehittämisessä? Miksi?
- Haluatko vaikuttaa siihen, miten Murmansk kaupunkina kehittyy? Miksi? Miten haluat vaikuttaa?
- Mitä asiat haluaisit muuttaa kaupungissasi ja miten?

16. Piirustustehtävä:

Piirrä haaveittesi mukainen tulevaisuuden Murmansk. Miltä se näyttää? Mitä värejä ja muotoja sieltä löytyy? Taakse voit vielä parilla lauseella selittää työtäsi. Voit myös kertoa ja kuvailla, miltä tulevaisuuden Murmanskissa näyttää, kuulostaa, tuoksu, tuntuu ja maistuu! (kirjoita erilliselle paperille ja liitä kuvaan) HUOM! Kirjoita sekä työhön että papereihin nimesi!

Tekniikka: vapaa (A3--- paperille)

---

2. KYSELYLOMAKKEET (venäjäksi):

Воркшоп: Архитектура в Мурманске

Хэиди Хяннинен (Лапландский Университет, Рованиemi, Финляндия)

Задание 1. Город (Ты можешь продолжить на другой стороне бумаги, только не забывай писать номер вопроса!)

1. В каком городе хорошо и удобно жить? Почему?

2. Изобрази, как это жить в Мурманске?

3. Тебе нравится жить в Мурманске? Почему/ Почему нет?

4. Ты жил в других городах кроме Мурманска? Где? Почему тебе понравилось то место?

5. В каком городе ты хотел бы жить в будущем и почему? Если хочешь, можешь назвать определенный город .

6. Рисунок

1. Рисуй Мурманск. Материалы: Тушь, А3 - бумага

2. Раскрась твой рисунок красками, которые напоминают тебе Мурманск.

Материалы: Любые краски.

Б. Место.

1. Какие места тебе нравятся в Мурманске? У тебя есть например свое самое любимое место? Если есть, то какое это место и где?

**2. Есть такие места в Мурманске,
которые тебе не нравятся?
Какие они и где? Почему тебе не
приятно там?**

В группах:

Пожалуйста, ответьте вместе на следующие вопросы (1 и 2).

Назовите вашу группу, и напишите имя вашей группы на бумаге (сюда).

1. Скажите друг другу в группе (по 2-4 человека в группе) что вы ответили на вопросы. Обсудите в группе вопросы уделив этому около 5ти минут:

- Какое место обычно уютное / не уютное?

- Что делает место либо уютным (удобным) либо не уютным (не удобным) и почему?

Пишите ваш ответ, пожалуйста.

2. Выбираете (в группе) одно уютное (удобное) и одно неуютное (неудобное) место в Мурманске. (Оба места должны быть достаточно недалеко от центра города, т.к. вам надо пойти туда потом вместе.) Обоснуйте и напишите несколько предложений, почему вы выбрали именно их (место которое вы выбрали)? (10 минут)

3. Сходите всей группой к обоим местам, которые вы выбрали. Сделайте фото (цифровые) в обоих местах. Выберите, то фото, которое напоминает (рассказывает) о вашем месте самым лучшим образом. Положение фотографии должно быть горизонтальным.

Анкета/обратная	связь	(Отвечай	на	свое
отдельном листе имя на	бумаге. бумаге).	Не	забудь	написать
1. Опишите,	как	вам	работалось	в воркшопе.
2. Что тебе тебе	понравилось? не	И	наоборот, что	Почему?
3. Что ты	хотел	бы	делать	еще?
4. Ты понял	задание	во	время	воркшопа?
5. Что было	легко,	и	что	трудно?
6. Ты научился	чему---то	новому?		

7. Как ты думаешь, у тебя получились твои задания в воркшопе?
8. Твое представление о Мурманске изменилось во время воркшопа? Если да, то как?
9. Твое представление изменилось во время воркшопа? Если да, то как?
10. Как тебе кажется, неудобное место, оно еще неудобное и неуютное? Аргументируй!
11. Как тебе кажется, у вас получилось изменить неудобное место? Стало ли оно более удобным? Аргументируй и напиши уютным это.
12. Как и т.д.) ты о городе и т.д.) думаешь, в твоем городе мнение о (архитектура да/нет!
12. Что ты думаешь, в Мурманске обращают внимание на мнение молодых людей
- (про город)?
13. Что ты думаешь, во внимание, надо ли принимать предложения молодых людей и
- людей о развитии города? Аргументируй почему да/нет!
14. Ты хочешь влиять на это (как Мурманск развивается)? Почему? Как ты хотел бы влиять?

15. Что самое важное, что ты хотел бы изменить в Мурманске? И как?

16. Рисунок

Нарисуй Мурманск своей мечты! Как он выглядит? Какие формы и цвета там есть? Объясни и напиши, как там еще звучит, пахнет, как ты ощущаешь себя и какой там вкус? Пиши на бумаге!

Техника: Свободная (на А3--бумаге)

3. Tutkimuslupa (venäjäksi)

Воркшоп: Архитектура в Мурманске

Преподаватель воркшопе: Хэйди Лапландский
и Хяннинен Рованиemi,
исследователь (Студентка педагогики искусства, Финляндия)

Разрешение для исследования и воркшопа

Я буду использовать фото, анкеты, материал воркшопа (документы, видео, Данное исследование в моем университете исследовании. Работы учеников (рисунки и анимация) часть моего обучения в моем университете будут также выставляться на выставке в Рованиemi в ноябре 2009. Я не буду использовать имена учеников в моем разрешении исследовании. Я прошу ваше разрешение на использование материала воркшопа.

Ваша,

Хэйди Хяннинен

hhannine@ulapland.fi

и

Профессор Mirja Hiltunen (Лапландский Университет,
Рованиemi, Финляндия) Mirja.Hiltunen@ulapland.fi

Я даю разрешение на использование
материала и документы воркшопа, и
работы ученика (имя): _____, как
часть исследования студентки Хейди
Хянинен.

подпись _____ родителей, число

подпись _____ ученика, число